

NIELS JÆGERUM

„LØSE BØRN“

Om velmenende voksne og børns glæde ved at kunne selv

Selvbestemmelse begynder med retten til at gå løs

Kroghs Forlag A/S

INDHOLD

FORORD 7

Grundvilkår i opdragelse 8

VOKSENMODELLER OG BØRNS SELVBESTEMMELSE 9

- € indlært hjælpeleshed
- € en stærk vilje
- € om selvstændiggørelse af barnet
- € om transportbørn og selvgående børn
- € dobbeltfølelser hos forældre og børn
- € betydningen af at kunne se op til forældrefigurer
- € at gøre hvad man siger
- € en datters øjne på far
- € at kunne sætte sig ind i barnets verden
- € når vi ser os selv i barnet
- € om eftergivenhed og manglende ståsted

Det rullende påhængsbarn 10

At gå løs 13

Red mig! 15

En selvbestemmende dame på et år 17

At skyde en blå fugl 19

Dreng overbord 22

Fra dukke til kat 25

Den afviste stedfar 29

Villahegn og vilde tøser 32

Min „Brianfar” 35

At sætte dagsordenen 38

To i én 40

At bytte mokkasiner med barnet 43

Så tag det da! 45

Grundvilkår i opdragelse 50

AT VÆRE TRO MOD SIG SELV 51

- € en stærk vilje

€ spøgelse i bagagen
€ ind i voksenverdenen
€ det splittede barn
€ at ville det i sig selv
€ at gøre egne erfaringer
€ at klare afleveringen af barnet
€ at åbne lågen til friheden
€ to piger i én
€ på vandretur i bækken
€ om forskrækkelsen som ritual

Jeg vil! 52

Det tog vi ikke skade af 54

Det snurrer i fingrene 57

En lus mellem to negle 61

En teenager 64

Når sandheden sårer 66

Ørnen i hønsegården 71

Splinten i pigen 74

Fars ramme 78

Dødsbækken 81

Det forskrækelige barn 84

Grundvilkår i opdragelse 86

DE UMULIGE ØNSKEBØRN 87

€ om de egocentriske børn og de magtesløse forældre
€ om søskendejalousi og om at vende tilbage til et tidligere udviklingstrin
€ om at servicere sit barn
€ det navlebeskuende barn
€ forsøg på selvstændighed
€ dobbeltfølelser i børn og voksne
€ det herskesyge barn
€ når konflikten løber løbsk
€ om spejlsøstre

Mig først! 88

Når lillesøster kommer i vejen 91

Barnets tjener 94

Se mig! 97

At gå hjemmefra 101

Det splittede kolonibarn 104
Det „mobile“ barn 106
Den lille tyrann 108
Dråben i bægeret 112

Grundvilkår i opdragelse 118

AT SMELTE SAMMEN MED VERDEN 119

€ om poesien i børnehøjde
€ om helheden i barnets verden
€ voksnes betydning for dannelsen af barnets livsduelighed
€ om livsappetit og råddenskabens nødvendighed i et godt børneliv
€ ar i sjælen og selvaccepten
€ at være den man er
€ de fem sanser
€ at gå til sit eget land
€ forældrenes drejebog
€ knuder i søskendelivet
€ sunde børn roder
€ barnets to verdener
€ børns blinde tillid
€ børnene og det eventyrlige liv
€ følelser i klemme
€ at prøve tingene af
€ med barnets briller
€ vildskaben bag hegnet
€ et sted at sunde sig

Når det hele spiller 120

Barnets to verdener 125

Barndommens råddenskab 127

De to træstammer 131

Klædebøjlen 133

Det var kattens! 135

Den gode eller den onde hane? 139

I klemme 141

Når drengelivet tipper 145

Orm i barnet 148

Find dit sted! 151

FORORD

Denne bog er skrevet som en naturlig forlængelse af mine to første bøger om et godt børneliv: „*Da far var lille og spiste fisk*“ samt „*At bakse med livet*.“ Igennem min foredragsvirksomhed er jeg blevet opmærksom på den tilsyneladende udbredte form for „indlært hjælpeløshed“, der findes i tidens opdragelsesform. Vi velmenende voksne er slemme til at „redde“ børnene fra alle vanskelige situationer og forestiller os fejlagtigt, at de skal kunne klare livets strabadser ud fra denne opvarning. Vi giver ikke vores børn styrke ved at vise dem, hvor dygtige vi er til at klare skærene for dem. Min grundholdning er, at livet gerne må gøre en smule ondt. Livserfaringen fortæller os, at der selvfølgelig er modgang i et godt liv. Vi voksne skal derfor bestemme os for, hvilke typer af erfaringer vi mener, børn har godt af at få, uden at vi blander os, og hvilke erfaringer vi mener det er bedst, at vi får sammen med dem.

I børns liv skal der være plads til det vilde og det voldsomme, det inderlige og de stille stunder med masser af frirum til fantasi og det indre liv.

Det er bogens hovedsynspunkt, at vi ikke skal leve børnenes liv for dem. Vi skal først og fremmest beslutte os for i opdragelsen, at barndommen kan blive en nærende tid, hvor børnene får lov til at øse fra de kilder, der omgiver dem. Enhver voksen, der respekterer børn og unge, tager det afgørende ansvar for sit forhold til dem, og lærer dem at begribe forpligtetheden i forhold til det fælles bedste, men også at lade dem gå løs og afprøve sig selv uden voksenindblanding. Så får de tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle i deres eget liv.

Velkommen til fortællinger om børn.

Niels Jægerum

- € Opdragelsen handler om at barnet kommer til at fornemme sin indre flod af talenter.
- € Et godt børneliv er, når man i græsset under de flugtende skyer mærker, at det hele hænger sammen.
- € Verden skal slås til og bides i, for at man kan få den ind under huden.
- € Det handler om at leve sådan, at man bæres af selve det at være til.
- € Fra fødslen begynder opgaven: at komme til at bære sig selv gennem livet.
- € Der findes ikke forkerte følelser hverken hos børn eller voksne, men der er mange børn, der ikke må græde.
- € Der er mange oplevelser i tilværelsen, som vi ikke kan forstå, før vi langt senere har fået dem fordøjet.
- € Voksne bør i vid udstrækning afgive sikkerhedskontrollen og stole på barnet

- € Børn har ret til et hemmeligt liv, hvor de kan blive væk fra de voksne.
- € Vi skal have bygget mange stilladser sammen med vores børn, før de kan holde sig oppe.
- € Det er de voksne, der tager ansvar for forholdet til børnene ikke omvendt.
- € Det man ser afhænger af det sted man står, og hvordan man har lært at tænke på det sted.
- € Vi må være åbne over for det, der er anderledes og prøve at forstå det indefra som den, der er midt i det nu.
- € Børn ser de voksne som et spejl, og træffer deres valg ud fra det, de ser.
- € Barnet opbygger og skaber sin viden, sine færdigheder og holdninger i et uophørligt samspil med sine omgivelser.
- € Det er de løse børn, der får en fast vilje.

VOKSENMODELLER OG BØRNS

SELVBESTEMMELSE

- € indlært hjælpeløshed
- € en stærk vilje
- € om selvstændiggørelse af barnet
- € om transportbørn og selvgående børn
- € dobbeltfølelser hos forældre og børn
- € betydningen af at kunne se op til forældrefigurer
- € at gøre hvad man siger
- € en datters øjne på far
- € at kunne sætte sig ind i barnets verden
- € når vi ser os selv i barnet
- € om eftergivenhed og manglende ståsted

DET RULLENDE PÅHÆNGSBARN

En dag, hvor jeg holdt for rødt lys ved et fodgængerfelt, så jeg en kvinde med stort besvær føre tre børn over vejen. Hun tumlede med at få den tunge barnevogn ned over fortovskanten, og det lykkedes uden, at den tippede.

Problemet var ikke det barn, som lå i barnevognen og kunne iagttage den hårdtarbejdende barnevogns-skubbende styrdame. Problemet var heller ikke, at kvinden havde det ene barn på tre år i hånden for at styre det sikkert over fodgængerfeltet, samtidig med at hun skulle køre barnevognen. Nej, det groteske lå i, at det tredje barn på fem år med gode støvler og alle sanser i behold stod på et rullende trinbræt, som var koblet på barnevognens understel. Det rullende påhængte barn havde godt fat med begge hænder i barnevognens kaleche og slingrede fra side til side.

Man har set et lokomotiv trække hundrede vogne i et godstog. Man har set heste trække to vogne med halm. Man har set børn skubbe en selvkonstrueret sæbekassebil med et andet barn gennem det mest ufremkommelige terræn. Men jeg har aldrig set en midaldrende dame så unødigt desperat selvbelastende skubbe et stort barn på et barnevognstrinbræt for at komme over en vej.

Da hun endelig under svære prøvelser nåede sikkert i land på den anden side af fodgængerfeltet, måtte hun igen kæmpe en hård kamp for at få barnevognen op over fortovskanten med det tunge barn på slæb på „nederste dæk“. Den levende barnelast faldt dog af ved denne manøvre; men kæmpede sig straks op på den „børnevenlige“ platform igen. Hiv ohøj! I tredje forsøg lykkedes det, og så kunne den hårdtarbejdende hønede dame fortsætte sin rulletur i det fri.

Hvordan er det kommet så vidt i en kultur, at fritgående sunde børn placeres på en transportplanke for at de voksne med størst mulig besvær kan skubbe dem fra kant til kant? Hvordan forestiller vi os at disse brætanbragte børn skal kunne klare sig igennem livets strabadser på længere sigt?

Redder vi dem velmenende i barndommen fra at lære dem at bruge egne ben (og egne cykler), må det vel have en konsekvens for deres opfattelse af, hvad en naturlig anstrengelse går ud på?

Det herlige og befriende ved at gå løs på livet er simpelthen at gøre det. At man lever på en sådan måde, at man bæres af selve det at være til. Når vi sådan allermost er båret af det, vi er midt i og ånder igennem handlingen, kan, skal og vil det gå galt engang i mellem. Der er altid noget ustyrlig morsomt ved at se, nogen vælte på en cykel, bare det ikke går helt galt. Der er også noget forløsende ved selv at komme galt af sted bagefter, når man trods alt klarede skærene.

„Lige ved“ er en eksistentiel dobbelthed af angst og fryd, som giver barnet en ubeskrivelig følelsesmæssig sviretur. Lige midt i gråden kan man komme til at le af at græde. Et grædende barn kan le sig selv ud af tårerne ved at kigge på hængemulen i spejlet. Det er som om, at når man mindst må le, har man mest behov for det.

Slipper vi barnet løs, slipper vi også gråden og latteren løs; de er nemlig tro følgesvende på livets op- og nedture.

Udgangspunktet for opdragelsen må være, at barnet står åbent og temmelig uforberedt på verden. Indtil fødslen er det bogstaveligt blevet båret og ført af sted. Fra fødslen begynder opgaven: at komme til at bære sig selv gennem livet.

Vilkårene er ikke, at vi kan tage brodden af barnets liv. Vi kan højst fjerne et par torne, når det går galt ind i mellem. Vilkårene er, at man i et godt børneliv, må skuffes gang på gang, simpelthen fordi man render ind i virkeligheden, og når man støder ind i livet, får man af og til nogle gevaldige knubs. Men det er sjældent så galt, at det ikke er godt for noget. Når barnet overvinder en modstand, en sund skuffelse, når det lærer at

bruge egne ben og stå på egne ben, får det kontakt med sine sejre og efterfølgende en kraft til at handle og til at være i virkeligheden.

Selvgående børn med jordforbindelse, selvindsigt og mod på livet skabes ikke af overbeskyttende voksne, der forhindrer børn i at klare nye udfordringer og skubber dem gennem livet på et komfortabelt rullebræt.

AT GÅ LØS!

I dag cykler vi, min lillesøster og jeg. Ude på vejen foran min far og mors hus. Vores mindste lillesøster går også løs ude på vejen, mens vi cykler rundt. Det er vores vej, siger min far.

Men min far siger også, at kommunen bestemmer. De bestemmer mere end politiet. Min lillesøsters cykel er mindre end min; men hun cykler uden styrthjelm, selvom hun er væltet mange gange. Jeg har heller ikke taget min cykelhjem på, for min far og mor har ikke opdaget det endnu. Min mindste lillesøster, der bare går rundt på vejen, har heller ikke hjelm på. Men det er kun indtil at far og mor kigger ud af vinduet, så skal vi to store have hjelm på.

Det kan godt være, at der går lang tid inden de kigger. Vi må cykle lige hen til kloakdækslet midt på vejen og ikke længere. Jeg må godt cykle lidt længere end min lillesøster sådan lige godt og vel på den anden side af dækslet. Bare lige med forhjulet, når jeg vender. Det kan jeg ikke undgå. Min lillesøster må ikke køre længere end lige til dækslet; men hun kan også finde på at køre for langt, når hun skal den anden vej. Så skælder jeg hende ud. Hvis vi kører længere, må vi slet ikke komme ud på vejen mere den dag. Så vi skal passe på.

Dækslet ligger et stykke væk fra den store vej, der hvor bilerne kører meget hurtigt. Det er alt for farligt for os at køre hen til dem. Men vi har masser af plads her på vores vej indtil dækslet, og det er bare helt vildt langt, vi kan køre. Det bestemmer vi selv her på vejen. For vi kan også køre helt ned i den anden ende ned til cykelstien. For her kommer der ingen fremmede biler.

Vi kører rundt på vejen og på fortovet, for vi har det hele for os selv sammen med dem, der bor her. Det er kun kommunen, der kan smide os væk; men det gør de aldrig. Politiet bestemmer ikke over kommunen, siger min far. Politiet bestemmer, at vi skal køre ordentligt. Med lys på om vinteren og med sikkerhedsseler i bilen.

Min mindste lillesøster kan godt gå løs ude imellem os, når vi cykler, og hun må også gå frem til dækslet midt på vejen. Vi skal passe på vores lillesøster, når vi er ude alene sammen. Hun skal gøre, som vi siger, og når hun falder, skal vi sørge for, at hun ikke græder alt for længe. Hun forstår sig ikke på at cykle; men det skal hun nok for lært, når hun bliver lige så stor som os. Vi cykler sommetider en hel dag og leger, at vi kører væddeløb. Så vinder jeg altid. Også hvis min legekammerat er med i væddeløbet. Jeg er den, der kører hurtigst af alle på vores vej. Min cykel er helt ny og med brede mountain-dæk, som jeg lige har fået. Den har syv gear, og jeg bruger dem alle sammen, når jeg vinder cykelløbet.

Min mor rydder op og min far sidder og laver regnskab ved computeren, mens vi cykler rundt uden for huset. Det kan jeg godt lide. Engang var min lillesøster gået for langt væk, mens vi cyklede rundt imellem hinanden. Og så måtte vi starte en eftersøgning. Hun var bare gået sig en tur ned på cykelstien og havde fundet en gammel ispind, som hun havde puttet i munden. Vi fik ispinden ud af hende igen og tog hende med tilbage til vores vej.

Jeg bestemmer over min lillesøster og min mindste lillesøster. Vores nabo kalder os trip, trap og træsko. Han siger, at når jeg er den største, skal jeg se efter, at det hele går rigtigt til på vejen. Nogle gange må jeg fortælle ham, at han faktisk river have inde på vores grund. Der er en sten i haven, hvor man kan se, hvor langt vores hus går til. Men han river sommetider for langt. Vi går jo også selv i haven. Min far kan også rive. Nå, nu kalder min far på os, at vi skal have cykelhjem på, men det tog heldigvis lang tid denne gang. Det er nok min mor, der har sagt det til ham. Heldigvis er han ikke vred. Vi havde jo bare glemt det. „Husk hjelmen en anden gang,“ siger han. Ligesom sidst.

Det er en dejlig stor vej vi har. Næsten stor nok til os. Og så er det spændende at køre lidt for langt på den anden side af dækslet. Når jeg bliver større, må jeg køre alene ind til byen. Det glæder jeg mig til. Men det bliver uden min lillesøster.

RED MIG!

En mor fortalte mig, at hun dagligt børstede tænder på sine to børn på henholdsvis ti og tolv år, bare lige for at være sikker på, at de fik det gjort ordentligt. Moren sagde, at hun jo var nødt til at gøre det selv, for ellers kunne hun jo ikke vide, om børnene kom ind i mellem alle tænderne med børsten.

„Der sker jo også tit det, at de tager for meget tandpasta på, og så smører de det bare rundt i munden og spiser det. Det er jo spild af tandpasta. De børster bare lige de forreste tænder og kommer ikke af sig selv ind på indersiden, sådan som man skal. Det er jo her madresterne sidder. Ikke sandt! De vender børsten helt forkert. Det samme når de skal skylle efter. Så spytter de bare ud over det hele i stedet for at holde hovedet nede i vasken. Jeg gør mit bedste for at lære dem, hvordan man gør. Så det går jo stille og roligt fremad. Det er jo vigtigt med pæne tænder.“

Jeg tror ikke, børnene vedholdende skal reddes fra de daglige gøremål af velmenende superforældre og fratages retten til at ordne de små betydningsfulde ting selv. Vi ser det gang på gang alle steder, hvor vi færdes: i toget pakker mor madpakken ud for barnet, i bussen løfter hun sit barn op på sædet, ved bordet hælder far mælken op, så der ikke spildes, og ved aftenstid sætter han cyklerne i stativet og rydder op på græsplænen.

Vores børn vartes op på en sådan måde, at de vænnes til, at forældrene nærmest tygger både maden og livet for dem. De kan og vil meget selv – vores børn – hvis vi giver dem lov til det. Og de får svært ved at klare sig i tilværelsen, hvis de opdrages til indlært hjælpeløshed.

I en børnehave under en debat blev det fremsat som et ønske fra flere forældre, at der blev arrangeret en slags ta'-selv-buffet hver dag for børnene, i stedet for at de skulle være „tvunget til“ at have de der kedelige madpakker med hjemmefra.

Som en mor udtrykte det: *„Det er bare så irriterende, når Martin kommer hjem med madpakken og siger, at han ikke gider spise det og det. Jeg kan jo ikke vide, hvad han kan lide og ikke lide. Jeg går jo ikke og holder øje med, om han er til leverpostej eller spegepølse. Og det skifter jo hele tiden. Det ville være meget lettere, hvis han ikke skulle have madpakke med, så kunne vi spare en masse tid derhjemme, og så ville det være fint, hvis de fik mulighed for at kunne vælge mellem forskellige retter her i børnehaven.“*

Der er ret mange ting, som ret mange forældre måske kunne forestille sig at børnehaven overtog. Måske kunne de overtage vaskning af tøj, indkøb og gåture i det fri? Og hvis nu det serviceprogram, som børnene er vant til hjemmefra på afgørende punkter også kunne etableres i institutionen, ville alt jo være godt ikke? Der kunne jo også sagtens i fritidsinstitutioner være voksne, som stod til rådighed for en „kvalitativ“ tandbørstning for de ti-tolvårige! Jeg tror ikke, det er den vej, vi skal. Gerne den modsatte for mig. Gerne den vej, hvor barnet får støtte til selvforvaltning og livsduelighed.

En mor fortalte mig, at hendes tolvårige datter stadigvæk lå i dobbeltsengen om natten. *„Det er svært at få hende ud, når hun har ligget der i så mange år,“* sagde hun. *„Men vi har dem jo så kort tid!“* Det har hun jo helt ret i, og derfor er det meget afgørende, at de i denne „korte tid“ præges til at kunne klare sig i en passende afstand, men også i et frugtbart samspil med de voksne. Hvis vi fortsætter med at afgive vores voksenliv til børnene og krydrer det med anstrengt oppasning og personlig skygning, risikerer vi meget nemt at blive „tjenere for en bydreng“. Så ender børnene måske med at sidde på toiletet i første klasse og råbe:

Færdig! For der kommer jo nok én eller anden og ordner resten. „Og sådan er det faktisk begyndt at blive,“ fortalte en pædagog mig her forleden dag.

EN SELVBESTEMMENDE DAME PÅ ET ÅR

En ung mor fortalte mig følgende:

„Jeg har en lille „ung“ dame derhjemme på et år, som er i absolut alt. Det er selvfølgelig herligt, at hun er så nysgerrig, men det er ikke altid, jeg synes, det er sjovt, når stikkontakterne får den store trykkesur, eller at alle kopperne skal ud og stå på sofabordet. Problemet er, at hun er døv over for samtlige formaninger.

Jeg magter simpelthen ikke at sætte de nødvendige grænser for hende, og jeg tror det går galt en skønne dag, hvis det fortsætter på den her måde. Tænk på, hvis hun får held til at komme rigtig ind i stikkontakten med noget spidst? Hvorfor reagerer hun ikke, når jeg siger nej, og jeg siger det jo mange gange i løbet af en dag? Det er, som om hun er foran mig hele tiden. Som om hun ved, hvordan hun skal tackle mig og vinde de kampe der. Kan det passe, at en 26-årig mor hver dag skal tabe til en etårig? Hvad stiller jeg op?”

Det kunne være spændende at sætte et skjult kamera op på den familiescene, hvor dette daglige drama udspiller sig. Tænk på, hvad man kunne indfange af mimik, gestikulationer, stemmeføring, kropsholdninger, øjekast, stemningsbølger imellem de to skuespillere på livets scene. Kampen mellem den voksne og den lille i ti afsnit skåret over samme skabelon.

Hvad er der mon gået forud for den lille et-årige dames magt ritual? Hvordan plejer mor at reagere, når hun trodser hendes påbud? Gør hun ligesom sidst, at hun bare siger nej og siger nej igen og så en gang til, sådan bare for at understrege, at hun måske mener nej? Er mor i godt humør i dag eller bare sådan halvgodt? Hvis mor er i rigtig godt humør, er der næsten ingen grænser for, hvad man må, man skal bare være hurtig og smile til hende, lure hende af med et skævt charmetræk om munden, så har man hende i sin lille „hule damehånd“. Husk på at den lille snu professor tumler rundt i et virvar af nyopdagelser.

„Jeg er mig og fra mig udgår alt andet. Jeg undersøger alt, hvad jeg kommer i nærheden af og det har jeg det dejligt med. Verden er jo helt ny for mig, og derfor tømmer jeg alle skuffer i hele huset. Nej, hvor er det spændende. Jeg er et selskabsdyr og meget kærlig anlagt. Kuk kuk tit tit pit pit pyt pyf babab moar. Se her, hvad jeg har fundet!“

Den lille selvbestemmende etårige dame bevæger sig sjældent mellem to punkter på en lige linie. I barnehøjde helt nede mellem bordben og skuffer tager verden sig helt anderledes overraskende ud. Man må standse op og se, hvad det er, man kommer i nærheden af og undersøge, hvad der er inden i, ellers kan man jo ikke vide det. Derfor kan en etårig få timer til at gå med at tømme skuffer, smide bestik rundt på køkkengulvet, tage alle gryder ud, og kan man få fat i en grydeske, kan den bruges til at banke på gryden med. Den kan også bruges til at slå på fars briller med, for man kan jo ikke vide, hvor hårdt man kan slå, før man har prøvet det, ej heller hvordan det lyder.

Verden er ren og ny for den etårige. Den skal slås til og bides i, for at man kan få den ind under huden. Selvfølgelig skal man også prøve at komme op i verden, højere op end man plejer. En trappe, en stol, et bord, en stige kan være spændende udfordringer at klatre op på. Og man kritiserer ikke et menneske, der er i gang med livsvigtige eksperimenter. Det er ikke en ulykke, at børn vil undersøge tingene. Ulykken ligger i, at vi nægter dem at gøre det. Lad den lille tømme skuffer, skabe og smide alle tøjklammerne ud på gulvet.

Jo mere de tømmer, des mere fyldes de af erfaringer. Jo mere de spreder, des mere livsappetit samler de. Hvis man synes, der er for mange „kostbare“ ting i stuen og for mange skuffer at tømme, kan man jo

fjerne et par stykker. Der bør herske næsten fri gribe- og bideret for en etårig. Selv hundemad smager godt. Lav om på omstændighederne – ikke barnet – hvis du skønner, at der er tale om en livstruende situation. Hvis du synes, neglesaksen er for skarp for barnet, kan du give det en tandbørste i stedet for. Børn omkommer ikke af at putte et kødben i munden.

Livet går videre i skuffehøjde og barnets lyst, vilje og nysgerrighed fortsætter rytmisk i hundredvis af rituelle gentagelser. Alt for mange små børn bliver formanet til at slippe de ting, de endelig har fået fat i. Vi skal tænke os meget grundigt om, før vi siger nej næste gang de bider i opvaskebørsten. Langt bedre er det at tælle til ti og give det et smil eller en ske i stedet for.

AT SKYDE EN BLÅ FUGL

Hun var sådan en lille god pige, ingenting gjorde hun forkert. De sagde om hende, at hun aldrig ville gøre nogen fortræd. I andres øjne var hun den stille skovsø med masser af bundplanter. På overfladen rolig, uden de vilde krusninger men med dybder ingen kom i nærheden af. Jo sådan en pige var hun. I deres øjne.

Men der var noget hun vidste om sig selv, som de andre ikke vidste. Inderst inde var hun en anden. Geværpigen. Hendes far havde lånt hende en meget tung luftbøsse, og det var, når hun listede rundt med denne, at hun forvandlede sig til Geværpigen. Blodtørstig. Fattet. Koncentreret omkring sigtekornets slowmotionafsøgning hen over det levende og døde. Geværpigens dræberøjne. Et smældende skud med kynisk ro. Effektivt og stille som hendes egen skovsø. Den pæne Geværpige havde atter sat sit dødsspor i de levendes fugleland.

Engang havde hendes far for sjov sagt til hende, om hun kunne se den blå mystiske fugl der sad derude i træet? Det kunne hun godt, men ingen af de to vidste, hvad det var for en fugl. Kun så de, at den var meget klar blå over det hele. „Du må godt skyde den ned,“ sagde faren. Geværpigen hørte det i sig selv som en kærkommen opfordring; gik resolut ud i haven og skød med et eneste skud den blå fugl ned. Da den lå der i græsset virkede den meget større og voldsommere end på afstand. Den glinsede af varmt blod på de havblå fjer og lignede en dødsforskækkelse, som var faldet ned fra himlen. Det var så uvirkeligt for Geværpigen. Som var det en forvandlings linse hun så med.

Fuglen var mærkelig fremmed og skræmte hende en smule. Så anderledes var den, at hun næsten ikke turde at tage den op med sine hænder. Hun væltede den om på siden med sit geværløb og førte forsigtigt hånden ned til dens vinge, som strittede stift ud i luften. Vingen var tilpas i afstand af kroppen og blodet fra den blå fugls døde næb. Det rislede i hendes krop. Blodet skød rundt i hende og en stor varm klump sejlede rundt på bunden af hendes skovsjæl. Forventningsfuld og sitrende ind i den sødmefyldte angst vaklede Geværpigen ind til sin far med den blå fugl og lagde den demonstrativt på bordet foran ham.

Aldrig nogensinde, aldrig siden har hun set sin far så forbavset. Han stirrede på fuglen, som kom den fra en fremmed planet og udbrød: „Jamen Dorte, jeg troede da ikke, at du kunne ramme fuglen!“ Men det kunne hun.

Siden hen har hun lagt geværet på hylden; men mindet om denne dags nedskydning af den fremmede blå fugl vil sidde i hende for resten af livet, og det var bare det, den mor ville fortælle mig, da hun havde rørt ved min luftbøsse efter et foredrag.

DRENG OVERBORD

En mor fortalte mig en meget tankevækkende historie om hendes søns tillid:

„Vi har som hobby derhjemme at sejle om sommeren i vores jolle. Vi nyder det alle meget, og vi har naturligvis altid haft vores børn med, når det kunne lade sig gøre. Regler er ikke noget, vi sådan er gået så meget op i. De kom sådan mere eller mindre af sig selv. Dog havde vi sagt til vores den mindste dreng, engang vi skulle ud at sejle, at hvis han skulle blive væk, skulle vi nok finde ham igen.

Vi sagde også til ham, at hvis han var ved tandlægen, og det gjorde ondt, ville smerten forsvinde igen. Det lovede vi ham. Vi lovede ham også, at hvis han skulle gå hen og falde overbord skulle han bare blive liggende helt stille og vente på os, så ville vi komme og hale ham op. Så skete det, at vi, engang i vores iver efter at sejle båden, glemte at holde øje med ham, og det er en af de der uundgåelige situationer, som også på et tidspunkt opstår i supermarkeder, hvor den ene regner med, at den anden ser efter barnet, uden at det er aftalt.

Vi var selvfølgelig begge i panik, da vi opdagede, at han var faldet overbord. Han var ude af sigte, og vi vendte straks båden og sejlede tilbage for at lede efter ham. Da vi havde sejlet et stykke tid dukkede han op i det fjerne vuggende stille og roligt på bølgen blå, som om intet var hændt. Han lå faktisk lige så stille i vandet i sin redningsvest uden bekymring, og det var dejligt, at få ham hevet op i båden igen.

„Var du ikke bange, da du lå der helt alene i vandet?“ spurgte vi. „Nej,“ sagde han, „for jeg vidste jo, at I ville komme og hente mig.“

Det er i kraft af denne indbyggede tillid til verden, at man lærer at udholde de værste strabadser. Vi kan ikke, hvor gerne vi end ville, leve vores liv for barnet. Der er derfor mange ting, der er uden for vores rækkevidde, når de bevæger sig derudad på livets bølger. Men det, de altid har med sig, er vores indre stemmer og den tillid, vi har overført til deres mentale bagage.

Vi voksne kan nogle gange have meget svært ved at afgive vores „sikkerhedskontrol“ og simpelthen stole på barnet. Men jeg tror ikke på at kontrol af barnet har noget med en konstruktiv kærlig følelsesmæssig binding at gøre. Kontrol skaber mistillid og børnene lærer at snyde de voksne. Jeg tror, at de mest kontrollerende forældre også engang imellem kan være dem, der har mest at være bange for i sig selv. Tænk, hvis vores børn kunne finde på det, vi selv kunne finde på engang!

En mor fortalte mig, at de var to søstre derhjemme, som begge jævnligt blev holdt indespærret og ikke måtte deltage i noget, der bare lugtede lidt af drenge. Klassefester måtte de selvfølgelig ikke komme med til. Især moren styrede dem med en meget hård hånd. Det var gået galt for hende, da hun var helt ung, og sådan skulle det ikke gå hendes piger. Men den ene søster betroede mig, at hun var blevet gravid som sekstenårig og hendes søster som syttenårig. Og så er der ikke mere at sige om den sag, sagde hun så. Sammenhængen kan vi selv tænke os til. Det skal der for øvrigt heller ikke ret megen fantasi til for at klare.

Tillid til barnet viser sig på uendelig mange måder i de helt daglige situationer, hvor børn går løse.

En far kommer ud i haven og ser til sin store forskrækkelse at hans treårige datter sidder meget højt, alt for højt oppe på de tyndeste grene i den mange meter høje gamle blodbøg. Datteren er så højt oppe, at selv den garvede far, som er spejderleder, synes at det er betænkeligt. Men på den anden siden kan han jo ikke hente hende deroppe i „himlen“.

Under blodbøgen har han lavet en stensætning, meget flot, men han forbander i dette øjeblik, at han ikke har tænkt på at denne placering er dødsensfarlig. Gode råd er dyre og han har ikke mange sekunder til at reagere rigtigt i.

Han sætter hænderne for munden og råber af al kraft op til sin skyhøje datter i trækronens vippespind: *„Christina! Bliv siddende hvor du er! Hører du? Bliv siddende og hold dig godt fast, så henter far fotografiapparatet!“* Han skynder sig ind efter sit kamera og styrter ud igen, og når at få taget et par fantastiske billeder af den lille modige kravletøs. *„Nu må du gerne komme ned igen,“* råber han til hende. Og det gør hun så.

Sådan en far er lige til og hos mig. Forestil jer hvor mange tanker, der fløj igennem hans hoved. Vi kender dem alle sammen: afmagt, desperation, svigt, fortvivlelse, skyldfølelse, anger, smerte og angsten for at miste og så alligevel denne tillid, troen på, at hun nok skulle klare det. Tænk at have sådan en far! Tænk hvis man havde sådan en mor. Men alt for få har sådanne forældre.

En mor fortalte mig:

„Da jeg var lille legede vi på isflager, og vi legede også alene på havnekajen. Det var fantastisk spændende og til tider også lidt farligt.“

„Skal dine børn også det?“ spurgte jeg nysgerrigt.

„Nej, nej da. De skal heller ikke lege på trappen, når jeg ser det.“

Heldigvis kan man sige, at der findes ret mange ting i denne mors verden, som hun ikke ser, simpelthen fordi børnene lever et dobbeltliv: det som hun kender til og så det liv som folder sig ud uden for hendes horisont (måske nede på kajen?).

En anden mor, som stod på den anden side af mig og hørte dette med den farlige barndom og dobbeltlivet, fortalte:

„Min far var cementstøber og vi børn legede derfor tit i klinet sand, når det var farligst på transportbåndet i fire meters højde. Det kunne vi ikke lade være med. Hvem kan forstå det?“

Når løse børn puster ud efter en farlig leg på kanten af intetheden, når frie børn tager en stille stund og slikker sårene, betyder det ofte, at de forbereder sig på en ny satsning, og kort efter er de ude af syne igen.

Børn skal blive væk i klitter og skov, i halm og hø, krat og gamle huse, loftsrum og huler, for at de kan nærme sig det inderste i sig selv. Den, der intet vover, risikerer at dø. I et godt børneliv handler det om at få nutiden til at hænge sammen med hjertet. Nogle gange foregår det på et transportbånd i fire meters højde og sådan noget får vi oftest først at vide, når børnene er blevet store, for erindringerne vokser de ikke fra.

FRA DUKKE TIL KAT

En mor spurgte mig:

„Hvordan tackler man en lille treårig pige, der har forvandlet sig fra den sødeste, kønneste, blideste lille dukkeskat til en arrig, genstridig hidsigprop med kattekløer?“

Jeg sagde til moren, at hun skulle nyde sin datter i fulde drag, påskønne at det lille væsen var i færd med at sætte sig godt og grundigt til rette i denne verden og fylde en vigtig plads ud i familiens skød. Sådan en treårig opfatter det cirka sådan, at verden simpelthen ikke hænger sammen, hvis ikke det netop var den treårige, der styrede det hele.

Nyd at den treårige forsøger at dirigere med alt og alle, så godt det nu kan lade sig gøre. Regn med et par svipsere hist og her. Regn med at de kommanderer rundt med dig på de mest umulige tidspunkter og på de mest urimelige måder. Men nyd også kampen, når du selvfølgelig ikke lader dig hundse rundt med. For en kamp er det, på respektfuld vis at fortælle den lille administrator, at hun absolut ikke er alene i verden og kan bestemme over alt. Lær hende at samarbejde! Nyd den gunstige lejlighed til, at du kan vise hende, hvem du er i denne territorieafgrænsning. Tænk at have sådan en treårig regent med lederoverblik i huset, så er man da heldig! Alle store beslutninger ligger ét sted. Det burde være til at finde ud af. Kommandovejen er helt entydig, hvis altså ikke lige der var noget, der hed opdragelse og hensyn. Hvis altså ikke lige, at der var tale om flere indbyrdes afhængige kommandocentraler i det samme hus. Hvis altså ikke, at der lige var tale om alles ret til at have en mening. Og hvis det ikke lige var sådan i virkelighedens verden, at det var de voksne, der burde bestemme, hvornår den lille skulle bestemme.

Vi forældre tror nogle gange, at vores små treårige egocentrikere og supergeneraler er fejludviklede, men det er de ikke. De prøver os bare af. De er eksistentielt nysgerrige. De vil vide, hvem vi er, og det kan de kun finde af ved at dirigere med os i deres velindrettede kommandomanege med styresnor på forældre og søskende. Det fænomen, at vi har en treårig cirkusdirektør i huset, skal vi ikke være flove over. Fortæl bare vidt og bredt om din lille konge derhjemme. Om, hvordan han eller hun prøver at koste rundt med jer. Fortæl også, hvordan I ofte i splid med jer selv; arbejder på at trodse regentens verdensbillede. Vores børn vil os jo ikke noget ondt; men ønsker måske blot at fortælle os, at de selv er rigtig meget værd, og at vi derfor bør tage et gevaldigt hensyn til dem. Det kan vi da nok forstå? En regent behandler man da ordentligt. Bærer man over med. En regent har hoffolk til at passe sig op.

Jeg tror, vi skal se kritisk på den eftergivenhed, vi allerede lægger for dagen, når de begynder at trodse os i toårsalderen. Det er her hele scenen for alvor begynder at blive tegnet op. For det er her barnet udæsker os, når det trodsigt stamper i gulvet og vil have sin vilje. Det er her, der bliver afsagt en domfældelse over os af barnet. Thi kendes for ret: Dur! Dur ikke! Om vi er i stand til at sige nej, eller om vi bare siger et halvmment nej. For hvis vi ikke mener det, vi siger, har de luret os af, og så vinder de ofte konflikterne.

Et forældrepar fortalte mig om den svære dobbelthed i opdragelsen. På den ene side vil man gerne vise barnet, hvem der bestemmer i visse situationer. På den anden side, vil man nødtigt være for hård og knække barnet. Moren kunne godt finde på at sige, at i aften var det faren, der skulle putte pigen. Men ak nej! Ak nej! Datteren ville ikke puttes af sin far. Kun moren kunne bruges. Det var hende, der skulle putte. Ikke andre. Og her har alle fædre vist nok et meget vatagtigt blødt punkt. Når vi hører sådan en lille treårig størrelse med langt krøllet hår, tryglende øjne, små fortryllende pølsefingre, en sut i munden – græde så højt, så tænderskærende højt, at

det gør ondt i alle fars ribben og det, der er bagved, så vælter de store medlidenhedsklumper frem i hans brystkasse, og lige der kan det være svært for en grænsesættende mor at holde fast. *„Du behøver da ikke at være så hård,“* sagde også denne far. *„Der er da ingen grund til, at hun skal græde så meget over så lidt.“*

Moren fortalte videre, at datteren så havde fået sin vilje, og at hun modstræbende gik med pigen ind i soveværelset, for det er jo her den lille dirigent har besluttet sig for at ville til ro for natten. Ganske vist lå hun i „dukkeperioden“, i hendes blide medgørlige år på eget værelse i egen seng, men nu, hvor hun var i „katteperioden“, havde hun trukket teltpælene op og var flyttet ind imellem far og mor. Så kunne hun bedre overskue tingene. Lige der i barndommens midgård mellem far og mor.

I „sødepigeperioden“ kunne hun ligge og nynne sig i søvn på eget værelse i passende afstand af de stolte forældre, der glædede sig over den „perfekte“ afvæjning. Men efter forvandlingen til „kattepigens“, kom hun indbydende, spindende, listende, smygende sig tilbage til dobbeltsengens beskyttende voksenvarme med katteklørerne i beredskabsstilling bag de bløde poter.

Moren fortalte: *„Hun har sin egen dyne med alle elefanterne i favnen. Det er det eneste, hun vil sove med. Uden elefanterne går det ikke. Uden elefanterne går hendes verden i stykker. Når jeg lægger hende til ro i dagligdagen, gør jeg meget ud af, at tingene skal være ligesom de plejer. Hun vil have, at jeg skal finde de fire biler, som hun altid har med sig i seng om aftenen. Hun kan ikke sove og vil ikke sove, hvis de fire biler ikke ligger i sengen hos hende. Problemet er bare, at hun har vældig mange biler både på sit værelse og mange andre steder i huset, alle typer af biler, og det kan især ved sengetid være meget svært for os lige at finde en gul Audi, en blå Volvo, en rød falckbil og en sølvgrå Mazda 626; men sådan skal det være i hendes hoved.“*

Fire biler, en elefantdyne og to bløde, eftergivende forældre i sengen. Hvem kan ikke sommetider gå amok over børns ritualisme? Det er så det, vi skal nyde. At de vil have det, som de plejer. Børn, der vil styre hele verden har ikke meget styr på tingene inden i sig selv. Det er derfor puttespillet kan udvikle sig til en krampagtig ritualisme. Vi kan ikke snyde dem og springe hverken biler, elefanter eller fortællinger over. De kan ikke forestille sig en verden uden det ritual. Så har de jo ikke kontrol over den. De er fuldstændig kompromisløse, hvad gentagelserne angår. *„Ligesom sidst,“* siger de. Det kan der ikke laves om på. En gang imellem har vi forældre også lyst til at være i trodsalderen og sætte hård mod hårdt. *„Nu gør du, som jeg siger, og jeg mener det. Hold så op, siger jeg.“*

Men vores børn fortsætter ufortrødent deres forehavende og hvæser af fuld kraft: *„Nej!“* Så er det vi tosevoksne laver den store fejlkonklusion og siger: *„Så lad være!“* For næste gang vi i en lignende situation skælder ud og siger: *„Hold op med det der. Stop siger jeg,“* har barnet med sit indre kamera taget et præcist billede af os og udbryder til vores store forbavselse: *„Nej jeg vil ej – så lad vær.“* Børn efterligner jo de voksne både med hensyn til adfærd og replikker. De affotograferer os i alle detaljer, fordi de har evnen til at koncentrere sig om at være der, hvor de er. De har ikke så meget støj i hovedet som de voksne, og derfor kan de suge til sig som trækpapir på den sanseåbne vandring gennem voksenlandskabet.

En mor fortalte mig, at hun en dag befandt sig i husets kælder sammen med datteren, lige før de skulle på indkøb. Datteren skulle op ad trappen for at komme med ud i bilen; men det ville hun ikke. Ikke den vej som hendes mor havde forestillet sig. Pigen ville gå sin egen vej og forlade huset gennem terrassedøren. Det var hendes vej. *„Det var kattens,“* sagde moren, blev meget vred og

syntes, at det bare var noget pjat og sagde så til sin datter: „*Vil du med, eller vil du blive hjemme? Hvis du ikke kommer op ad den trappe nu, kører jeg uden dig. Er du med?*“

Moren blev stående et lille stykke tid og ventede på sin datter. Men den lille opponert havde fast besluttet sig for, at hun ikke ville med, hvis hun skulle op ad trappen. Hun ville ud af terrassedøren – basta! Og blev siddende. Så gik moren, smækkede med døren og var meget vred. Hun satte sig ud i bilen og startede den. Ventede og ventede, men datteren kom stadigvæk ikke. Ventetiden er meget lang, når biler og konflikter går i tomgang, men så gik den beslutsomme mor tilbage til sin meget mere beslutsomme datter og fandt hende på værelset i færd med at lege med biler. „*Kommer du så?*“ sagde moren. „*Nej, jeg leger med biler,*“ sagde datteren. Vinderen var udpeget endnu en gang og den tabende mor tog hende nu som sidste udvej på armen og bar „den hvæsende kat“ ud i bilen.

Børn kan opdrages så meget til at blive vindere, at deres forældre dagligt må erkende, at de selv bliver større og større tabere. Evnen til selvbestemmelse hos vores børn begynder med os, fordi vi holder så meget af deres liv i vores hænder. Det er den voksne, der kan bestemme sin egen overbærenhed eller sin egen beslutsomhed, og det er børn ret gode til at afkode i deres trodsende og undersøgende optræden.

DEN AFVISTE STEDFAR

Pludselig er løbet kørt. Man forelskede sig som lynet fra en klar himmel. Hvorfor skulle det ske? Man var jo blot på kursus – lidt behageligt hjemmefra og nød musikken og den søde stemning. Lige der var det i et kort glimt, at to mennesker fik øje på hinanden, og så var det hele afgjort. Et kropsligt ja, en forførelse af en anden hånd – et nysgerrigt hvirvlende nydelsesbrus om at flyde et helt andet sted hen, end der hvor man plejede at opholde sig. Dette kys – disse øjne – så mørke – så kønne – så rigtige – så dybe. Alt det andet, det man sad fast i – skubbede man bort med duften af det nye, det fremmede, det uimodståelige. Alt var pludselig i alt. Der var ingen forskel på indeni og udenpå. Intet kunne fra dette øjeblik blive som før.

Hvad stiller man op, når man efter sådan en affære langsomt vågner op til deling af børn og ting. Tingene kan sættes på plads; men børnene indretter sig ikke på de voksnes krav om korrekte og passende følelser, når forældrene finder sig en ny kæreste.

En stedfar fortalte mig, hvor hårdt det var at blive afvist af sin nye kærestes fjortenårige pige. Hun ville ikke have noget med ham at gøre. Han havde prøvet alt. Givet hende ting. Snakket med hende. Forklaret hende situationen: at han var faldet for hendes mor, og at hun var ligeså forelsket i ham. Dette kunne intet i verden lave om på, heller ikke steddatterens oprør. Sådan blev det, og han havde også sagt til hende, at hun ikke kunne være bekendt at afvise ham. Hun tvang ham jo til at behandle hende som et råddent æg.

Jeg tror, at der i den slags følelsesmæssige konflikter gælder den grundregel, at der ikke findes forkerte følelser hverken hos den voksne eller hos barnet. En datter, der føler sig svigtet af de voksne, skal have lang tid til at bygge sin tillid op igen og reetablere hele familieværket forfra. Dette tager lang tid, og mange vil for evigt gå rundt med en rest af sorg over dette tab af samhørighed mellem de oprindelige forældre.

En studerende, jeg havde for et par år siden, betroede mig, at hun aldrig var kommet sig helt over den „lykkelige skilsmisse“ som hendes egne forældre havde gennemgået. Hun syntes stadigvæk, at de tilhørte en „luksusgeneration“ af voksne, der havde mere travlt med at realisere deres eget følelsesliv end tage det grundlæggende hensyn til børnene. Hun havde altid følt og ville altid føle savnet af ikke at have begge forældre sammen, og havde aldrig vænnet sig til at være skilsmissebarn.

Hvad er „lykkelige skilsmisser“, når der er børn involveret? Jeg tror, det kan være nødvendigt at lade sig skille, hvis man svigtes groft og alle andre muligheder er endt i en blindgyde. En adskillelse imellem parterne kan være langt at foretrække frem for et forhold, hvor barnet hvirvles ind i daglige skænderier og uudholdelige konflikter. Det er formodentligt ikke selve skilsmissen, der er hårdest for barnet; men dette at et barn kan blive en kastebold mellem to kuldefronter i efterdønningerne fra et forlist ægteskab. Det kan man tage skade af.

Alle er sårbare i en skilsmisseperiode, og barnet vil ofte føle sig som den skydige i forbindelse med, at forældrene ikke mere kan finde ud af det sammen. De har måske ofte haft skænderier om opdragelsen af egne børn, og det kan barnet jo kun tolke som at „det er min skyld, at de nu er gået fra hinanden.“

Der findes nogle meget individuelle sårbare perioder i et barns liv, hvor det kan være meget svært at komme igennem en opslidende, men også en mild type skilsmisse. Børns tilværelse veksler mellem stabile følelsesmæssige perioder og voldsomme brud, som truer med at opløse dets identitet – som om der hele tiden ligger og ulmer en trussel om et muligt forestående kaos i barnets liv – noget, der kan kuldaste alle stilladser omkring barnet med et eneste hug.

Børn kan ikke træde uden for sig selv og vide, at nu er det i en sådan brudflade, en alder hvor kroppens følelser registreres som spidse syle og kildrende fornemmelser under endnu uopdagede steder på kroppen,

en alder hvor veninder og kammeraters meninger har højere status end forældrenes formaninger. Samtidig med at man ikke på nogen måde kan undvære at far og mor er der omkring en, til at kaste modstandsbolde opad og til skiftevis at elske og hade i tydelige udbrud. Alt dette skal en pubertetsdatter bruge både sin far og sin mor til, fordi de har kendt hende i hele hendes liv.

De fleste børn og unge lever i en forestilling om et trygt hverdagsliv og er dybt loyale over for deres egne forældre. Når de bringes i en situation, hvor der indtræder et brud med de vante betingelser for følelsesudladninger i de hjemlige omgivelser, kastes de ud i en eksistentiel krise, som kræver stor forståelse fra omgivelserne. Barnets følelser kan ikke tvinges tilbage til det kendte, når man engang har forladt den „egn“ og det familiære landskab, man er vokset op med igennem et fjortenårigt liv, som i dette tilfælde med den afvisende steddatter. Det, hun oplever, svarer måske til, at hele den forklaringsstige, hun er kravlet op ad, og de forventninger hun har haft til tilværelsen, pludselig er blevet revet væk. I faldet er hun så i gang med at genfinde sig selv via opbyggelige konfrontationer med den stedfar, der væltede hendes „forklaringsstige“. Han forstår bare ikke helt, at han bliver brugt til at give hende fast grund under fødderne igen. Der er ingen af de to, der har forkerte følelser i denne situation. Stedfaren må øve sig i at hænge på og blive ved med at vise sine gode hensigter uden at være påtrængende og vente på den dag, hvor isen kan være brudt og en ny forståelse er bygget op imellem de to.

Der er mange oplevelser i tilværelsen, som vi ikke kan forstå, før vi langt senere har fået dem fordøjet og til disse oplevelser og rystende hændelser hører nogle gange skilsmisser og tab af den ene af forældrene. Lad tiden arbejde for accepten. Snak med barnet om og om igen. Kom ikke med færdige sandheder til nogen om disse forhold. Alle mennesker har deres helt egne følelsesmåder, og det skal ingen komme og lave om på under tvang. Lad tingene modnes og vent. Store træer vokser langsomt.

En far fortalte mig, at hans to døtre var blevet ofre for det kolde forhold, der havde været i hans ægteskab. Han fortalte, at de, hos deres mor efter skilsmissen, fik fyldt rygsækken med en omfattende hadefuld forestilling om den „dårlige far“, han havde været ifølge hendes opfattelse. Efterhånden mistede han kontakten til pigerne; men han vidste inden i sig selv, at de en dag ville vende tilbage til ham. En dag ville de atter opsøge ham, når de blev voksne og havde frigjort sig fra deres mors „negative malebøtte.“ Han skulle bare have tålmodighed og vente, så ville de komme. I dette tilfælde fik han ret. De kom til ham, frigjorte fra deres mors fordomsfyldte spærringer, da de var voksne, og genopdagede „deres lidt gamle far.“

Vi kan ikke forhindre vores voksne eller halv voksne børn i at tænke selv, for det gør de, ligesom vi selv hver især har sat os ned flere gange i livet og revurderet vores personlige bagage af forestillinger. Om ikke før så krakelerer selvspejlingen ofte i midtlivskrisen, når livet og døden kigger hinanden i øjnene, før menneskets anden halvleg. Mange voksne opdager i denne opstandsning, at de har brugt første del af livet til at leve op til andres forventninger. Nu beslutter de sig for at ville bruge sidste del af livet til at vænne sig til sig selv.

VILLAHEGN OG VILDE TØSER

En mor fortalte med et glimt i øjet, at hun aldrig i sit pigeliv havde gjort noget ulovligt, og at hun slet ikke kunne forstå dem, der havde bevæget sig ud på „tynd is“. Det havde hun bestemt aldrig gjort. Hun havde fx aldrig, som der var én, der lige havde fortalt, taget en dug med hjem fra en restaurant og vågnet op med den på sin seng næste dag. Nej, sådan noget kunne hun ikke finde på. Aldrig. Men mens vi sad og snakkede om vores ungdommelige bedrifter, sad hun og blev lidt ivrig efter at komme til orde, og da det lykkedes, fortalte den „uskyldige mor“ følgende glimt fra et pigeliv:

„Jeg kan huske, at vi ofte lå og røg cigaretter ude på en meget rådden og sammenflikket tømmerflåde. Noget være bras var det, og vi elskede at ligge der og mærke, at det hele kunne falde sammen hvert øjeblik, det skulle være. Det var bare sagen, at den gamle tømmerflåde ikke kunne holde til noget som helst. Helt uberegnelig kunne den finde på at gå i opløsning, når den ikke gad at hænge sammen længere. Ja, sådan var det at være en pæn pige på en rådden tømmerflåde. Vi havde også fået fat i en totalt kasseret gammel livsfarlig båd, som vi havde tilranet os fra roklubbens affaldsbunke. Det var en sport at sejle ud i bugten med denne gamle båd med hul i bunden, for at se, hvor langt vi kunne komme ud, inden den havde taget så meget vand ind, at den sank. Der gik selvfølgelig sport i at komme alt for langt ud, og ofte kunne vi slet ikke kontrollere situationen; men vi kunne bare ikke lade være – vi fjollede tøser. Vi legede lige på kanten af det meget farlige. Og de voksne vidste det ikke.

Jeg husker også engang, at vi legede hos en pige i et meget velstående hjem. Sådan en patri-ciervilla med dobbelt carport og to store biler holdende foran. Det var sandelig et meget pænt hus med højt hegn omkring for at gøre det ekstra sikkert for villabørnene. En god tryk opvækst bag hegnet, en vagthund og gitter for vinduerne. Sådan! Der var tjek på det. Men vi piger legede altså bare lige ude foran i carporten, og uden at forældrene vidste det, kørte vi faktisk som trettenårige rundt på villavejen i en af deres store biler. De var jo ikke hjemme, de forældre, så vi kunne rigtig boltre os på „den sikre villavej“.

De forældre må have haft et helt forkert billede af deres søde pæne piger. For vi var lige modsat af det, de troede, og så har jeg endda ikke fortalt det værste, og det vil jeg heller ikke gøre. Men tænk, at vi gjorde det, der var værre!“

Ja, tænk, at man gjorde det og tænk, at vores egne halvstore teenagere pakker deres første øl ind i toiletpapir, så de ikke klirrer i rygsækken, når de i flok snakkende, pjattende og overfnisende bevæger sig af sted til ungdomsfesten for at opspore den første hede forelskelse på kanten af det berusende forbudte, præcist som da vi halvunge teede os i et mentalt overgear med et ben i den gryende voksenkrop. Det vi skal bestemme os for i en stille stund, er at lade dette ske, som det skete for os. Der er mange ting i menneskets natur og tilværelse, der kræver muld og mørke for at vokse sig sundt, hertil hører de mange rusk og fristende eksperimenter, som vi alle nødvendigvis må gennemleve i vores undersøgende kropsvår.

Det, de unge skal bestemme sig for, er til tider at leve deres eget liv i en passende afstand af de voksne, så de har en mulighed for at komme frem til sig selv. En barndom og ungdom uden gyngende grund er ikke gyldig i dannelsesmæssig henseende. Vi bliver ikke hele mennesker af halve gennemtilrettelagte oplevelser på de voksnes præmisser. Børn har brug for kaos og det knudrede liv uden rammer. Børn har brug for en

gammel tømmerflåde, gamle biler, grene der knækker og møre brædder, der braser under dem, for at de selv kan finde frem til det, der kan holde i livet.

En far fortalte mig, at i hans barndom skøjtede de allerhelst på gyngende grødis som vuggede, når de bevægede sig hen over den i fuld fart:

„Det gjorde vi også på bækken, så det hele vuggede under de skærende skøjtelyde. Selvfølgelig vidste de voksne ikke noget om det. Det var jo farligt for pokker! Engang gik det galt for min bedste ven og legekammerat. Vi skøjtede ved siden af hinanden på grødisen og ih hvor det gik, lige indtil han pludselig sank igennem isen og forsvandt ned i det kolde vand. Heldigvis fik jeg fat i hans arm og hev ham op af hullet. Vi fik skøjterne af i en fart og løb hjem til hans mor for at han kunne få noget tørt tøj på, inden han blev syg. Vi var jo lidt forknytte, da vi trådte ind i køkkenet, og hans mor blev jo noget forskrækket over at se sin drivvåde og forfrosne dreng, men som hun så trøstende sagde: – Det var da godt, at der ikke var så dybt, lille Poul, så kunne du jo være druknet (hun skulle bare vide!).“

Heldigvis er der ret mange ting, som vi forældre ikke ved foregår. Det kan det være hårdt at forestille sig. Tænk at man kan have et barn, der ryger i smug! Et barn som besøger en forbudt kæreste eller som sidder i en forbudt bil. Men også vores børn vil op til flere gange komme derud, hvor de ikke kan bunde, og vi vil ikke være der til at redde dem. De tidløse fristelser. De uhyrlige indfald i de blod-vilde år uden sikkerhedsline til forældrene.

Hvad er det så for en opdragelse, de skal have fået for at klare skærene derude på livets overdrev? Hvad er det for en ballast, de skal have med sig i rygsækken, for at de kan magte at stå på egne ben, når det virkelig gælder? Fremfor alt tror jeg det er: tillid, vilje, mod, fornuft, sanser, krop, omtanke og følelser. Lad os så give dem mulighed for det!

Husk at i krisituationer er fantasi mere værdifuld end forstand. Kun i legen er man et helt og fuldt menneske. Leg er en helhedsorienteret og vigtig måde at leve livet på. Vi skal passe på, at børnenes krudt ikke bliver fugtet af vores bekymringer, så de ikke kan tænde som voksne.

Vi skal passe på, at der ikke går undervisning i barndommen. Børn skal ikke trænes i boglig elitelæsning, men møde voksne, som er glade for dem, som kan snakke med dem, lytte til dem, læse op for dem og fortælle dem en masse gode historier. Små børn skal ikke undervises, hverken i bogstaver eller regnearter, men udfordres på krop og sjæl i et opmærksomt samspil med omgivelserne. Det er de følelsesmæssige relationer, der tæller i en god barndom. Lad børnene lege med livet og vokse langsomt op.

MIN „BRIANFAR”

FORTÆL OM EN PERSON DU SÆTTER PRIS PÅ

„En person jeg sætter pris på:

Jeg sætter meget pris på min far. Han er altid glad, sjov og med på den værste. F.eks. kører han ned igennem byen med vinduerne rullet helt ned, og det eneste man kan høre er 60'er-musik på fuld tryk.

Han kan få alle mine veninder til at grine. Han har tid til alt, både sport, hygge, læse, snakke og at passe sit arbejde. Han siger aldrig nej uanset hvad. Han er altid afslappet, og har man problemer, vil han altid hjælpe. Bliver vi uvenner, tager det sjældent mere end tre minutter, før vi er venner igen.

Ham sætter jeg pris på, for mine børn skal have en ligeså god barndom, som jeg har fået.“

Sådan skrev en pige i en stil, der skulle handle om en person, som hun satte pris på. Den pågældende far var meget overrasket over pigens positive opfattelse af ham og hendes opfattelse af, at han altid havde tid til at hjælpe hende. Han opfattede mere sig selv som et menneske, der havde svært ved at forene et meget aktivt liv med det at være en nærværende far, og her er vi måske ved sagens kerne. Det vigtigste er nok ikke, hvordan vi som forældre selv opfatter vores forhold til børnene; men om de opfatter, at vi sammen med dem har et godt liv.

Vores børn kan selv være særdeles aktive med mange ting og have et hav af venner, som de tilser uden sans for sengetid og familieritualer. Ind og ud ad døren. Vips, så er de her igen. Vups, så er de her ikke mere. Så sover de her, så sover de der. Altid på en rastløs sitrende vandring efter identitet, og hvad der sådan lige er gang i den dag. Den næste dag eksisterer sjældent mere end som en meget løs forestilling. Sådan i en beslægtet livsform kan der også være gang i en voksen. Ind og ud af døren. Indkøb, en tur på tankstationen, så lige ind til byen igen og så lige en smut på biblioteket, på posthuset, i banken eller til bageren. Straks man kommer hjem aflytter man lige telefonen, læser e-mailen og tømmer postkassen for lige at se, om der skulle være nogle varme nyheder. Næppe har man sat sig før telefonen ringer, og det bliver den ved med resten af dagen. Lidt senere smutter man lige en tur igen. Denne gang er det fløde til aftensmaden. Måske ikke noget der tager lang tid; men man er altid på vej og i gang med et eller andet.

Lydkulissen i et hjem med børn består i løbet af en dag af uendelig mange HEJ'er, når vi suser ind og ud af huset og skifter mellem indkøb, møder og passende afhentninger af hinanden og børnene. Der er rush i familien nu om dage og i al denne travlhed er det så, at barnet kan opfatte, at far eller mor har god tid, når det gælder. At den voksne har tid til det sjove i sit eget liv uden at glemme, at barnet også er der og kan have brug for én til at ordne nogle vigtige problemer, når de presser sig på. Børn, der oplever, at forældrene har et godt og interessant liv med det, de gør, vil se et positivt billede af voksne, som de vil være meget tolerante over for.

Til en god barndom hører også, at man kan være barn på barnets præmisser, uden voksenindblanding. Børn har ret til et hemmeligt liv, hvor de kan blive fri for voksne for langsomt at komme til sig selv. Endelig er det i en god barndom vigtigt med fællestid for voksne og børn, herunder at opleve eventyr og mysterier samt de små daglige ting sammen. Lever vi i for adskilte verdener, kan det være svært og næsten umuligt at nå sammen i fortællinger om det oplevede. Det befordrer altid forståelse imellem familiemedlemmer, hvis vi har en række fælles livskompositioner, som vi kan øse af, når vi er sammen også i behandlingen af det nye, som måtte dukke op.

Vores klangbunde i familien afhænger af, om vi mærker os selv som levende individer imellem andre, og af at vi sammen mærker verden, som den er lige nu. Kærlighed og en god snak med sit barn, spændende oplevelser og de små daglige drillende sætninger, glimtet i øjet, kastet med nakken, hængeøjnene, de spidse bemærkninger og den kælede forførende stemme, når man skal slå sin far eller mor for en tyver eller en halvtredser, hører til et godt samvær. Små og store replikker i små og store øjeblikke imellem børn og forældre er det, der tæller i det eksistentielle regnskab.

Travle forældre ved, at når stress-stormen har lagt sig, kommer fornyelsens friske morgenvind og lægger sig med legende nyklare øjne på familiens strandbred. Her er det, at man undrende opdager, at ens barn lige pludselig har lagt en centimeter til armen og støder ind i verden, samtidig med at de siger nej til at gøre ting, som de før har gjort af sig selv. Udviklinger sker i ryk med vores børn, som bumser der flovt går i knop, og det opfatter vi så måske i disse sunde pauseglimt, når barnet skyder forbi os på en skæv, kejtet måde. Vi skal have bygget mange stilladser sammen med vores børn, før de kan holde sig selv oppe; men de skal også have lov til selv at bygge et par sandslotte uden indblanding, så de kan øve sig på livets og fantasiens skrøbelige modeller.

AT SÆTTE DAGSORDENEN

At være helt tæt på og konstant opslugt af den man elsker, kan kærligheden på langt sigt vanskeligt holde til, men det kan en teenager selvfølgelig ikke forstå, og det gør heller ikke noget. De voksne må ud fra deres overbevisning sætte dagsordenen for „soveriet“ med kæresten. Et godt hjem er et sted, hvor forældrene holder fast på nogle enkle samværsformer, som de tror på og værdsætter. Det er de voksne, der må tage ansvar for forholdet til børnene og ikke omvendt. Dette sker primært ved, at vi tør vise vores børn, hvor vi starter og slutter, så de kan mærke, hvor de selv begynder og ender. Børn har brug for voksne, der træder i karakter og ikke for gennemsigtige forældre, der visker sig ud i en misforstået og slap hensyntagen til barnet og den unge.

Et barn skal ikke have lov til at gøre lige præcis det, det allerhelst vil. Hvis det var sådan, ville alt være flydende. Hvis den voksne ikke magter at tage ansvaret, vil barnet eller teenageren tage magten over den voksne, og så er vi tæt på at have udviklet en lille hustyrant. Vi voksne må fortælle vores børn og unge, hvad der er rigtigt og forkert og dermed påvirke dem uden at spærre dem inde. Vores stemmer lægger sig tilrette i dem som indre stemmer, de har med sig derude, hvor de må gøre sig deres egne erfaringer imellem det forbudte og det tilladte i barndommens modsætningsfyldte landskab.

Jeg går ikke ind for, at børn skal vokse op i en osteklokke, hvor de kan lære alt om livet, før de lukkes ud. Et barn skal ikke sættes i bur af voksnes fordomme og sikkerhedssystemer. Børn skal ikke overvåges af grænsevagter, der skrider ind, når barnet bevæger sig ud i periferien af det tilladte. Børn skal have nogle psykiske bremsemekanismer indbygget i et tæt samspil og samvær med voksne, som de kan se op til, og som de kan mærke vil noget betydningsfuldt med deres eget liv. Det er det børn har brug for og ikke grænsegendarmer i udkanten af et minefelt af sprængfarlige oplevelser.

Vi kan tit opleve forvirring og afmagt, når vi skal sætte den dagsorden, som ligger før barnets dannelsesrejse. Men hvis vi ikke tydeliggør, hvor vi selv befinder os i landskabet, kan børnene ikke vide, hvor de er på vej hen. Livet begynder med, at vi fødes ind i et rum, for derefter at skulle finde ud af, hvordan rummet er konstrueret og hvilke tanker, der ligger bag selve konstruktionen. Det er de voksnes opgave i en given kultur at give børnene de nødvendige forudsætninger og kulturteknikker til at kunne kigge opmærksomt og kritisk på det hus, de vandrer rundt i. Opdragelsen skal give barnet styrke til at respektere de gamle huse, forstå sit eget hus og mod til at skabe nye alternative huse. Men der skal en fundamental viden om det gamle til, før man kan ændre noget i en ny retning. Indfører vi ikke børnene i traditionerne, kan de ikke vide, hvor de selv er på vej hen.

Uden det etablerede meningsrum og værdistillads kan man ikke have et sigtepunkt for overskridelser og frigørende handlinger. Det er derfor vi skal turde sætte dagsordenen for at indføre børnene i vores kulturelle erfaringer, parallelt med at de får mulighed for at gøre deres egne. Jeg opfatter det som fundamentalt i dannelsen, at barnet skal lære at forstå den verden, de fødes ind i, og at de bringes til at indse, at lige præcis som man ser den verden, det perspektiv man har på sine omgivelser og sig selv, afhænger af det sted, hvor man står, og hvordan man har lært at tænke på det sted. Det er en stor opgave for forældrene at indføre børnene i de grundvilkår, som er afgørende for det gode menneskeliv. Det vigtigste forældes ikke bare, fordi man skifter regering, ministre, bekendtgørelser, eller fordi der bygges nye motorveje. Uanset hvordan udviklingen ellers forløber, vil der altid være brug for mennesker, der kan tale sammen og for mennesker, der kan respektere hinanden. Hvis vi ikke sætter dagsordenen for denne humanitet, risikerer vi, at en verden af i morgen er fyldt med forstumlede egocentrikere på evig jagt efter den næste selvbekræftende oplevelse. Det er ikke tilstrækkeligt, at vi mennesker har anlæg for at tage hensyn til andre. Det skal også udvikles gennem opdragelsen, ellers risikerer vi at falde tilbage til dyrisk brutalitet.

TO I ÉN

Hendes far var i bad og sæbede sig ind over det hele: i håret, i hovedet, under armene, på brystet, på maven, i navlen, på benene og på fødderne. Hendes far var en stor gang sæbe fra top til tå. Sæbemand. Nu fik han vand i munden og spyttede det ud igen. Han sugede det ind fra de hårde stråler, der kom ud af bruseren, og lod som om han slugte det. Men det gjorde han slet ikke. Han smagte på vandet. Vandmanden. Fyldte munden helt op med varmt brusevand og spyttede det ud i et stort sprøjt med en pruttelyd fra trompetmunden. Nu lavede hun også sådan en pruttelyd med munden, for hun var nemlig også i bad og stod i krogen af brusekabinen sammen med „sæbemanden“, „vandmanden“ og „trompetmanden“.

Det var hendes far. Hendes tossefar, og de grinede om kap, som de stod der begge to, og så sig selv i den anden. Nu fyldte hendes far munden igen og vandbullen blev større og større, som kunne han virkelig sluge alt det, der kom ud af bruseren. Nu lavede han sit gummiansigt og slog pludselig sin flade hånd ind mod den udspilede mundhule, og det opsamlede vand blev overraskende kastet ud imod væggen lige over hovedet på hende. „Gør det igen far!“ sagde hun og kiggede beundrende på ham. Han samlede på ny vand op i sit mundreservoir og gentog kunststykket i én uendelighed, og hver gang sagde hun: „Far, gør det igen! Mig se din vandpistol, der i munden.“ Nu ville hun holde bruseren og hælde vand i hans hår, for hendes far skulle være meget fin og ren nu. Hun puttede meget vand i hans hoved lige ind i øjnene. Ind i ørene, ind i hans åbne mund, så han gurgende måtte lade vandet fosse ud i en kaskade. Men han klarede det lige, og så fortsatte hun med at putte vand i hans navle. Fyldte ham med vand. Så fik ørene en tur igen. Nu manglede hun kun næsen. Ind i mellem rettede hun strålerne modigt mod sig selv.

De var i bad de to, og hun badede sig i sin far. Bagefter tørrede de sig med håndklæderne og han tog sit håndklæde op over håret og snakkede som en fin dame. Nu tog hun også sit håndklæde op og talte fint med „tørklædedamen“. Så tog han hende op på armen, og nu gik det løs med deres fælles „hønserøv“ i spejlet, som de havde leget så mange gange før. Først ham, så hende. Så hende, så ham. Tungen ud så langt de kunne. Samtidig. Så flad som muligt. Så kunststykket at folde den ud i en blød bølge, der krummer sammen i siderne, indtil den lignede en „hønserøv“ – bare meget flottere, for det var jo deres tunger. Der lige midt i munden, lige midt i deres verden. De måtte overgive sig til latterkrampen i maven og se tungen skrumpe ind til sig selv. De prøvede igen, og nu skulle de være helt alvorlige, ellers ville det slet ikke gå. Sådan, tungen ud. Flad som en pandekage, lang som en orm. Nu den runde foldning og nu den fantastiske „hønserøv“.

To i en! Far og datter. Sådan skal det være i en sund opvækst. Husk det! Krop mod krop. Kind mod kind. Spejlet, det eventyrlige, fascinerende og uundværlige faderspejl i en datters liv. Og den bedårende lillepige, der kan sno sin far om den allermindste lillefinger i verden og fylde ham med vand og ægte kærlighed til den brusende lyd af fælles latter.

AT BYTTE MOKKASINER MED BARNET

En 14-årig dreng, jeg kom meget tæt på, var vokset op i et belastet miljø med mange gadebørn. Af socialrådgiveren fik jeg at vide, at han meget tidligt i sit liv var blevet rodet ind i kriminalitet.

Allerede fra tolvårsalderen havde han været med til at skrælle cykler og knallerter sammen med andre, der heller ikke „sov“ så meget om natten. Selv var han en anfører-type, som støbte kuglerne, idet han var ret kvik til at regne ud, hvad der sådan lige skulle til for at snappe byttet på det rigtige tidspunkt. I skolen var han sløv, søvngig og ukoncentreret og klassekammeraterne vidste udmærket, hvad han gik og „lavede“ i sin fritid. Han stolede ikke på nogen voksenperson. Havde ikke tillid til hverken mig eller andre, som skulle få ham afkriminaliseret. I hans øjne var vi alle politibetjente, som han sagtens kunne snyde og bedrage. Det gik hans plan ud på. Sige ét og gøre noget andet. Det var hans verden og hans forståelse af sammenhænge.

At genopbygge en tillid til voksne hos sådan en dreng må nødvendigvis også implicere en forståelse for den baggrund han møder op med. Engang hvor jeg spontant besøgte drengen, var hans far ret beruset, og havde besøg af en flok værtshusvenner, som „hyggede“ sig over det hele. Fra den dag vidste jeg noget mere om, hvad det betyder for et barn at komme hjem til et „værtshus“ i stedet for et familieliv. Han havde ikke eget værelse som andre børn, men måtte sove på gulvet inde på lillesøsterens værelse. Alt var kaotisk og ølstinkende i det rækkehus. Tøj huler til bulter, puder og gamle beskidte dyner i hensmidte bylter, affald i kroge og skabe, ikke et sted på bordene, hvor der ikke stod tomme flasker, tomme poser – et „efterfestens“ hus. De voksnes drukrod spredt rundt i alle rum, gammelt køkkenaffald i håndvasken, stinkende karklude og et muggent køleskab – de voksnes beskidte svigt tapetseret ind i alle værelser. Sådan en verden man græmmes over, kan man ikke opbygge tillid i. Drengen fortalte mig senere, at hans far i fuldskab var aggressiv, og at han engang havde truet ham til at spise frikadeller fra en pande med brækrester på.

Det er sundt for voksne at bytte mokkasiner med forskellige børn, at identificere sig med de svage børn, de tykke børn, de misbrugte børn, de svigtede børn, de langsomme børn, de indskrænkede børn, de undertrykte børn, de oversete børn, de pacede børn, de perfekte børn, klaverpigerne og computerdrengene, burgerbørnene, de selvcentrerede børn, mønsterbryderne, de hyperaktive børn, de retarderede børn, skilsmissebørnene, fighterbørnene, de handicappede børn, radarbørnene og zapperbørnene. Det er også sundt for vores egne børn, uanset hvilke kategorier de end selv måtte tilhøre, at træde ned i andres mokkasiner og se livet derfra for en stund. Hvis de ikke lærer at forholde sig til andres verden, hvordan kan de så selv forlange, at nogen kan forstå deres?

Ethvert fællesskab bygger på denne evne til at kunne leve sig ind i det, den anden ser, tænker og føler. Jo mere vi har set af den slags personlighedsfacetter, des mere broget og nuanceret bliver det perspektiv, som vi kan anlægge på verden. Det gælder, når vi er børn, når vi er unge og i hele livet, at vi må være åbne for det, der er anderledes og prøve at forstå det indefra som den, der er midt i det nu. Det er det al hjælpekunst handler om også i vores tid. Hvis et af opdragelsesmålene er, at børnene skal tilegne sig samarbejdets kunst og medmenneskelig forståelse, må vi lære dem at skrue ned for selvisheden og øve dem i først og fremmest at forstå det, den anden forstår.

„§ 2. At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er, og begynde der.

Dette er Hemmeligheden i al Hjælpekunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv en Indbilding, naar han mener at kunne hjælpe en Anden. For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, maa jeg forstaa mere end han – men dog vel først og fremmest forstaa det, han forstaar.“

SØREN KIERKEGAARD

SÅ TAG DET DA!

„Hvad stiller vi op med vores barn? Hver gang vi skal i supermarked har vi et værre tiggeri med, at hun vil have slik. Vi siger nej, begge to. Vi siger det både vredt og højt. Hun bliver helt hysterisk, og til sidst siger vi: Nå, men så tag det da! Hvad skal vi gøre ved det tiggeri?“ Sådan sagde et ungt forældrepar til mig under en samtale.

Børn, der tigger har lært at tigge! Børn, der ikke kan acceptere et nej, har lært at et nej kan betyde ja, hvis bare de fortsætter plageriet. Børn lærer lynhurtigt, om vi mener det, vi siger. Det gælder i alle de dagligdags små situationer, at de ser os voksne som et spejl og træffer deres valg ud fra det, de ser. Dette er det grundlæggende forhold i al opdragelse.

En politibetjent fortalte mig, at han engang under en kørsel med sin kone og børn meget vredt havde sagt til sin højtråbende søn på bagsædet, at hvis han ikke faldt til ro nu, ville han blive sat af øjeblikkeligt. Sønnen tog tilsyneladende ikke notits af denne formaning og fortsatte ufortrødent sit råberi. Faren „kogte efterhånden over“ og standsede resolut bilen og kommanderede sin søn ud. Sønnen forlod bilen og faren kørte konsekvent videre for at give den uvrerne søn en lærestreg. Da faren imidlertid havde tilbagelagt ca. ti km, kunne han ikke klare mere og vendte bilen for at køre tilbage efter sønnen. Da han nærmede sig „afsætningsstedet“, så han forundret sin søn sidde i vejkanthen og være i særdeles godt humør.

Da faren steg ud af bilen og gik hen imod sin søn, smilede sønnen, som om han hele tiden havde vidst, hvor hans fars bløde punkt befandt sig. „*Var du bange?*“ sagde faren. „*Nej,*“ sagde sønnen, „*for jeg vidste jo hele tiden, at du ville komme tilbage.*“

Faren fortalte mig, at det var lidt svært at finde nogle passende ord i den sammenhæng, og det kan jeg godt forstå.

En pædagog spurgte mig om følgende: „*Har du evt. en løsning på, hvad man gør ved de børn, der selv vil, og som ikke længere gider høre efter, hvad de voksne siger? Når der bliver stillet nogle krav, går de helt i sort.*“

Straks jeg havde fået det spørgsmål kom jeg til at tænke på en episode mellem en mor og et barn, som jeg havde oplevet kort tid forinden. Jeg var i et supermarked og i færd med at finde nogle varer i nærheden af de søde sager. En mor med en pige på tre år kom voldsomt op at skændes ved en hylde med tyggegummi og andet slik. Pigen ville have slik, og det skulle bare være nu. Hun greb derfor flere forskellige slags tyggegummi og kiggede bestemt op på den rasende mor. „*Læg det tyggegummi tilbage! Der skal ikke købes slik i dag. Har du forstået? Læg det tilbage. Hører du?*“ Datteren hørte sikkert, hvad moren sagde, men forsøgte krampagtigt at holde fast i tyggegummipakkerne i den knugede hånd. Pigen var sammenbidt og ordløs. Ikke et pip kom der ud af hendes mund. Ikke så meget som et lille hvæs eller fnysen. Intet. Kun et blik af morderisk karakter blev kylet i ansigtet på den opfarende og højtrøstede mor. Om det var dette dræberblik, pigens mor reagerede på vides ikke; men jeg har sjældent hørt en mor råbe så hidsigt på et offentligt sted lige ned i ansigtet på den lille treårige tyggegummidronning. „*HVIS DU IKKE LÆGGER DET TYGGEKUMMI TILBAGE NU OG GØR HVAD JEG SIGER,*“ brølede hun, „*KOMMER DU TIL AT SIDDE PÅ DIT VÆRELSE I TO DAGE.*“ Idet moren afleverede denne salut til den betuttede datter, greb hun voldsomt fat i den stramme tyggegummihånd og ruskede pakkerne ud på gulvet. Datteren var tavs, hård og stiv i reaktionen. Hun stod passivt og kogte en stille „haderet“ med hele sit afvisende kropssprog. Mor havde vundet i det ydre, men indeni var datteren den stærkeste, for hun havde styret sin mors hæftige råben og vidste udmærket, at hun aldrig ville komme til at sidde to dage på sit eget værelse. Det var den mor alt for svajende og blødrasende til at gennemføre.

En mor, der skriger et nej ud i rummet, en far der brøler sine kommandoer i hovedet på barnet, får ikke mere ret af den grund. Det, der tæller, er om der er overensstemmelse mellem, hvad vi siger, og hvad vi gør. Det er, hvad børnene kan forholde sig til. En konflikt mellem voksne og børn udvikler sig tit til en offentlig krig om at få ret og afsluttes ofte med en tom og urealistisk trussel, der lægger sig tilrette i barnet som en cocktail af skjult had, skuffelse og angst. Når vi kræver så voldsomt meget af vores børn og råber ad dem, hvis de ikke makker ret, udsender vi dressursignaler, som spinder sig ind i deres selvopfattelse.

Undertrykkelsens opdragelse kan i første omgang befordre en nødvendig lydighed hos barnet, men på længere sigt ulmer et naturligt oprør, som den voksne kun afmægtigt kan være tilskuer til eller offer for. Når vi som voksne formulerer krav over for børnene, er det vigtigt, at vi er entydige og faste i vores overbevisning, hvis vi skal have noget igennem. Sig hvad du mener og tydeliggør dette. Vær sikker på at barnet har forstået, hvad du siger; men lad være med at råbe dit budskab ned til barnet. Jo højere, du skruer op, jo mere magtesløs vil din signalering være. Når børn går i sort på grund af vores krav til dem, er det ofte fordi vores forhold til dem er skævt fra starten. Det er forholdet, der bestemmer indholdet og ikke omvendt. Hvis vi ikke vil have at barnet skal bemægtige sig tyggegummi eller alt muligt andet på rundturen i supermarkedet, må de vide, hvem de går sammen med. Hvis de er usikre på det, vil de prøve at skabe passende konflikter for at finde ud af det. Sådan er det på restauranter, sådan er det i en bus, sådan er det på biblioteket, og sådan er det i toget.

Jeg kan huske engang, hvor jeg kørte med IC-toget, og en lille fyr på fire år bestandigt vandrede frem og tilbage i to togvogne og anmassende og højlydt fremviste sine kradserier på en tegning, som han havde lavet ved bordet på plads nr. 65, hvor han sad sammen med sin mor. Hun greb ikke ind i hans selvudstilling frem og tilbage i togvognene. Der er ingen tvivl om, at hun 100% vidste, hvad der foregik; men hun magtede ikke at regulere hans påtrængende adfærd. Måske veg hun tilbage, fordi hun vidste, at hun ville tabe kampen mod den lille diktator. Han fortsatte til stor irritation for alle. Han gik ikke i sort, fordi ingen voksenstemme greb ind i hans centrum, og sådan vil han fortsætte med at tyrannisere sine omgivelser, hvis ikke han indsættes kraftigt i en hensyntagen til andre.

Overbærenhed kan udtrykke samme grad af svigt over for et barn som en ekstrem autoritær opdragelse. Optimal frustration er et udtryk for, at barnet skal lære at fungere i en virkelighed sammen med andre, at det ikke altid kan få, hvad det peger på, at vi ikke er ansat af barnet til at behovsopfylde det, at vi i højere grad danner den eksemplariske bro mellem deres fantasi, forestillinger og den historiske verden, som de befinder sig midt i. Svinger vi overleveringerne af de reguleringsmekanismer, får de ikke udviklet et „jeg“ som kan fungere i forhold til den konkrete virkelighed, og barnet vil have meget let ved at blokere, selv over for små krav fra voksne eller i en leg sammen med andre.

Et dreng på fire år, som jeg er blevet bedt om at iagttage, har det meget med at nedlægge høje protester, hvis han ikke får det, som han vil have det. Han er meget dominerende og hidsigt anlagt. Ofte kaster han ting efter sine legekammerater og vil typisk bestemme alt i legen. Han leger mere mod de andre end med de andre. Hvis han ikke får lov til at lave rollefordelingen, går han simpelthen i protest. Han kan også finde på at kaste jord, vand eller sne på en voksen, som tilfældigt kommer forbi på vejen, for det har han „nemlig ret til“ synes han. Og for øvrigt så er det sådan, at hvis nogen forsøger at fortælle ham det modsatte, så siger han det bare til sin far. For han synes nemlig, at hans søn er ret dygtig.

Alle fødes vi jo som sunde narcissister og dette selvkærlige udgangspunkt er positivt for ethvert barn. Problemet opstår, hvis man frit svævende får lov til at fortsætte sin selvforherligende „karriere“ uden

hensyntagen til andre. I en narcissistisk kultur opløses de fælles værdier og enhver bliver sin egen lykkes smed uden anden regulering, end hvad der er godt for mig, det gør jeg.

De børn, der går i sort over for krav i systemet og de nærmeste omgivelser, ønsker langt mere gentagelser og sikkerhed på egne præmisser end på andres. I deres adfærd viser de udpræget hen til sig selv, refererer til egne mål langt mere end en årvågenhed over for andres behov. De magter tilsyneladende ikke evnen til at sætte sig ind i andres perspektiv.

Det narcissistisk skadede barn, som trækkes ud af eget centrum over i den sociale dimension, vil forsøge at bedrive sabotage på det fælles liv. Et forpligtende samvær, der bygger på kompromiser og fælles løsninger og individuelle afbøjninger, er ikke kun et passende pædagogisk tidsforbrud. Det rummer simpelthen nøglen til den sociale orientering i tilværelsen. Barnet lærer i samspil med sine omgivelser og tirres til at komme ud af sine selvskabte forestillinger. Børn i samvær med andre mennesker udfordres til selvfornyelse gennem selvvirksomhed, inderliggørelse af genstande og personspejl, som det derefter går løs på verden med. Derfor er eksemplets magt nøglen i al opdragelse, læring og undervisning. Barnet er et indfældet selvfornyende individ, der opbygger og skaber sin viden, sine færdigheder og holdninger i et uophørligt samspil med omgivelserne.

En far fortalte til mig i et brev om følgende oplevelse:

„I fredags var jeg med familien i Føtex. Det var min opgave at købe det obligatoriske 'fredagslik'. Jeg gik rundt om hylderne. Det var svært at bestemme sig. Matador-Mix og vingummibamser er vi alle ved at være trætte af.

Foran mig gik en mor, som tydeligvis var ude i samme ærinde.

På et tidspunkt efter at hun tvivlrådigt havde haft adskillige poser slik i sine hænder, tog hun sin mobiltelefon op fra tasken, trykkede et nummer og fik hurtigt forbindelse:

– Hej det er mor! Nu har jeg taget en pose TV-blanding og en pose Fredagsmix. Er det ok, Jimmy?”

Hvem bestemmer? Hvis det er barnet, som den voksne kontakter på mobilen, er det jo interessant at vide, om det er fordi, hun ikke magter selv at træffe en beslutning, eller det er fordi, hun ikke vil gøre „skade“ på barnets ønskeforestillinger. Udgangspunktet for at nedtone de selvcentrerede børn er, at de selvcentrerede forældre lærer at håndtere sig selv og deres egen osteklokke. Men også at de i deres opdigtede almagtsforestillinger bringes til at se virkeligheden i øjnene og vise hensyn til andre.

„MIT BARN“, siger den voksne. „MIG FØRST!“ siger det egoistiske barn; men de andre har også lov til at være der.

€ Det er ikke alt, hvad der virker, der er rigtigt.

€ Der er altid en bedre udvej end at slå et barn.

€ Formaninger er det modsatte af personlig støtte.

€ Trykke børn vil gerne dele deres liv med os; men de gider ikke blive overhørt i livets lektie.

€ Lad det lyse blomstre fra det dunkelt tænkte – også i vores børns sind.

- € Viden tilegner vi os sammen med andre, der betyder noget for os; så virker det i dybden og længden.
- € Alle har vi brug for en ven, der kan lytte stille og opmærksomt, når der er kaos i psyken.
- € Vi får ikke mere ret, fordi vi råber højere.
- € Uden fantasi og leg og en nuanceret kropslig kontakt med dybder indenfor og udenfor sig selv, vil vi ikke kunne udvikle det nødvendige livsmod.
- € Regn ikke med at komme igennem tilværelsen uden modbilleder.
- € Nogle gange gør det ondt at gennemføre det, man selv tror på.
- € Forståelse dukker først frem af tågen, når vi kan se vores fodspor i livets bakspejl.
- € Forældre skal påvirke deres børn uden at forme dem og igangsætte dem uden at overstyre.
- € Det er de stjerner der blinker indvendigt, der giver næring til barnets forestillinger.
- € Vi er alle en del af noget større.
- € Børn skal møde den kildrende fornemmelse af det forbudte for at komme til sig selv.
- € Børn har brug for ritualer sammen med og på passende afstand af de voksne.

AT VÆRE TRO MOD SIG SELV

- € en stærk vilje
- € spøgelse i bagagen
- € ind i voksenverdenen
- € det splittede barn
- € at ville det i sig selv
- € at gøre egne erfaringer
- € at klare afleveringen af barnet
- € at åbne lågen til friheden
- € to piger i én

€ på vandretur i bækken
€ om forskrækkelsen som ritual

JEG VIL!

I Marc Chagalls bog: „Mit liv og min kunst“ fortæller den verdensberømte maler underfundigt om sine erindringer og lukker os ind i en forståelse af de afgørende forudsætninger, der gik forud for hans berømmelse:

„En skønne dag (alle dage er for resten skønne), mens min mor var ved at sætte brød i ovnen med en lang træspade, gik jeg hen til hende og tog hende i hendes megede albue. „Mor,“ sagde jeg, „jeg vil gerne være maler. Det er forbi, jeg kan ikke mere blive ekspedient eller bogholder. Det er sket med det. Det er ikke for ingenting, at jeg har følt, at der ville ske noget. Du kan jo godt se det, mor. Er jeg vel samme slags menneske som de andre? Hvad duer jeg til? Jeg vil så gerne være maler. Frels mig, mor. Kom med mig, kom nu, kom! Der er et sted i byen. Hvis jeg bliver optaget dér og gennemgår kursus dér, så kommer jeg ud som færdig kunstner. Jeg vil så gerne!“

„Hvad? Maler? Du er gal, er du. Lad mig sætte mit brød i ovnen, lad være at gå i vejen. Jeg skal passe mit brød.“

„Mor, jeg kan ikke holde det ud mere. Lad os gå derhen!“

„Så lad mig dog i fred.“

Endelig bliver det bestemt. Vi vil gå hen til hr. Pen. Og hvis han indrømmer, at jeg har talent, så vil vi tænke over det. Men hvis ikke...

(Jeg vil være maler alligevel, tænkte jeg for mig selv, men for egen regning).

Hvordan kan man egentlig mærke, at man vil det, man kan? Hvor kommer denne trang, til at ville gøre noget ved sine talenter, fra? Chagalls mor afviste hans forslag i første omgang, men bestemte sig for at gå med ham og støttede derved hans brændende ønske om at blive kunstmaler. Chagall havde selv en klar fornemmelse for sit talent, han ville, uanset omverdenens bedømmelse, være lige præcis dét, han havde sat sig for. Ingen kunne hindre ham i sit forehavende. Ingen kunne stikke en kæp i hjulet på hans vilje. At være så sikker i sin sag er ikke alle forundt. Mange mærker den brusende tilskyndelse som en tåge af indre uvirkelige forestillinger, og derved bliver det. Vi bader os så at sige i egne drømme, men drukner i indre og ydre advarsler. Jeg tror, den satsning og vilje, der skal til, stammer fra den opdragelse og dannelse, man har fået i barndommen, kombineret med de mangfoldige anlæg og talenter ethvert menneske rummer. Opdragelsen og dannelsen må derfor handle om at give barnet plads til at komme i en dyb kontakt med sine inderste forgreninger, mærke sin indre flod af talenter og støttende bringe det frem mod udfoldelsen af disse.

I denne proces er det vigtigt at understrege, at det er den sanselige selvbevidsthed, der er den indlysende sandhed i menneskelivet. Gennem barndommens blodvilde turbulens, den hemmelige tur på de vilde vover, stilheden i aftengræsset, morgentågens uendelige skønhed, legens rituelle blodsudgydelser og uovertrufne kærlighed. Modet og dumdristigheden, hadesygen og venskabet stærke bånd, intrigerne og de dramatiske højdepunkter i barndommens op- og nedture. Lige dér, hvor alt splittes for en stund, men også lige dér, hvor man mærker, at det hele hænger sammen, i græsset under de flugtende barndomsskyer, tror jeg, vi har en magisk nøgle til den selvbestemmende inderside af os selv.

JEG ØNSKER

Jeg ønsker en dag med sol og glæde
hvor jeg kan høre børnene le

hvor jeg kan se en flok voksne hygge sig
hvor jeg kan smage de søde appelsiner
hvor jeg føler alt omkring mig griner

Jeg ønsker mig en morgen
hvor jeg kan lugte blomsterne fra haven
hvor jeg kan se bierne boltre sig i pollen

LARS

DET TOG VI IKKE SKADE AF

Forældrespørgsmål:

Alle kommer vi jo til på et eller andet tidspunkt at forløbe os over for vores børn. Et tjat i numsen, en lussing eller en endefuld på rette tid og sted. Kan det undgås?

Det er ikke alle, der har fået fysisk straf af deres forældre, og det er ikke alle forældre, der kommer til at forløbe sig. Nogle gange er det sådan, at et meget provokerende barn igennem længere tid kan lægge op til en „håndfast“ samtale med en voksen, og så kan det være nødvendigt at markere sit budskab ved at tage det i armen. Måske kan det også virke godt at holde det fast, indtil det er blevet roligt igen. Jeg går ikke ind for hverken små eller store tjat eller anden form for korporlig afstraffelse af børn; men jeg ved også, at vi ikke kan omgås børn uden fysisk orienteret opdragelse. Du kan som voksen befinde dig i så pressede omstændigheder, at du må bruge din fysiske kraft. Ikke fordi det er det bedste; men fordi det er betingelsen for at klare situationen.

Det kan „klø“ rigtig meget i fingrene, når man ser to drenge spytte på gymnastikgulvet i trods mod lærerens program. Det kan myldre i de yderste fingerled, når man midt i en musiktime kan observere tre „sabotører“ som for tiende gang har ødelagt ens undervisning. Men i det professionelle bakspejl var det godt, at man ikke slog dem. Du ville have påført både dig selv og ofrene psykiske ar for livet gennem de slag.

Jeg tror på den anden side ikke på, at man kan opdrage uden at have kroppen med. Det er ikke altid nok at kigge på hinanden og være tæt på hinanden, selvom meget af opdragelsen sidder i øjnene og i den måde, man retter blikket mod hinanden. Når tingene spidser til, skal man sige, hvad man mener, og vise sine ærlige følelser, herunder også vreden, når det er den, der ligger i øverste etage. Man kan sagtens have det forskelligt med forskellige børn. Børnenes specifikke adfærd koder jo også de voksne ind til at være på bestemte måder. Søskende kan berette om at den ene „slap“ igennem barndommen uden fysisk straf fra en ellers hård far eller mor, hvorimod den anden kan fortælle om lussinger og en endefuld i ny og næ.

Vi forældre kan følelsesmæssigt være trængt op i en krog på et ydmygende tidspunkt og lige der, hvor man skulle have tænkt sig om, tog man for hårdt ved barnet. Skyldfølelsen melder sig som regel med det samme; man ved godt et eller andet sted, at det er forkert at bruge sin fysiske overmagt, og dybest set ved man også godt, at man har tabt til barnet ved at gøre det. Der er altid en bedre udvej end korporlig straf. Men det er ikke en forbrydelse at tage fat i sit barn og sætte det på plads på en meget bestemt måde, hvis situationen kræver det. Måske ville vi netop miste det ved i en eller anden forstand ikke at gribe fat i det.

„De lussinger vi selv har fået, har vi bestemt ikke taget skade af,“ siger mange forældre, „og nogle af vores bedste lærere i skolen var specialister i lussinger. Det var den eneste måde, der kunne blive ro på.“

Men hvorfor kunne situationen ikke have været klaret på anden vis? Manglede den voksne indsigt i børns følelser og børns reaktioner på straf? Havde den voksne ikke den nødvendige tid til konfliktløsning? Havde barnet selv „bedt“ om straffen ved at være usædvanlig grov og ubehøvlet?

En mor fortalte mig om en uretfærdig lussing, som hun slæbte rundt på i sit voksenliv. Hun havde som lille pige leget med en veninde, og de havde sådan for sjov råbt nogle værre skældsord efter hinanden. Faren kom tilfældigvis gående med to spande og hørte de „forfærdelige“ gloser komme ud af datterens mund. Dette ville han bare ikke finde sig i og stak efter hende for at straffe hende. Men datteren løb stærkere end ham, og da hun efter et stykke tid fik dårlig samvittighed over dette, gik hun tilbage til sin oprevne far og straks klappede han hende én på hovedet. Det har hun aldrig tilgivet ham, for piger og drenge kan sagtens sige grimme ting til hinanden, uden at de bør straffes for det. Man må som barn have smagt på de værste gloser i sproget for at kunne tale pænt. Alle børn skal igennem brugen af de primitive gloser, før de fatter de

sproglige bremsemekanismer i en given situation. Leveregler og kulturelle sprogkoder bygges jo langsomt op i barnet. Det er ikke noget, de er født med.

De uretfærdige lussinger ligger og lurser som tikkende sår i manges barndomsoplevelser, men de gnaver også i dem, der slog. En af mine gamle lærere, der var specialist i „serielussinger“, sagde engang til mig: „*Kan du huske dengang, jeg gav Jørgen fjorten lussinger i træk?*“ Ja, det kunne jeg godt, for det foregik i gymnastiksalens omklædningsrum, og aldrig har jeg set en lærer så vred, og aldrig har jeg set en dreng få så mange lussinger på en gang. Den gamle lærer sagde, at selvom det var 40 år siden, kunne han godt huske, at han havde forløbet sig, og det havde han det ikke godt med.

Jeg tror, at de fleste kan huske, hvis de selv er blevet slået, eller hvis de selv har straffet deres barn. Ydmygende straf nager både offeret og udøveren, fordi de reelt uløste konflikter, der følger med den korporlige straf, fylder os mere, end vi tror. Lussinger skaber skyld; men de skaber også forskudt aggression, skjult had og skam i den, som vandrer rundt med de følelsesmæssige rester fra barndommens skyggeland.

Det er stadigvæk bedre at sparke til stolen og få afreageret på døren end at slå sit eget barn eller andres børn i afmagt. Tæl til ti når du fristes til at slå og tænk på, hvordan du selv har det med den fysiske straf, du eventuelt blev udsat for.

Pas på gentagelsestvangen. Pas på, at du ikke blindt repeterer det afstraffelsesmønster, som du selv har været udsat for blot for at hævne dig på din egen barndom. Nogle gange er vi nødt til at tænke i fugleperspektiv på det destruktive for at kunne udholde tanken om vores eget liv. Sætte os ud over det, vi har været igennem. De isklumper, du selv måtte bære rundt på, kan det næppe være meningen, at du skal lægge over i dine børn gennem ydmygende slag. Hvem skal så tømme dem op?

DET SNURRER I FINGRENE

Forældrespørgsmål:

„Vi har en søn på fjorten år, der er begyndt at tage øl med, når der skal „varmes op“ på et drengæværelse til en fest. Vi synes ikke, der er nogen grund til, at han tager ti øl med både fredag og lørdag; men det er han ligeglad med. Vi siger til ham, at det er usundt, og at vi kunne nøjes med tre-fire øl en gang om ugen, da vi havde hans alder. Vi kunne godt købe fire øl og sælge de to sidste, fordi vi ikke kunne drikke dem. „Jeg er ikke jer,“ siger han bare og tager af sted med øllene. Næste dag sover han til ud på eftermiddagen og er sur, når vi taler til ham. Hvad skal vi gøre i den situation? Hvordan får vi ham snakket til fornuft?“

Sørg for at fortælle dine børn ærligt om, da du selv var ung og gjorde de første forsøg med spiritus og rygning. Brug ikke fortællingen som et våben, men som en anledning til at snakke om en fælles tilstand. Snak om din egen usikkerhed og om hvad du selv indimellem blev lokket til. Fortæl også om konsekvenserne, både de gode og de ubehagelige. Indstil dig herefter på, at dine børn ikke kan klare sig med dine fortællinger om egne dumheder og erfaringer, hverken når det angår spiritus, cigaretter eller hash.

Livet er farligt og vil altid være det. Formaninger er det modsatte af personlig støtte. Langt bedre virker åbenhed, handlinger og dybt samvær med interesse og respekt for den unge. Lyt længe til dit barns fortællinger. Del sorg og glæde med dit barn og sørg for hele tiden at have føling med dit barn, så er du også mere beredt, hvis noget går galt.

Sæt dig ind i dit barns univers. Prøv at leve dig ind i dets situation, sådan som den ser ud i dag med piercing, tatoveringer og det hele. Men flyd ikke sammen med barnet. Dit barn lever ikke i din ungdomstid, men i sin egen. At vi deler vores viden om to forskellige ungdomstider, betyder ikke, at de skal være ens. Den fælles udveksling kan fremme forståelsen for begge parter. Men vi skal ikke leve livet for vores børn. Snak med dit barn om fælles og forskellige spændende, positive og forholdsvis åbne fremtidsmaal. Lær dit barn eftertankens kunst. Støt det i en livsretning ved selv at have en. Stop op en gang imellem; sæt dig sammen med dit barn. Se på barnet og fang dets øjne. Tal med dit barn uden at formane og uden de evindelige tendenser til rådgivning. Vores børn vil gerne dele deres liv med os, men de gider ikke at blive overhørt i livets lektie.

Fortæl dit barn utvetydigt, hvad du mener er sundt og ikke sundt. Sig også hvor meget du synes, det kan være fornuftigt at drikke, Fortæl dem også, hvornår de skal komme hjem. Hav et udspil, så kan I bagefter snakke om, hvad der er rimeligt. Nogle gange skyder vi forkert som voksne, og vores børn er vel i deres ret til ind imellem at ændre en beslutning, hvis det er nødvendigt i situationen. Gør det klart for dit barn, at ændringer i de fælles beslutninger vil du have, at de meddeler dig, fordi du er interesseret i dit barns liv. Det er dig vedkommende, at det går det godt, og det er ikke det samme som at overvåge dit barn. Hav tillid, så vil du også selv blive mødt med respekt. Men et sådant forhold kommer ikke flyvende fra himlen af sig selv. Det kræver hårdt arbejde, tålmodighed og beslutsomhed.

Accepter at der er en børnetid, en ungdomstid, en voksentid og en fællestid. Bland ikke tiderne sammen og lad dit eget barn have sin naturlige tid. Stik ikke næsen i dit barns første eksperimenter med sig selv, sin krop og sine første dråber spiritus. Lad det foregå i skjul, akkurat som din egen barndom og ungdom var fyldt med det skummelt-hemmelige i de sødeste stunder på afstand af de voksne. Krav ikke ind under barnets tæppe, og kig ikke gennem nøglehullet for at afsløre, hvad det mon finder på i de roligste timer. Udhold smerten ved at ane, hvad der foregår og nyd forbindelsen til din egen erindring. Det er ikke livstruende, at dit

barn smager forbuden frugt. Det overlevede du også selv, da du var barn. Vi havde måske flere problemer, da vi var børn, men færre indbildte end overvågede og overbeskyttede børn og unge har i dag.

Køb ikke spiritus til dit barn. Lad det selv finde ud af at skaffe sig det på eget initiativ, hvis det er det, det handler om. Det kunne vi selv, da vi var unge – ofte under store omkostninger og med bankende hjerter. Det er misforstået hensyn at tro, vi kan regulere vores børns drikkeri ved at gøre det lovligt under hjemmets tag. Forstå, at klirrende flasker i en daskende rygsæk på din fnisende teenager, rummer noget du ikke har forstand på. Kommenter ikke lyden og det skjulte sideblik og vent med reaktionen til de selv engang fortæller om indholdet. Du fortæller jo heller ikke dem, hvad du gemmer i din private kommodeskuffe, eller hvad du går med i dine lommer. Heller ikke de indre! Børnene har deres hemmelige skuffer, og du har dine. Lås aldrig deres dagbog op for at snage i deres følelser. Krænk ikke deres integritet! Stop din egen lyst til utidig indblanding og træd et skridt tilbage i respekt for dit barns sårbarhed og følsomme vækst.

Støt dit barn i at have en bred vennekreds. Undgå at nedvurdere dit barns venner. Vi havde selv nogle kammerater, som vi ikke så gerne måtte opsøge; men det gjorde vi alligevel i smug. Forbud fremmer løgnen. Styrk dit barns venskaber ved at acceptere, at du ikke selv er nr. 1 på deres top-ti-liste. Prøv at forstå vigtigheden af, at de overnatter hos forskellige kammerater. Disse venskaber kan være afgørende bånd, når de skal ud i det uforudsigelige natteliv. Derude i diskotekslarmen, hvor du ikke kan komme med. Derude, hvor de barske stoffer kommer dem i møde, derude i forførelsens rum, er det vigtigt, at nogle nære venner har øjnene åbne og er opmærksomme på netop dit barn. Dette er du afhængig af.

Giv dit barn frihed til at finde sig disse nøglevenner og luk selv huset op for andres overnatninger, når din datter har veninder på besøg eller din søn gerne vil sove sammen med en kammerat, for at de kan hygge sig. Lad dem snakke og grine hele natten til den lyse morgen, som vi selv kunne grine og pludre til solen stod op, og vi gik til bageren efter morgenbrød for udmattet at falde i søvn, når de varme rundstykker var fortæret efter nattens strabadser. Tænk på betydningen af den stille stund, når latteren har lagt sig til ro i det ømme mellemgulv som et sukkende vildt træ jagtmættet dyr. En teenager vender op og ned på nat og dag. Døgnrytmen hos voksne og hos børn i puberteten er ikke nødvendigvis den samme. Lyt til dit barns fjerne latter og tænk på din egen ungdoms fnisen, dynesnak og frække historier. Lad det lyse blomstre fra bunden af det dunkeltænkte – også i dit barns sind.

Hjælp dit barn uden bebrejdelser, hvis det går galt med spiritussen. De har behov for en voksen at læne sig ind til, når de ligger på alle fire i offerstilling. Hold dit barn for panden. Du har selv ligget på alle fire og ønsket en voksenhånd, der kunne støtte dig. Snak med dit barn om, hvad det var, der gik galt. Snak senere om, hvorfor det er så fristende at drikke sig til en anden tilstand end den normale. Hvad det er for behov, der gør, at vi ønsker at ændre personlighed indimellem. Hvad det er, vi ønsker at glemme. Hvorfor vi drikker os mod til. Fortæl dit barn, at når det begynder at snurre i fingrene, skal det holde op med at drikke, ellers kan det gå galt.

Gå i teater eller i biografen med dit barn, hvis der kommer en film eller et stykke, der tager nogle af de svære ungdomsproblemer op til debat. Et medrivende teaterstykke kan befordre langt mere forståelse mellem generationerne end ti lektioners undervisning eller advarende foredrag om speed, ecstasy, hash og spiritus. De æstetiske læreprocesser rammer de unge meget dybere end informative kampagner. Kunsten åbner til en dybere forståelse af sammenhænge. Vi bliver aldrig for gamle til at dele fælles viden og snakke tingene igennem bagefter. Det er langt lettere at snakke om skuespillere end om sig selv i de her forhold, men virkningen er stor på det personlige plan. Vi kan sagtens overføre viden fra en kunststart til os selv og indsætte oplevelserne i vores eget liv. Viden tilegner vi os sammen med andre, der betyder noget for os, så virker det i dybden og længden.

EN LUS MELLEMLIG TO NEGLE

Katrine er en pige på tretten år, og i det ydre velfungerende med et tæt og kærligt forhold til begge forældre. Alt tegner til, at hun vil få et godt ungdomsliv, indtil filmen pludselig knækker i hendes bagland:

Det gik langsomt op for Katrine, at der var noget galt mellem hendes forældre, da de en dag skændtes meget højt og råbte grimme ord efter hinanden. Katrine havde i første omgang tænkt, at det ville gå over igen, og at alt ville blive ved det gamle. Hun havde det jo godt med begge sine forældre. Men nu hvor skænderierne tog til i styrke og udviklede sig mere og mere fra dag til dag som farefulde, ubehagelige koldfronter, prægede det hele stemningen i hjemmet. Hun skulle være meget forsigtig med at spørge om lov til noget, for hendes forældre magtede ikke sammen at give hende en reel tilbagemelding.

Det som Katrine ikke vidste var, at hendes mor havde en næsten uudholdelig fornemmelse af, at Katrines far havde en affære med sekretæren på sit arbejde, for han var hele tiden på kontoret og ringede ofte hjem, at de bare kunne spise til aften for han kom først senere, når han var færdig. En dag havde han sagt, at han skulle til møde og at det ville trække ud. Katrines mor kørte i al hemmelighed bagefter ham for at skygge ham og finde ud af, om han talte sandhed. Han kørte ikke på arbejde, men i stedet ind på en stille villavej, ind ad en sidegade og op foran et hus. Det var en ung kvinde, der åbnede døren og tog imod ham med et kindkys på trappen. Det viste sig, at det var hans sekretær, hvis mand lige på det tidspunkt var bortrejst. Døren blev lukket og Katrines mor kørte hjem i en opløst tilstand af vrede, sorg og chok. Nu var der ingen nagende tvivl i hendes sind, for nu havde hun selv set, at hendes mistanke var begrundet.

Hun tog en resolut beslutning og kontaktede en advokat for at blive separeret. Samme dag, som hun havde snakket med advokaten, tog hun hjem og pakkede alle mandens ting og smed ham bogstaveligt på porten, da han indfandt sig. Katrines far var naturligvis lamslået, men valgte at flytte, da det jo var rigtigt, at han havde en affære med sekretæren. Men nu blev det hårdt at være Katrine. Som en lus mellem to negle, spændt ud mellem forældrenes to verdener, gik hun rundt i sine egne tanker. Livets grums og grimhed steg hende til hovedet, og hun havde ikke nogen at betro sig til om sine problemer. Omgivelserne, hendes klassekammerater, lærerne, mærkede, at hun forandrede sig; men ingen vidste, hvad der var galt.

Katrine måtte gøre noget for at holde den nye tilstand ud og kastede sig derfor ud i nye venskaber, som absolut ikke var det bedste selskab for hende. De lærte hende et par ting, som ikke var helt fine i kanten. Hun begyndte at ryge og prøvede også det, der var stærkere. Hun var meget svingende i sit følelsesliv og fortrød pludselig, at hun havde skaffet sig de nye venner og ville holde op med at ryge og drikke i weekenderne. Ville væk fra de andre. Væk fra det hele, og til sidst ville hun bare helt væk fra sig selv.

Sådan gik hun i nogle uger og grublede over den sidste udvej, og en aften var det pludselig blevet for meget. Alle ventiler var tilstoppede. Alene hjemme og ingen at snakke med. Katrine gik ud på toilettet, så sig i spejlet for sidste gang og græd ind i det forkrampede ansigts fremmede blik. Hun åbnede det skab, hvor hendes mor plejede at gemme alle sine piller og fandt det, hun søgte. Katrine ville ikke leve længere, for når hendes far og mor ikke ville være sammen mere, så kunne det hele være lige meget. Katrine slugte alle de piller, hun kunne komme i nærheden af og lagde sig ned på gulvet for at dø. Da hendes mor kom hjem en halv time senere, fandt hun Katrine livløs

på toilettet, fik øje på de tomme pilleglas og ringede straks 112. Ti minutter efter kom ambulancen og kørte hende på sygehuset, hvor hun kom til udpumning. Efter et par uger var hun så nogenlunde på fode igen; men i sit indre lå hun stadigvæk ned.

Det er uudholdeligt at leve halvskjult som en lus mellem to negle. Det ætser, det borer sig ind i sjælens dybdekammer og lægger sig som et dagligt tankeslør over hjernen, helt ned i maven. Ingen kan holde til det pres i længden. Voksne kan heller ikke. Vi kan bilde os selv ind, at det går over. Det gør det ikke. Det gnaver og gnasker før søvnen, i drømmene og rædselskabinettet fortsætter, når du slår øjnene op. Vi kan lægge låg på mange ting i vores liv, herunder følelsen af „lusen mellem to negle“; men vi vil sjældent få en indre succes med det.

Børn bliver spaltede af tilstanden og får en usynlig uudholdelig streg igennem sig. Når spaltningen bliver for voldsom, mærker man hele tiden en indre stemme, som presser sig på. Man siger ét og mener noget helt andet. Der, hvor man plejer at udsende ægte budskaber, bliver den spaltede person til en omvandrede „dobbeltgænger“ med speciale i i livsløgn og fordrejethed.

En pige på tretten år, der ikke kan holde denne spaltning ud, der ikke kan klare en indre deling af forældrene på det følelsesmæssige plan, går i stykker, hvis hun ikke kan få snakket de tunge følelsesknuder igennem med nogen. Rædslerne indeni skal ud, ellers stopper de indre ventiler til og „trykkogeren“ eksploderer. Der skal mange samtaler til for at få bearbejdet en forældredeling set fra et barns perspektiv. Hvis man ikke selv er modig nok til at fortælle, at man har fundet en anden og derfor skal skilles, hvem forestiller man sig så kunne gøre det på en bedre måde? Det ansvar vil jeg i første omgang pålægge den, der vælger sig ud af et ægteskab. Ikke forklare og undskylde, for det kan man ikke, men netop fortælle og så lytte til barnets reaktioner og sorg, når meddelelsen er givet. Sympati kan du ikke kræve, lige så lidt som kærlighed er noget, du kan besidde hos den anden.

NYT LIV

*Det var ligesom en spiral
jeg følte utryghed
jeg faldt nærmest igennem et stort ingenting
et ur fløj ind i mit liv
det stod stille
tegn på død
tankerne fløj hurtigt igennem mit hoved
selvmord
ingen familie
jeg følte mig ensom
der var tegn på nyt liv
jeg var midt i cyperspace
der var kaos i min psyke
spiralen
evighedens verden
det var alt sammen
tegn på nyt liv.*

Katrine

EN TEENAGER

Børn kan ikke håndtere deres følelser alene, og derfor er det en stor gave at have gode venner eller veninder, bedsteforældre, en moster, en faster, en onkel, en voksenven, en pædagog eller en lærer, som man frit kan snakke med, når jorden brænder under én for en tid. Alle har vi brug for sådan en ven ind imellem, der kan lytte stille og opmærksomt, når der er kaos i psyken.

Lyt stille og opmærksomt til dit barn. Giv dig god tid og lad roen falde over dig, når du indleder samtalen. Hvis du ikke kan dvæle ved dit barn, skal du vente til en anden dag. Dit barn mærker, om du er helt eller halvt til stede, så lad være med at spille skuespil og tro, at du slipper godt fra det. Dine øjne og alt omkring dig, dit kropssprog, din stemmeføring, mimik og gestus vil røbe dig. Dit barn er specialist i at „læse“ forældrekortet, og derfor skal du ikke spille en anden, end den du er.

Prøv at forstå det, som dit barn forstår. Undgå at missionere og påføre det de følelser, som du selv har. Knus den skærm, som du har sat op foran barnet og lær at se klart. Undgå at moralisere og rette på dit barns inderste væsen. Der findes ikke forkerte følelser; men der findes mange børn, som ikke må vise bestemte sider af sig selv, fordi forældrene ikke kan holde det ud. Forældre optræder nogle gange som om, de har patent på en bestemt følelse, og når de har den så meget selv, og den fylder så meget i dem, er det forbudt for barnet at have det ligesådan. Fald ikke i den grøft, men acceptér at barnet også repræsenterer de følelser, som du selv grundlæggende har overført til det i den snigende følelsesmæssige opdragelsesproces.

Børn har behov for, at deres følelser anerkendes; men der er visse handlinger, der må begrænses eller ændres. Det kan for eksempel være vanskeligt at tackle søskendejalousien for det ældste barn, og derfor vil der indimellem forekomme et for voldsomt korporligt udfald mod den lille i søskendeflokken. Den store forsér sig og må naturligvis have en kraftig påmindelse om dette. Det bedste er som forælder i forlængelse af disse søskendeopgør at skaffe sig alenetid sammen med den ældste, så den „store“ kan opleve selv at være i centrum. Børn kan ikke alene tage ansvar for forholdet til søskende, andre børn og til voksne. Det må vi lære dem fra grunden gennem eksemplets magt. Når vi sætter konkrete handlinger bag ordene, kan barnet efterligne os og komme frem til en ønskværdig adfærd. Når barnet ikke forstår denne spejling og går modsat, må vi gentage vores forventninger og vise, hvad vi mener.

Du får ikke mere ret, fordi du råber højere. Når bølgerne går højt i familien, kan det ofte være en fristelse at skrue op for den menneskelige volumen i den tro, at man så lettere vinder en diskussion; men sådan forholder det sig ikke. Vis vreden, hvis det er den følelse, der ligger øverst; men spil ikke løjtnant eller envejsgeneral med militærisk tonefald og overdrevent råberi. Det kan tværtimod føre til, at du fremtræder som latterligt lille i den andens bevidsthed. Små hunde bliver ikke større af at gø højt. Det gælder også i forhold til dine børn, når de fælder en afslørende dom over din levevis.

Det er svært for vores børn at ændre sig, hvis vi hele tiden fortæller dem, hvad der er i vejen med dem. Beskriv i stedet hvad du ser og gentag billedet om nødvendigt. Pointér, at du ikke er ude på at skændes, men blot ønsker at beskrive det, der foregår, sådan som du oplever det. Det kan du til enhver tid gøre uden at komme galt af sted. Dit barn har faktisk krav på, at du fortæller det om dine tolkninger af det, du observerer. Det er blandt andet din stemme, som inderliggøres og indpodes i barnet, der bliver afgørende for, hvordan de udvikler deres egen identitet. Først skal vi jo blive som andre på visse områder, for at vi kan blive os selv.

Fjern den anklagende finger og fokusér på det, der skal gøres. Udtryk dine følelser helhjertet. Børn forstår ikke halve budskaber, ironi og „lunkent“ vand. Formulér dine forventninger utvetydigt og giv dit barn en enkel overskuelig valgmulighed eller anvisning. Lad barnet opleve konsekvenserne af en dårlig opførsel, men afhold dig fra en tom trussel. Det virker modsat hensigten.

NÅR SANDHEDEN SÅRER

Spørgsmål fra Kim, atten år:

Hvordan er man ærlig over for sine egne forældre, når man ved at sandheden sårer, og man vil noget andet med sit liv, end de vil?

Kære Kim!

Alle vi forældre har det mere eller mindre sådan, at det vi ikke selv blev, det skal vores børn helst blive. Det gør godt for en forælder at se sit eget liv blive gentaget igennem barnet. Hvis du selv er eller var en god håndboldspiller, kan det være en stor glæde at se dit barn spille sig op i første række, og du kan, beundrende på det indre plan, iagttage sammenligningen mellem dig selv og dit barns formåen.

Forældrenes bagage af personlige oplevelser kiler sig bestandigt ind i nutidens møde med egne børn. Vi kan ikke frigøre os fra det dobbeltspejl. Vi kan ikke holde os fra den overføring af egne forestillinger på vores børn. Det vil sige, at du let kan risikere at være en temmelig vigtig statist i dine forældres liv. Således opdrager og påvirker vi mange gange skjult vores børn i et billede af, hvad vi kunne tænke os, de skal udvikle sig til. Sådan er vi selv, mere eller mindre skjult, blevet opdraget af vores egne forældre. At der findes et andet liv, en alternativ drejebog, kan det gøre ondt at indse for forældrene. Smerten indtræder der, hvor du skiller dig ud fra statistrollen og går i en ny retning – imod dine forældres holdninger og vanetænkning.

En mor fortalte mig således, at hendes datter havde meddelt hende, at hun sammen med en anden pige på tyve år ville på interrail i østen. Det gav næsten forældrene et chok at høre om denne „vanvittige“ rejsedrøm. „Det gør du ikke,“ sagde de. Men datteren stod fast på sin beslutning og var allerede i sine tanker begyndt at pakke rygsækken til turen, som hun ville begive sig ud på sammen med veninden efter studentereksamen. Da det gik op for forældrene, at der lå alvor bag datterens ønske, blev der sat hårdt mod hårdt, og de truede samstemmende med følgende: „Hvis du tager af sted på den rejse, skal du ikke regne mere med os herhjemme. Du behøver ikke at komme hjem mere så. Kan du forstå det?“ Forældrene forsøgte forgæves, at forskrække datteren til at ændre beslutning. De maledede fanden på væggen, men truslen var tom, og datteren tog på interrail sammen med veninden men med en meget dårlig smag i munden.

Vi kan ikke besætte vores børn. Vi kan ikke styre vores børn ud i fremtiden og bestemme, hvor de skal gøre af sig selv, når de bliver myndige. Opdragelsen går i al sin enkelthed ud på at gøre dem i stand til at kunne klare sig uden os. Man hverken forlover sig eller gifter sig med sine børn. Når sandheden sårer, ved at du fortæller dine forældre, hvad du har i sinde med dit liv, er det, fordi de har lavet en alt for fasttømret drejebog om, hvad de forventer af dig. Du har fortalt mig, at du gerne vil arbejde med film- og videoproduktion. At du har en plan om at tage på filmskole i USA for at komme bag filmens kulisser. Hvis sandheden sårer dine forældre og kolliderer med deres forestilling om, at du skal læse på handelshøjskolen, har de et problem. Du har ret til at leve dine drømme ud, ikke deres.

Situationen er meget modsætningsfyldt. På den ene side er det godt, at forældre bekymrer sig om deres børns ve og vel. Det er godt, at vi som forældre giver vores børn ideer om, hvad de kunne være gode til i deres fremtidige liv; men vi skal også forstå, at vi kun kan vejlede dem; aldrig

sætte os på de afgørende beslutninger om deres livsindhold. Det kommer der ikke noget godt ud af, tror jeg.

Sig derfor til dine forældre, hvad det er du går og tænker på og risikér deres negative reaktioner. Prøv at forstå, at deres drejebog for en tid må skrives om, og at de har lavet en række forgæves manøvrer for din skyld. Gentag din beslutning. Stå fast! Afprøv over for andre på samme måde hvad det er, du går og roder med omkring dine fremtidsmaal. Måske er der nogen i din omgangskreds, som forstår dig og kan hjælpe dig videre. Foretag dig noget konkret. Du skal handle for at komme til at tænke anderledes. Det kan gøre dig stærkere i forhold til dem, der yder dig modstand, at du åbner dig. Regn ikke med, at du kommer igennem tilværelsen uden modbilleder, men tro først og fremmest på dig selv og den indre fornemmelse for, hvad du kunne tænke dig. Kender du for øvrigt historien om den unge krebs, der ville gå forlæns?

En ung krebs tænkte: Hvorfor går alle i min familie baglæns? Jeg vil lære at gå forlæns, ligesom frøerne, og jeg bliver ved til det lykkes, om det så skal koste mig halen.

Han begyndte at træne i al hemmelighed, mellem stenene i den hjemlige bæk, og de første dage var det meget anstrengende. Han ramlede ind i alt muligt, fik buler i skjoldet og kom hele tiden til at træde sig selv over kløerne. Men efterhånden gik det bedre, for man kan lære alting, bare man vil.

Da han følte sig rigtig sikker på sig selv, gik han hjem til familien og sagde: „Nu skal I bare se!“

Og så satte han elegant i løb forlæns.

„Men min kære dreng dog,“ sagde moderen grædende, „er du da blevet fuldstændig splittertosset? Tag dig nu sammen og gå, som din mor og far har lært dig det, gå som dine søskende, der holder så meget af dig.“

Men hans søskende gav sig bare til at skrupgrine.

Faderen stod lidt og betragtede ham strengt, så sagde han: „Nu kan det være nok. Hvis du vil bo sammen med os, har du af at gå som andre krebs. Hvis du vil følge dit eget hoved, kan du skrubbe af. Forsvind og lad mig ikke se dig mere, bækken er stor.“

Den flinke unge krebs holdt meget af sin familie, men han var så overbevist om, at det var ham, der havde ret, at ikke den mindste tvivl kunne opstå i hans hjerte. Han omfavnede og kyssede sin mor, sagde farvel til sin far og sine søskende og gik ud i verden.

Det vakte opsigt hos nogle frøer, der som gode naboer havde fundet sammen ved et åkandebland for at sludre lidt, da han kom forbi.

„Verden er af lave,“ sagde en frø. „Se bare på den krebs der og sig så, om jeg ikke har ret.“

„Intet er helligt mere,“ sagde en anden frø.

„Hejsa, hejsa,“ sagde en tredje.

Men den unge krebs gik ufortrødent fremad. I dette tilfælde kan man med rette sige, at han fulgte den slagne vej. Pludselig hørte han en gammel krebs, der så rigtig melankolsk ud, kalde på sig. Den sad helt alene ved siden af en sten.

„God dag,“ sagde den unge krebs.

Den gamle så længe indtrængende på ham, så sagde han: „Hvad er du egentlig ude på? Da jeg var ung, ville jeg også lære krebsene at gå forlæns. Og det er, hvad jeg har fået ud af det: Jeg lever helt muttersalene, og folk vil hellere bide tungen af sig end snakke med mig. Lyt til et godt råd, mens tid er: du bliver nødt til at gøre som alle de andre. En dag vil du takke mig for det råd.“

Den unge krebs vidste ikke, hvad han skulle sige, og derfor tav han. Men i sit hjertes dyb sagde han: „Det er mig, der har ret.“

Og han sagde høfligt farvel til den gamle og fortsatte stolt sin vej.

Kommer han til at nå vidt? Kommer han til tops i livet? Mon det lykkes ham at få alt, hvad der går skævt i verden rettet op? Det ved vi ikke noget om, for han marcherer stadig afsted, lige så modig som den første dag, og lige så beslutsom. Det eneste vi kan gøre er af hjertet at ønske ham god rejse!

Sådan lyder Gianni Rodaris pragtfulde historie om spillet mellem selvværdet og de ydre modstandsformer.

Når sandheden sårer og vi møder mishagsytringer midt i vore egne drømme, er det afgørende at holde fast i det oprindelige og ikke lade sig forføre til at blive som de andre. Tænk på det næste gang du spørger et menneske til råds, Kim!

Måske spørger vi de forkerte, dem, der mener det samme som alle andre, og måske spørger vi netop en bestemt person, fordi vi inderst inde ønsker at blive bekræftet i vores egne betænkeligheder. Nogle gange gør det nemlig ondt at gennemføre det, man selv tror på og så bare fortsætte ufortrødent trods omgivelsernes stejlehed. Alt hvad der er kreativt, må jo nødvendigvis tage afsæt i det kendte for at kunne bevæge sig i retning af det nye. Hvis man intuitivt ved, at et eller andet er rigtigt og vigtigt at gå efter, må man være tro mod sit inderste til det sidste.

Man skal sørge for at handle og gøre noget ved situationen, ikke afvente at nogen kommer og drejer vores næse i en eller anden passende retning. Skaf dig tid til eftertanke og besindighed. Lyt til de erfarne, men lad dem ikke bestemme over dig. Der er ting, som du selv må finde ud af. Først og fremmest må du lære at skabe dit eget liv og nysgerrigt bevæge dig mod nye horisonter. Alt for mange unge drømmer ikke om alternativer. Alt for mange handler ud fra et sikkerhedsbehov, fordi de er opdraget til tryghedsnarkomani og ensformighed. Grunden er, at vores kultur presser alle til at handle, før de fornemmer i sig selv, hvad det hele går ud på.

Det er tidens ånd hurtigst muligt at bevæge sig gennem barndommen for at komme frem til voksendommen. Den lige vejs politik i børnehøjde. Men i den unge krebs – og i dig – findes måske en helt anden dæmring. Gør som krebsen: fortsæt ufortrødent og lad være med at lave slutresultatet på grundlag af andres fordomme. Lev dit eget liv forlæns. Forståelse dukker først frem af tågen, når du kan se dine fodspor i livets bakspejl.

En fabel er en kort, belærende fortælling om dyr, planter eller ting, der taler og handler som mennesker. Læs fabelen højt for dine forældre og tag så en lang snak med dem om unge og gamle krebse, og om hvad der er et godt liv! Spørg også dine forældre om, hvilke drømme de selv havde, da de var unge, og om de fik dem realiseret?

ØRNEN I HØNSEGÅRDEN

„Et barn er ikke en flaske, der skal fyldes, men et bål der skal tændes!“

MONTAIGNE

Forældrespørgsmål:

Jeg synes, det er en svær balance at slippe barnet. Men er der andet at gøre end at håbe, at man har gjort det godt nok?

Det kan gøre utrolig ondt at slippe sit eget barn. Fornuften siger ét, men følelserne siger noget helt andet, og derfor reagerer vi ofte imod barnet mere end at støtte det i retning af selvstændighed. Vi har svært ved at slippe, fordi vi handler på kort sigt og ikke tænker over de virkninger, som vores reaktioner har på barnet. Helt små børn har vi næsten altid øjnene fæstnet på i starten, især som førstegangsførelse. Vi kan faktisk ikke forstille os, at de kan „overleve“, uden at vi holder øje med dem hele tiden. Afgiver vi barnet til en anden for en kort stund, følger vi opmærksomt med i barnets respons på den nye „erstatningsforælder“ og vores sanser er spændt ud i en overopmærksom beredskabsstilling, så vi lynhurtig kan gribe ind, når barnet viser tegn på at ville tilbage til os. *„Kom her over til far! Vil du op til mor?“*

Hvis vi selv står med et „fremmed“ barn på armen, er det befriende, hvis vi kan aflede barnets opmærksomhed mod forældrenes tilbagekrævende øjne. Børn hænger selvfølgelig fast i deres egne forældres afhængighedsforhold; men har også en herlig evne til at kunne slippe, hvis vi som forældre lader dem gøre det. Modsat kan vi så nemt som ingenting dressere dem til at aflæse vores betænkelige reaktioner på en modvillig afgivelse til en dagplejemor eller en barnepige. Børn ser lige igennem os, og vi får de forsvarsmekanismer fra børnene, som vi selv har oplært dem i at mestre. Så kloge er de.

Jeg ved ikke, hvordan et barn omsætter den ballast, vi repræsenterer, blot ved at være i live sammen med dem; men jeg er overbevist om, at det har en kolossal betydning et eller andet sted i dannelsen af barnet. *„Min far har klaret det. Se på ham! Han er mægtig. Min mor har klaret det! Se på hende. Hun er fantastisk, min mor.“*

Børn vurderer ikke deres forældre. De lever sammen med dem. Går i et med dem, når forholdet er godt; men ikke mere end at de også har en god kontakt med sig selv hele vejen. De ved, hvornår et ja er et ja og et nej er et nej – hvis vi har lært dem det. De vægelsindede børn har vægelsindede voksne omkring sig. Voksne, som ikke kan finde ud af, hvordan de selv mærker en mening. Voksne som ikke har sig selv med. Uopmærksomme over for omverden. Uopmærksomme og sløve over for sig selv.

Et barn kigger på en forælder og tænker: *„Vis mig, at du er dig. Vis mig mer af det, du er, så jeg kan suge det, du er ind i mit liv. Ikke for at blive en kopi af dig, men for stolt at være sammen med dig og selv mærke, når vi to er forskellige, og når vi er ens. Mit ønske er at blive som dig, men du skal ikke træde på mig.“*

Børn skal ikke opdrages til at vise sig og vise sig frem. Børn skal ikke undertrykkes og besættes med vores tanker. De skal møde dem og mærke kraften fra dem. Derfor skal vi påvirke dem uden at forme dem efter en skabelon og igangsætte dem uden at overstyre. De skal støttes og respekteres og skal ikke være bange for at vælge forkert. Barnets inderside er det altafgørende i opdragelsen. Det er de stjerner, der blinker indvendigt, der giver næring til barnets forestillinger. Det er barnets indre billeder, der tæller i deres personlige styrke og med vores liv som ballast, er vi den afgørende anledning til, at barnet selv oparbejder både bredde, dybde og sammenhæng inden i sig selv. Tror vi, at andre uden videre kan overtage denne

identitetsskabende spejling uden konsekvenser for personligheden, tager vi grusomt fejl. Barnet rejser gennem livet sammen med os og inderliggør de fælles oplevelser i samspillet med os.

Har vi selv et bål, der brænder i det indre og et hjerte, der banker for en sag, vil barnet tændes af dette engagement. Ligesom latteren kan smitte mellem mennesker, sådan er det også med gnisterne i forældres liv, der kan flyve over i barnet og forplante sig til en sund livsappetit. Modsat kan forældreballasten også være en kæntræt båd, et væltet læs, en grå skygge eller depressiv vind, der fyger som flyveaske langt ind i barnets sjæl og fører mod afmagtens tågede dybder. Disse sorte slagger af udbrændt forældrelev kan det tage mange år at bearbejde, for selv om man får skabt et bål på sin egen vej, vil resterne af den forkullede fortid for altid lægge sig som en tung klump omkring det indre rodnet.

Barnet er på en måde altid indsat i, og indfældet i, en given sammenhæng, som det spejler sig i. Børn konstruerer ikke deres eget liv i et tomrum, men indgår i et sammenvævet tæppe af afgørende relationer til de personer, som det omgås. Vi vælger ikke det sprog, vi taler. Vi skaber ikke de holdninger, som vi har. Vi henter ikke vores forestillinger om en verdensorden ud af den blå luft. Vi finder ikke selv på de fordomme, som vi går rundt med. Vi dømmes ikke folks vaner og liv ud fra en indre trang; men modtager langt mere disse særlige indre billeder og motiver fra de personer, som vi omgås.

Således befinder vi os bestandigt i en flod af fortidsfølelser, fortidsholdninger og meninger, som siver ind og lægger sig tilrette på bunden af det personlige forestillingsliv. Vi trækker på dette indlejrede repertoire af tankemønstre, når vi møder det nye i livet. Intet menneske kan umiddelbart frigøre sig fra sine egne kulturelle tankebyrder, betingede ritualer og traditioner. Selv om vi lever i en tid med værdiopløsning og åndelig erosion – er det et grundvilkår, at vi altid er fanget i et spind af tidligere oplevelser, som vi i heldigste fald kan lære at forholde os til og gøre op med. Der er altid faste værdier selv i en flydende barndom.

Frigørelse er noget den enkelte skal arbejde hårdt på at komme frem til. Det er ikke noget, vi får foræret som en gratisydelse. Alle er vi forbundne med slægtens historie. Alle er vi en del af noget større. Alle er vi på en eller anden måde som vilde fugle født i et kulturelt bur. Det ved vi, men vi har svært ved at lukke buret op. Kulturen er på samme tid både et fængsel og en kilde til at drage videre på. Du kan bare ikke bevæge dig ved siden af en flod, når du selv er en del af vandet. Det man er integreret i, kan man ikke udskille sig fra. Men længslerne om friheden i os lever, selvom man er født i en hønsegård.

ØRNEN I HØNSEGÅRDEN

Der er fugle der fødes i frihed.

Der er fugle der fødes i bur.

*De går rundt blandt høns og kalkuner
og trasker rundt mellem duer.*

Ørnen – fuglenes konge bag lås og slå

*Ørnen – med vingeslag som man skal passe på
for fugle født i et lille bur
har også drømme om en sviretur.*

Luk lågen op ud til suset.

Luk ørnen ud i det blå.

Lad den bakse med livet i morgen.

Lad den prøve selv at forstå.

*Ørnen – fuglenes konge mod himlen blå
Ørnen – med vingeslag som man skal satse på
for fugle født i et lille bur
har også drømme om en sviretur.*

SPLINTEN I PIGEN

Forældrespørgsmål:

Vi har en meget mut pige, som helt har lukket sig inde i sig selv. Hun er kun elleve år og plejer at snakke meget mere. Hun virker trist og indadvendt og befinder sig i en helt anden verden, end der hvor vi er. Hvad skal vi stille op med hende?

Sinne sad på sit værelse. Hun havde lige spist til aften sammen med sine forældre, men havde ikke været særlig sulten, for der var så meget, som gjorde ondt i hende.

Hendes veninder kunne man ikke stole på. De var rygtespredere alle sammen. Hun var helt alene i verden og ingen kunne begribe, hvordan hun havde det inde i sig selv. Hun ville helst være sammen med de andre. Men hun ville ikke trædes på. Hvorfor kunne de ikke bare være, som de altid havde været? Hvorfor gik det hele pludselig op i, om man havde store eller små dutter. Om man havde en stor eller en lille fiks bagdel, som man kunne svinge udfordrende fra side til side foran de nysgerrige drengeblikke især dem fra de store klasser. Hvorfor kunne hun ikke stole på de andre mere? Hvad havde hun gjort dem?

Bettina havde i går sagt, at hun ikke ville have, at hun kiggede på hendes fyr. Og det havde hun så gjort; men bare for at kigge. Jamen, man kan da ikke undgå at kigge på en fyr, når han nu sluger én med øjnene. Sinne havde slået øjnene ned med det samme; men Bettina havde fanget situationen og var blevet rigtig modbydelig bagefter. Men det var bare sådan med alle hendes veninder i øjeblikket. Alle ville have det værste ud af selv de små ting. Mistanken åd sig ind i deres gamle venskaber. Det kunne Sinne ikke forstå. Man kunne da bare være sig selv. Den ene dag var hun med i klikken – den næste dag var hun ikke. Og de drenge, som hun snakkede med, prøvede jo også på alle mulige måder at skabe falske rygter om pigerne. Ord på en slagmark, så ingen længere kunne vide, hvad der var sandt, og hvad der var falsk.

På nettet havde de også lavet sådan en slags sladrespalte, om hvem der kom sammen, og hvem der ikke kom sammen. Hvis man mistede en kanariefugl, sit marsvin eller væltede på sin cykel, var det på nettet samme dag. Og samtidig skulle de nok få fortalt alle om det over deres mobiltelefoner. De sendte jo beskeder hele tiden. Sinne havde også selv sådan én. Og mange gange ringede hun jo også selv til en veninde for at få luft, men det, man sagde om hinanden, var jo betroede hemmeligheder om de andre. Hvorfor så alle de rygter? De var meget hårde ved hinanden og lod aldrig hinanden få fred og ro til at tænke efter i sig selv. De kunne ikke nå at fordøje noget, før det næste allerede var gået ind. Sådan noget går man i stykker af. Hvad de selv dybest set i al stilhed mente, nåede de sjældent frem til. Det var der alt for mange oplevelser til at finde ud af. Sinne var selv meget usikker på, hvem hun skulle tro på og læne sig op ad.

Hendes bedste veninde havde forandret sig voldsomt i den senere tid, for hun var begyndt at komme sammen med en dreng, der var to år ældre. De hang på hinanden hele tiden, og det var bare for meget. Sådan var det også med Sinnes storesøster. Hun var helt skudt i hovedet. Hun kom sammen med en dreng på sytten år, selv om hun selv kun var femten. Når man var forelsket gik man nærmest ud af sig selv og over i den anden, syntes Sinne. Sagde på en måde farvel til alt det, man havde været og mange af ens venner flygtede bort fra én. Hvorfor kunne man ikke have en kæreste og være sig selv? Sinne gad ikke høre på sin storesøster og alle hendes fantastiske fortællinger om kæresten. Forgabt og fortabt. Sinne ville aldrig være som sin storesøster. Egoist.

Forældrene vidste ikke noget om alt det, der foregik; men det vidste Sinne. Hun havde hørt så meget, som hun ikke kunne fortælle til sine forældre. Der var også mange ting, måske det meste, som hun ikke kunne fortælle om sig selv. Hun vidste foreksempel, at hendes storesøster havde været med til at rapse noget tøj i en modeforretning, fordi hun gik sammen med nogle andre piger, der gjorde sådan noget. Sinne

havde selv hørt hende fortælle det en aften, da hun lå og lyttede på den anden side af væggen ind til storesøsterens værelse. Den hemmelighed skulle Sinne bære på. Mon også andre søskende skulle bære rundt på sådanne hemmeligheder? Så ville der da findes mange hemmeligheder i hele verden? Også om sig selv. Hvad med hende, der stjæler hver dag. Hvem betror hun sig til?

Hvorfor er man så alene i verden, med alt det man ved? Man skulle have sådan et sted med en ven man kunne betro sig til, hver gang man havde lyst. Sinne kom til at tænke på sin dagbog – fandt den frem og begyndte at skrive:

Kære Dagbog!

I dag har splinten revet sig lidt mere løs, end den plejer. I går sad den helt fast og jeg kunne ingen steder komme med noget. Min mor er en arbejdsmaskine, der blot skal have sin aftensmad overstået. Min far sidder bare i sine egne tanker. Splinten gør så ondt, at jeg ikke kan spise noget. Jeg havde mest lyst til bare at drikke sodavand; men spise skal man jo, siger de. Hvorfor tror du, at det gør så ondt at leve for mig? Det er som om jeg har en kniv inden i mig, der skærer nogle ting i stykker hele tiden. Splinten kradser i mig og jeg kan ikke fortælle nogen, hvordan jeg har det. Hvorfor er det sådan?

Min bedste veninde gider kun at snakke om sig selv – aldrig høre på mig. I forgårs var vi nogle veninder sammen på et værelse og vi skulle rigtig hygge os med videofilm, snacks og cola. En pigeaften som vi plejer. Men da vi havde set et par film, skulle vi sidde i en rundkreds og fortælle efter tur, hvad vi ikke syntes om hinanden. Sige højt hvad vi ikke brød os om. Det skulle vi aldrig have gjort. For Lotte kom til at sige til Bettina, at hun synes, at hun var meget udfordrende klædt og bare tænkte på drenge hele tiden. Så kan det nok være, at Bettina blev sur, og det kan jeg godt forstå. Hvorfor kan man ikke bare holde sig væk fra sådan en selskabsleg? Det bliver splinten jo ikke mindre af. Når vi sidder sådan en flok piger og den bare kører rundt med, hvad man synes om hinanden, går det helt galt, og vi skulle jo bare have hygget os. Dagen efter snakkede vi slet ikke sammen, da vi gik nede i byen, for der var så meget had under overfladen, at det bare fyldte det hele. Kan vi så ikke bare holde op med at komme sammen, når det er sådan? Hvorfor kan vi ikke undvære hinanden, når vi hele tiden er i krig? Når vi hele tiden skaber nye historier om hinanden? Hele tiden spreder rygter. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal styre splinten, for det er, som om den bare river sig løs i mig hele tiden, og mine forældre kan jo ikke se den. De sidder jo bare og siger, at man skal spise noget mere, og at man skal komme hjem til tiden. De siger, jeg er blevet tavs og har forandret mig. Men de kender jo ikke min splint. De ved jo ikke, hvad det handler om. Der er mange ting, vi ikke kan fortælle dem. Der er mange ting, vi ikke kan sætte andre ind i. Tænk hvis man kunne bytte hoveder for en gangs skyld? Min storesøster siger, hun sover hos en veninde. I stedet går hun til fest hele natten; men det kan hun da ikke fortælle til mor og far. Mine lærere har også spurgt, om jeg har det godt. „Har du det godt Sinne? Er der noget vi skal have snakket om Sinne, så må du bare sige til?“ Men de har jo heller ikke forstand på min splint, selvom de er meget søde og prøver at snakke med mig.

Kære Dagbog jeg vil gerne slutte med et godnatdigt:

STIK

Jeg fik et blik
som et stik
du smeltede mit hjerte

jeg mærkede en smerte
mit livs kærlighed
sekundets ærlighed
blev stiv og forstenet
skudt af kærlighed for evigt

der var ingen tvivl
han var manden i mit liv

Godnat

SINNE

FARS RAMME

„At leve er ikke bare at trække vejret, det er at handle, det er at gøre brug af vores lemmer, vores sanser, vores evner, kort: af hver en del af os selv, som giver følelsen af at være til. Det menneske har ikke levet længst, som har de fleste år på bagen, men den som dybest har følt livets pulsslag.“

FRA ÉMILE AF ROUSSEAU

En far fortalte mig:

„Jeg vil ikke udsætte mit barn for en ensidig påvirkning. Min egen far var fodboldtosset og vi brødre skulle spille fodbold for enhver pris. Min far stod på sidelinien og råbte: „Kom nu! Kom nu! Fremad! Videre! Hurtigere. Ned med ham! Gå nu til den! Løb nu!“

Min far overførte sine ønsker til mig uden at se på, hvad jeg egentlig havde lyst til. Som lille dreng turde jeg ikke sige fra. Jeg gjorde mit bedste; men frygtede min far. Hvis jeg en dag havde lavet en ulykke, skulle jeg ind til min far og fortælle det, og så stod jeg til klø. Min far mente, han måtte straffe mig, så jeg ikke gjorde det igen; men det betød bare, at jeg lukkede mig inde i mig selv. Min mor turde ikke gribe ind for at beskytte mig. Vi gik alle som katten om den varme grøde omkring min far. Jeg prøvede hele tiden at indrette mig efter, hvad han syntes. Det har givet et uoverskueligt bagslag i mit voksenliv. Tænk at have levet i så mange år blot for at leve op til de andres forventninger og fuldstændig glemme sig selv. Jeg har skullet kæmpe mig frem til at stå på egne ben.“

Det vi oplaskes med i barndommen kan gå hen at blive en plage for os i voksendommen. Det vi piskes til at efterligne som børn, kan vi let komme til at afsky senere hen. Der skal være god plads omkring barnet – også i psykisk henseende, for at det kan vokse sig sundt. Det er vigtigt at tænke over, at plads også er noget, vi skaber inde i os selv i en passende afstand af de voksne, som vi har været allertættest på i vores barndom.

Caspers far havde frygtelig travlt med, at han skulle blive til noget. Det var svært at få lov til at bestemme, hvad man selv ville. Hans far havde været meget dygtig i skolen, så dygtig, så dygtig. Ja, så dygtig havde han været, at han, når han selv skulle fortælle det, var den bedste til både geografi, regning og biologi. Han kendte mange planter, hans far. Han kendte mange byer – og floder, hans dygtige far, og bjergkæder og søer rundt om i verden. Han havde aldrig selv været der, men han vidste utrolig meget om alle de steder og de floder, hans far. Senere havde han selv mødt en række andre belæste personer, der vidste overbevisende meget om steder, hvor de aldrig havde været. De havde et hav af erfaringer med noget, de aldrig havde haft fingrene i.

Casper besluttede derfor selv at undersøge verden på første hånd, og det var ikke lige det faren havde forestillet sig. Farens ramme var ikke Caspers ramme. Han havde besluttet, at Casper skulle indrammes i et billede, som lå meget tæt på farens idealbillede af sig selv. Faren havde jo brugt sin enorme dygtighed til at komme frem i verden. Havde knoklet som en gal hele sit ungdomsliv. Nej, han havde sandelig ikke spildt tiden. Havde tilsidesat sig selv for at tjene penge til at starte sit eget firma for. Jo, han havde vidst, hvordan man solgte biler, den far, og nu havde han så kunnet se på frugterne af de mange års hårde slid, så nu var det Caspers tur til prøvelsernes tid. Hans søn, hans stolthed, skulle videreføre denne fantastiske bilforhandlerkarriere.

Casper skulle indsættes i farens ramme, men Casper var slet ikke til de rammer. Det lå ikke for ham. Han var mere til eventyr, eksperimenter og drømme. Det var sådan, at han selv ville finde ud af tingene. Han ville ikke leve sit eget liv ved at stå på skulderen af sin far. Han ville selv. I skolen kørte han træt og hørte mest om, hvad han ikke duede til. Derhjemme rullede faren frem med sin bilforhandlerramme til liden opmuntring for sønnen. Casper skulle have en topuddannelse, så han kunne overtage firmaet. Han skulle nå vidt inden for rammen, den søn, og derfor blev han mandsopdækket af den dygtige fars skyggende ivrighed. Casper kunne ikke få luft i denne ramme. Han var ganske vist interesseret i biler, men ikke i at sælge dem. Han var også, et eller andet sted, inderst inde stolt af sin far; men han var ikke sin fars pæne og lydige dreng. De forstod ikke hinanden, for Caspers verden svarede ikke til hans fars. Da det gik op for faren, at der var afstand imellem dem, sendte han Casper på ungdomsskole for at få rettet lidt op på ham.

Skolen havde et godt ry, og der kunne de vel få ham på ret køl igen. Men på ungdomsskolen arbejdede de med et andet menneskesyn end farens, en anden dagsorden. De gik meget ind for en slingrevals i livet, og de forstod at værdsætte det enkelte barn. Casper var heldig med, at forstanderen havde en fin næse for drenge, der kunne lide førstehåndsoplevelser, drenge som kunne lide voksne, der kunne lytte til dem. De blev meget gode venner i elektronikværkstedet, og forstanderen spurgte en dag Casper, om han ville ordne hans bil, for den trængte til en kærlig hånd. Forstanderens bil blev vasket. Den blev pudset. Forstanderens bil blev holdt i orden af Casper. Det bliver man stærk af.

Senere tog Casper et år til udlandet for sine opsparede penge, og selv om faren forsøgte at indsætte ham som topsælger i sit bilfirma, havde Casper andre planer. Han ville arbejde i tøjbranchen, for det var her, han havde sine interesser. Han ville noget inden for modeverdenen. Den tiltrak ham. Det var hans vej ikke farens, og det er det stadigvæk den dag i dag, hvor han arbejder i en tøjkæde. Hans far havde været en overivrig pottemager, der ville forme sin søn i sit eget billede; men Casper var ikke en klump ler. Han gik selv. Ligesom drengen i digtet af Gustaf Munch-Petersen:

*Jeg blev ikke det I ventede.
Jeg blev alt det I havde frygtet.
Jeg voksede op næret ved jeres afsavn.
I opdrog med skjulte tårer
til at leve jeres liv
fortsætte det.
Skal jeg sige sådan levede I
I gjorde ret
altså er det rigtigt at leve sådan
eller skal jeg fortælle jer
at min verden ikke er jeres
at min glæde min sorg min smerte ikke er jeres.
Vil I tro min tak til jer på min tak til livet
eller vil I blot sige:
Han fik alt
han tog alt
men han giver os intet tilbage*

*uden sorg og skuffelse.
Jeg tror I har ret, når I siger det.
Jeg tror jeg har ret når jeg går til mit eget land.
Jeg går langsomt.
Jeg går tøvende.
Jeg går tungt
men jeg tror jeg skal gå*

... Og så gik han ligesom Casper. Det eneste vi kan gøre er at ønske ham god rejse sammen med alle de andre, som også brød ud af rammen for at komme til bunds i noget. Det menneske har ikke levet længst, som har de fleste år på bagen, men som dybest har følt livets pulsslag.

DØDSBÆKKEN

Jonas og Karsten vandrede af sted i bækken. Helt nede i bunden af den farlige kløft fjernt fra alle de voksne. Deres verden dernede i det bølgende græsvand og de slimede knoldsider med alle former for kryb, kravl og skumspyt på deres mudrede bækvøj. Med hver sin pind kunne de tilintetgøre alt. Lige hvad der passede dem, og det passede dem drengefint at slå til verden med deres dødspinde. Trampe på noget blødt og noget hårdt sådan på skift. Springe, glide og holde vejret, når et dyr skulle stikkes eller fanges og puttes i syltetøjsglasset. Det glatte og det ru som de kunne mærke omkring sig, og som de slog til med de pinde i bunden af bækjunglen.

To drenge Jonas og Karsten på bækvandring, som de havde været det så mange gange før i deres farlige og djævelske drengeliv. Uden de voksnes indblanding. Brinkens beskyttelse af drengemørkets dæmoni i underverdenen og den kildrende fornemmelse af det forbudte. Jonas fik øje på en frø. *„Den skal dø,“* sagde han prompte, og det gjorde den så med et stenkast. Sådan ordner man et uhyre. *„Yes,“* sagde Karsten og kastede lige en ekstra sten på den overdøde frø.

Drenge i en dødsverden fuld af liv. En verden, som kun kan forstås på bunden af en bæk i sivhøjde. Nu var det Karstens tur til at gøre noget dristigt. Han havde fået fat i en gammel bjælke, mørk, bred og kæmpe lang. Lige den broplanke som de manglede. De ville nemlig lave en passage over bækken, der hvor den var bredest. De hjalp hinanden, de to helte, med at bygge broen, deres bro, en plankebro, som man kunne balancere på, hvis man var hurtig nok. Hurtig og abekatagtig ligesom Tarzan. De tog tilløb langt væk fra deres livsfarlige bæk og ville så løbe over deres bro i et junglespring, som de havde set Tarzan gøre på film. Sådan ville de gøre det. Brobisser var de. Ikke bange for noget. Ikke når man kunne lave sådan et tigerspring. Bare se at komme over på den anden side. *„Ready?“* sagde Jonas, og så løb de lige i hælene på hinanden ud på broen og opdagede først for sent, at den slet ikke kunne holde til to Tarzan'er, og de styrtede ned i bunden af bækken og lå der et øjeblik ganske uden forbindelse med virkeligheden og ventede på, at krokodillerne ville æde dem. Da de kom til sig selv igen, opdagede de, at der er en kæmpe forskel på fantasien og den rådne virkelighed.

„De forbandede uslinge,“ sagde Jonas. *„Det var en fælde, de havde lagt ud. Jeg tror bjælken var god nok; men de havde lavet en fælde, de feje hunde. Lad os opspore dem og dræbe dem hver og en. Kom Karsten!“* Nu satte de i bevægelse. *„Lad os nedlægge en af de store okser ude på marken, før vi hakker de uslinge til plukfisk. Jeg har min bue og pil klar,“* sagde Karsten. Jonas var med på ideen, og begge klatrede de okselyttende op af bækkens slimede kløft for at liste sig ind på køerne, der fredeligt og intetanende græssede på marken i samme retning, som var de én og samme ko. Karsten skød med sin pil og ramte den udvalgte ko lige på yveret. *„Man kan ikke punktere et yver,“* sagde han. *„Lad os drikke vand fra vandslangen i truget,“* sagde Karsten. *„Måske er det ildvand, som kan gøre os ekstra stærke til kampen mod de onde uslinge, som vi skal møde henne i skoven?“* De drak og de drak store slurke af kovand, som tungt lagde sig til rette som sten i de tørstige krigermaver.

Nu begav de sig indklistrede i ler og indfedtet i døde frøer og slimede sten ud på den hadglubske vandring til skoven i det fjerne. Pludselig kom et par helt små harekillinger til syne i græsset lige foran dem, og lige så pludselig skød et urgammelt instinkt op i drengene. Som med næsten én hånd tog de, hver for sig, de store bækesten op af lommen og kastede i vildskab det tunge skyts mod de små killinger.

Kastene fra de to drengehænder var fyldt med frygt og forskrækkelse blandet med dødsdriftens foragt for nyt liv. De så ikke harekillingerne. De så noget farligt kryb i græsset, som tilfældigvis var kommet på tværs af deres spor på vej mod uslinge og kamptrang. Som i en næsten mareridtsagtigt trance stenede de to drenge de små harekillinger til døde efter en heftig jagt imellem koklatter og tuer af langt græs uden om disse. Da

killingerne lå varme men livløse i det nedtrampede kløvergræs stod de to urgamle instinktdrenge stolt med hænderne i siden og jagtog dagens bytte. De var i deres land og med deres slyngesten, havde de standset hjertet i de to killinge-børn. Ufattelig ondskab set udefra. Ulidelig lethed set indefra. Dræberlegen i deres græsland på kanten af bækken med en smældende eftersmag af en skamtung gåen over strengen indhyllet i et frydefuldt selvværd.

De rettede nu deres blod-vilde blik mod horisontens skovland, hvor den hemmelige hule inde i dybet ventede dunkelt og magisk på dem. Fra denne hule ville de listigt og udspekuleret overfalde og tilintetgøre de uslinge, som de havde i deres hoveder. Hver og én skulle hakkes til plukfisk. Bindes, stikkes med dolke og skriges for deres liv, skulle de. Det havde de fortjent. Dette angreb kunne de lave fra hulens udsigtpunkt. Herfra kunne verden overskues, og herfra kunne de udpege alle de onde kræfter i deres liv. Herfra kunne de modigt trænge ind i de fejle uslinges territorium og tilintetgøre deres ejendom og hugge deres smykker og heste. Her i tågeskovens mellemgrene havde de bygget deres livsrum i en historisk binding til fortidens jægere for i deres hjertevarme fantasirus at have et sigtepunkt på verdens farligheder.

Da de fortunlede, efter en sej udholdende kamp i tågeskovens lysninger mod de indtrængende bavianer, endnu en gang havde overvundet den mægtige fjende, var der tid til at lave bål, så de kunne få noget at spise. Kamptrætte mænd bliver sultne og må have sortstegte kartofler for at klare sig i livets kamp om ære og gunst. De havde fundet nogle store kartofler i en kule ved siden af skoven og havde fyldt lommerne med dem, sammen med den jord, der uundgåeligt fulgte med. Og tændstikker havde Jonas snuppet hjemme på køkkenbordet i farten, uden at nogen havde opdaget det. De fandt noget tørt hør, som de samlede i en stor bunke og lagde nogle store pinde fra skoven ovenpå. Jonas tændte nu bålet, og begge blæste alt, hvad de kunne på den lille spinkle flamme, så ilden hurtigt kunne få fat. Røgen fra bålet sved fælt i øjnene, og nu gjaldt det om at få lagt kartoflerne til rette på bunden af bålet.

Senere da de spiste de sprødstegte kartofler oppe i deres hule, var de hævet over jorden i mere end en forstand. Men dette vidste de først mange år senere, når kartoffelsmagen rislende kunne rumstere inde i en sansemættet voksendrengs indre bækverden.

DET FORSKRÆKKELIGE BARN

*„Il ej for hastigt med en tjenstfærdig hånd
at drage sløret fra din broders øje
uvidenhed er tit det skjulte bånd
der ene holder ham livets møje.“*

LUDVIG BØTKER

En mor fortalte mig efter et foredrag følgende historie:

„Da jeg var ganske lille, gjorde jeg en række ting uden at mine forældre vidste det. Det var så dejligt, når de lagde sig til at sove middagssøvn, for så kunne jeg selv bestemme over min tid, og inderst inde vidste jeg, at ingen ville blande sig i mine indskydelser.

Mor og far havde ingen anelse om, hvad det var, deres lille uskyldige pige kunne finde på, når de lå og snorkede i takt til klokkenes pulsslag i dagligstuen. Jeg gik ofte omkring i hønsegården mellem de store mirabelletræer og sundede mig stille under lyden af de mange insekter og fuglesangen fra buske og blomsterbed. Vi havde en flok solsorte, der som bærpirater kunne flå de rødmodne ribs og solbær af buskene til de bare skeletgrene, der vuggede nøgent i brisen fra havet. Jeg kunne ligge i timer i mit lille hvide telt midt i haven og lytte til denne summen af fløjt og vingeslag, og forsvandt selv ind i de store drømmes hvilestund, som en hund, der kan ligge og drømme i ryk i floden af de indre hundebilleder. Jeg lå således og kom til mig selv ved bare at være der midt i en græs- og jordverden, midt i en fugleverden, midt i en sangverden, midt i en duftverden, midt i en trækroneverden, midt i en hønseverden, midt i mine forældres pauseverden, rytmisk åndende på den åbne sansedag.

Her var det så jeg fandt på mit ulovlige middagsritual på en passende afstand af mine forældres dybe vejtrækning. Når jeg var helt sikker på, at de sov tungt og fast, listede jeg ind til grisene i stalden og kravlede over træmmerne for at komme tæt på dem. Her fór der så en lille djævel i mig, for jeg fik sådan en ubændig lyst til at forskrække dem og genne dem hen i den modsatte ende af svinestien. De gryntede synligt utilfredse med denne gennen frem og tilbage; men jeg bestemte over dem og kunne forskrække dem, som jeg selv havde lyst til, og lige så længe som jeg ville. Det kunne stå på i lang tid og til sidst pustede de slemt i middagsheden, for det kan være svært at være en jaget gris, når man nu helst vil have fred og ro.

Hvorfor ville jeg forskrække dem? Hvorfor kunne jeg ikke lade dem være i fred? Hvordan turde jeg gøre det? Jeg vidste jo, at min far ville blive vred, hvis han opdagede det? Når jeg tænker tilbage på hændelsen, kan jeg blive helt bange for mig selv. Går mine egne børn også rundt og forskrækker fredelige dyr og kommer af med et eller andet i sig selv? Har mine børn også sådan et forskrækkelses livsrum?“

Det tror jeg, de har. Det vi skal bestemme os for som forældre er, at vores børn skal have lov til og rum til at udfolde deres forskellige typer af energier, selv de aggressive og angstprægede energier, som det kan være ubehageligt at acceptere, at de har en ophobning af.

Børns liv er fyldt med ru og rå nysgerrighed. Et sandt hav af indre forskrækkelsesbilleder. Børns liv er fyldt med ild, vand, jord og luft, med indre brændstof af livs- og dødsforestillinger, med trang til såvel at skabe som at ødelægge, med kaos og vildskab. Børns liv foregår ikke på det jævne og det faldsikre. Børns

liv er fyldt med det asymmetriske, det knudrede, det modstandstunge, forandringens linse og den opslugende opmærksomhed mod den uforudsigelige verden. Børn slæber afsted med tunge ting; maser gerne med at bygge en jordhule over flere dage, knokler med deres forestillinger, så sveden hagler af dem. Lægger sig trætte, fysisk brugte til ro efter en god byggedag, legens skabende graveritualer, for at falde i søvn til de indre stjerners sansemættede spændinger.

Et godt børneliv er at bruge sig selv i en forening af krop og sjæl. At leve sig selv ud på ekstremerne og boltre sig i det ustrukturerede livsrum for at komme på den anden side af det pæne liv, det glatte liv, det modstandsløse liv, hvor de så ofte møder kravet om føjelighed. Et godt børneliv er at besidde retten til egne ritualer, hvor man mærker sig selv i de inderste forgreninger og bruger erkendelsen på den videre livsrejse mod ukendte nye erobringer.

Uden fantasi, leg og en nuanceret kropslig kontakt med dybder indenfor og udenfor sig selv, vil vi ikke kunne udvikle det nødvendige livsmod. Det er derfor, at vi som forældre skal turde opdrage vores børn ved at slippe dem løs på livet, så de selv kan mærke, hvad det er, de er ved at forstå.

€ De umulige ønskebørn er gode til at tage ansvar for egen læring, bare de ikke skal tage hensyn til andres meninger.

€ Det er en misforståelse, at man som barn kun skal gøre det, man har lyst til.

€ Alle børn har et dobbeltliv: det forældrene kender til og det hemmelige ved siden af.

€ Børnene lærer ikke at klare sig selv, hvis vi bliver ved med at varte dem op.

€ Alle oplever vi verden ud fra vores eget tårn og kommer sjældent ud i periferien for at se det, de andre ser.

€ Vores dannelsesrejse starter hjemme, hvorefter vi rejser ud for at vende hjem igen.

€ Erindringen er rund, derfor vender vi gerne tilbage til de gamle steder.

€ Vi kan få for meget af alt. Vi kan således få for meget nærhed og for meget ensomhed.

€ Kunsten er at opdrage barnet, således at det kan føle sig tryk og elsket, uden at det behøver at herske.

€ Forældre må lære at holde børnene fast i et kærligt forhold, så de kan blive fri og trygt drage ud i den store verden med livsmodet i behold.

€ Der er ting, der har det bedst i mørket, måske de vigtigste.

€ Selvgående børn med jordforbindelse, selvindsigt og mod på livet skabes ikke af overbeskyttende voksne, der forhindrer børn i at klare nye udfordringer.

DE UMULIGE ØNSKEBØRN

€ om de egocentriske børn og de magtesløse forældre

€ om søskendejalousi og om at vende tilbage til et tidligere udviklingstrin

€ om at servicere sit barn

€ det navlebeskuende barn

€ forsøg på selvstændighed

€ dobbeltfølelser i børn og voksne

€ det herskesyge barn

€ når konflikten løber løbsk

€ om spejlsøstre

MIG FØRST!

En mor fortalte mig i en pause, at hendes bror og svigerinde havde en treårig dreng, som skabte en del problemer i familien.

„Den lille Lasse har det sådan, at han hele tiden skal være på. Være i centrum og alle skal lægge mærke til ham. Bliver det ikke, som han vil, bliver han rasende og går helt i baglås. Han prøver konstant at gå over stregen. Måske tænker han ikke over det. Han udfordrer bare hele tiden sine omgivelser. Forleden, da vi var på besøg hos min bror, tog Lasse en plastiksav og begyndte at save i ryggen af deres fine designstol. Vi kunne jo være ligeglade, men hvorfor greb min svigerinde eller min bror ikke ind? Hvorfor lod de ham bare save løs. De så jo på, hvad han gjorde. Jeg kunne ikke dy mig og sagde til ham, at han skulle holde op, for ellers ville der blive ridser i stolen. Han hørte slet ikke efter, men fortsatte ufortrødent. Lidt senere, da vi sad ved bordet og spiste af det fine stel med drejefodsglas til 600 kr. pr. styk, fumlede han det overlagt ud på kanten af bordet, så det væltede ned på gulvet og splintredes. Ingen af forældrene reagerede med vrede på hans udsøgte ødelæggelsestrang. I stedet gav de ham bare et nyt glas. Hvorfor greb de ikke ind? Han kunne jo bare have fået et ganske almindeligt glas fra starten. Det er bare for meget.

Han har helt taget magten fra dem. Når vi har ham alene hos os, er han helt anderledes. Vi fortæller ham, hvad han må, og hvad han ikke må, og så er han en sød dreng. Men når forældrene er i nærheden, er han helt umulig, som om han tænker: „I skal føje mig og derfor skal jeg vise, hvad jeg kan tillade mig, uden at I kan gøre mig noget som helst. Se mig! Og så smider han bare rundt med både ting og med dem. De er helt magtesløse. I starten skulle min svigerinde gå med ham ind i soveværelset alene, når han skulle sove. Og hun blev så hos ham i over en halv time. Nu er han i gang med at tyannisere dem yderligere, når han skal sove, for nu vil han have dem begge med sig ind i soveværelset, når han skal puttes. Når det trækker op til, at han skal i seng, går de begge føjeligt med ham hånd i hånd, og så skal der hyggeputtes på hans betingelser. En halv time senere kommer de tilbage, hvis de har fået ham til at falde til ro. Engang måtte de til at skifte dynebetræk og pudebetræk, for han vil kun ligge med det med løverne på, og den dyne slæber han så rundt på hele tiden. Mormor har forsøgt at sy et løvebetræk magen til; men det vil han ikke vide af. Kun dét vil han sove med. Det rigtige. Hans betræk. Alt andet, alle andre betræk skal de ikke byde ham. Han byder dem, hvad han vil. Sådan! De er fuldstændig i lommen på ham.

Han vil heller ikke spise det, vi andre skal have, så derfor laver hans mor ofte en specialret til ham, for eksempel spaghetti med pølser, når vi andre får en bøf eller måske kylling. Hvis ikke de har ketchup i huset, må de køre på tanken, ellers går han helt amok. Han bestemmer selv sin menu, og her til sommer har han også bestemt, at de skal i legeland og på burgerbar hver dag. Og sådan bliver det så. Den bil, de har købt, har han også bestemt farven på. Jo, han er husets baron i allerhøjeste grad, og sådan kunne jeg blive ved at fortælle. Hvad skal det ikke ende med? Hvad sker der med sådan én, når han kommer i skole?”

De umulige ønskebørn opfatter sig selv som urørlige og ufejlbarlige. De kan ikke samarbejde, fordi ingen har lært dem det, og de bliver ikke i stand til at tage ansvar for andre end sig selv. Men det er de også rigtig gode til. Deres liv vil forme sig som et langt selvkredsende egotrip, og hvis der ikke kommer noget på tværs på denne opsvulmede egotur, vil de slet ikke opdage, at de indgår i sociale relationer med andre. Det er de andre, der opfattes som en del af deres system. De kan

ikke flytte perspektivet ud i periferien af sig selv. De evner det ikke, fordi ingen har fortalt dem alternativet til hele tiden kun at sætte sig selv i første række.

De umulige ønskebørns forældre tilsidesætter egne behov for at tilgodese barnets. De tækkes barnet for at få fred og magter ikke det sunde modspil. De magter ikke at sige fra, for så får de en uudholdelig konflikt med tyrannen. Magtspillet fortsætter og forstærkes dag for dag. For det umulige selvkredsende og selvhenvissende ønskebarn er jo nødt til at udvide sit magtrepertoire for på en eller anden måde at finde ud af, hvor de voksne står, så han mere og mere kan mærke sin egen fortræffelighed. Det, der begynder med et tilsyneladende lille ønske fra hans side, kan lynhurtigt udvikle sig til et magttyranni, fordi forældrene giver mere og mere efter for både de store og små krav fra hans side. De vil gå ekstremt langt for at servicere lige præcis deres dreng. *„Det er vores barn,“* siger de. *„Lad ham komme først. Det er han vant til.“*

Det umulige ønskebarn kender ikke vi-følelsen, hensynet, respekten og tolerancen, for alle disse livskvaliteter kan de ikke få øje på i centrum af deres eget almægtige univers. De er ikke onde; men de har aldrig lært at være gode ved andre. De har kun lært at bruge andre som et middel til selv at komme frem. De er gode til at tage ansvar for egen læring, bare de ikke skal tage hensyn til andres meninger. *„Kan alle høre mig! Kan alle se mig!“* Ligesom de har lært at ignorere deres egne forældre, således vil de også ignorere autoriteterne i institutionerne. De kan ikke bruge de voksnes erfaringer til noget. De vil selv. Bliver deres egen autoritet og konstruerer deres eget selvbillede, som de helst vil se det. De opflaskes med en oppumpet selvtillid og vandrer traditionsløst og snæversynet gennem deres selvskabte verden. Det vil ikke blive en rar verden at leve i med et stort ta'-selv-bord, hvor det bare handler om grådigt at rage til sig og skubbe de svage til side. Måske skulle vi i langt højere grad satse på anstændighed som modpol til hele tiden at tænke på sig selv.

Børn skal indgå i sociale forpligtelser – være sammen med andre, der kan vise dem, hvordan man tager hensyn til hinanden og tydeligt markerer, at børn ikke hele tiden kan få deres vilje. Det er simpelthen en stor misforståelse, at man som barn kun skal gøre det, man har lyst til. Vi skal også fortælle vores børn, hvad de har pligt til og få dem til at handle derefter.

NÅR LILLESØSTER KOMMER I VEJEN

Forældrespørgsmål:

Hvordan kan det være, at et før så trygt barn bliver bange for alting, efter at hun er blevet storesøster? Hun er pludselig blevet bange for julemanden, legetøj, lyde og andre ting i hverdagen. Hvad kan man gøre?

„De spørger alle sammen om jeg glæder mig til at blive storesøster. Det gør jeg, siger jeg, for jeg har jo aldrig prøvet det, og det bliver rigtig godt at få en at lege med, for så kan vi nemlig lege, mig og min lillesøster eller lillebror. De ved ikke, hvad det bliver for en slags endnu, om det bli'r en dreng eller en pige; men de tror nok, det bliver en pige, for min mor er meget tyk, og så bliver det tit en pige, der ligger indeni. Jeg har jo også ligget i min mors mave. Da lå jeg dér, og hyggede mig med min mor helt alene inden i hende; men så kom jeg ud i verden til min far, for han var der også inde på stuen, da jeg kom ud. Min mor fødte mig inde på sygehuset, og så blev jeg til mig. Min mor har god plads til flere inden i sig, det har hun selv sagt.

Jeg har mærket min lillesøster inden i min mor, for min mor vokser hele tiden. Min lillesøster var ikke i min mors mave, da jeg var der. Da var der kun mig. Jeg kan se, når hun flytter sin fod nedenunder min mors maveskind. Både min far og min mor synes, det er sjovt. Så mærker vi efter alle tre på én gang. Jeg tror, det bliver sjovt at lege med hende, når hun kommer ud. Vi skal kigge på mine dukker, og så skal vi lege ude, også på vores cykler. Også i legehuset. Når vi vil.

Jeg går i børnehave. Når min lillesøster bliver født, skal jeg også i børnehave. Min mor bliver meget træt, siger hun, når hun har født min lillesøster, og så skal hun sove meget. Jeg vil gerne passe min lillesøster; men min mor siger, at hun sover hele tiden, min lillesøster. Jeg skal i børnehave, mens de går herhjemme. Min far skal også på arbejde. Og han skal købe ind – det plejer han ikke at gøre så tit; men nu skal min far og mig købe ind sammen, for de siger, at jeg skal være den store. Det glæder jeg mig til. Så vil jeg lave det bedste, jeg ved til dem.

Nu er min lillesøster blevet født. Hun sover eller sutter på min mor hele tiden. Jeg har holdt hende; men kun lidt. Jeg må ikke tabe hende. Hun kan ikke lege med dukker, for hun kan ikke sige noget endnu. Jeg regner med, at hun snart kommer til at sige noget, så vi kan synge sammen. Jeg drømmer tit, at jeg er lille igen ligesom hende. Bare jeg kunne sutte på min mors bryster igen. Jeg synes, det er lidt uhyggeligt om natten inde på mit værelse. Så kalder jeg på min far, og så kommer han og henter mig ind i sin seng. Det synes jeg godt om. Min lillesøster ligger jo også hos min far og mor. Og jeg vil ikke ligge alene med alle de lyde i huset.

Nogle gange kan jeg høre noget musik i søvne, sådan noget skarpt musik, der bider mig i ørerne. Andre gange kan jeg se et væsen med røde øjne, der står bøjet over min seng. Men jeg kan ikke få ham væk, selvom jeg skyder ham med øjnene. Jeg har aldrig set ham om dagen, kun om natten. Jeg kan mærke, at det væsen vil røre ved mit hår; men så kalder jeg bare på min far og siger til ham, at han skal få det væsen ud, og så tager min far ham i hånden, og får ham ud på den anden siden af døren. Han skal helt ud, siger jeg, og det gør min far så.

Jeg er begyndt at bruge sut igen. Jeg vil helst have sut ligesom lillesøster. Jeg kan godt være stor, selvom jeg bruger sut. Det er bedst med sut og nulreklud, når man skal sove. Min gamle sut var blevet borte, så jeg har fået en ny sut af min far. Så er vi to i huset, der bruger sut. Mig og min lillesøster. Jeg vil bruge sut

ligeså lang tid som min lillesøster bruger sut. Når hun ikke bruger sut længere, så vil jeg heller ikke bruge sut længere.

Det er dejligt at være storesøster. Jeg kan godt lide at være helt alene sammen med min far på udflugt i brugsen. Vi går også sommetider tur helt alene for os selv nede ved søen. Rundt om søen. Hånd i hånd og snakker med ænderne. Min far kan godt lide min hånd og mig. Så går vi der, min far og mig. Det kan jeg også godt lide. Så er vi helt alene. Min mor er ikke helt, som hun plejer, hun sover meget sammen med min lillesøster og ser meget på hende hele tiden. Hun lægger meget mærke til, hvordan min lillesøster ser ud. Min mor ser næsten kun min lillesøster og så engang imellem min far og så mig. Min mors hånd er mere stiv end den plejer. Når jeg tager den inden i min hånd, vil den ikke blive der ret lang tid. Kun i kort tid, så vil den væk igen, min mors hånd. Min mor siger tit, at hun tror, jeg er træt; måske skulle jeg lægge mig lidt. Hun siger også, at jeg gerne må løbe ud at lege. Det siger hun tit, når jeg sidder helt tæt på min lillesøster og gerne vil æ hende på kinden og sidde med hende. Min lillesøster og min mor leger ikke med dukker, som jeg gør. Jeg kunne godt få min mor til det, men hun leger jo med min lillesøster og siger kuk og tit tit bøj. Og så gider hun ikke lege med mine dukker.

Jeg har fået mange ting af min far og min mor. Jeg har fået en lillesøster og mange nye ting samtidig. De ting har jeg inde på mit værelse, og dem leger jeg med alene. Men jeg kan ikke lide alle de nye ting, de har givet mig. De nye dukker kan jeg ikke lide. De har sådan nogle underlige øjne. Onde stikkende øjne. Jeg kan godt blive lidt bange for mine dukker og de andre ting, jeg har på mit værelse, når jeg er helt alene. Nogle gange drømmer jeg, at mine nye dukker bliver levende, og at de flyver over i hovedet på mig. Det kan jeg ikke lide; men så kalder jeg på min far.“

BARNETS TJENER

Forældrespørgsmål:

Vi gør vores børn tidligt voksne; men omvendt er vi også vores børns tjenere. Hvordan passer det med, at vi ikke kan give slip på vores halv voksne og voksne børn senere i livet?

En mor fortalte mig, at de havde to børn: en pige på femogtyve år, som var udeboende, og en dreng på nitten år, der stadigvæk var hjemmeboende. Hun havde indset, at de to søskende var som dag og nat i deres personlighedsstræk. Datteren var meget selvstændig og havde været udenlands for at opleve verden på egen hånd sammen med en veninde. Hun var sådan en pige, der ikke skulle skubbes, snarere bremses derude på livskanten, som hun søgte med sugende appetit. Hun havde som lille pige også bare kastet sig ud på gyngende grund uden betænkeligheder. „*Man skal jo prøve noget,*“ havde hun sagt, når forældrene spurgte hende om, hvorfor hun bare gjorde ting uden at tænke over det. „*Pas på dig selv og opfør dig ordentligt,*“ havde de sagt, hvorefter hun kørte uden lys på cyklen og heller ikke var gået af vejen for en forbudt tur bag på en ulovlig knallert midt om natten.

Alle børn har et liv ved siden af deres forældre. Et liv som de ikke indvier de voksne i. Et liv som kan være fyldt med dramatik og spænding. Et liv som ikke kan deles med forældrene, fordi der simpelthen er en kvalitativ forskel på et risikobetonet eksperimenterende børneliv og et „fornuftigt“ voksenliv. Vildskabens ungdom må nødvendigvis leve sig selv ud i et modbillede til den etablerede voksenkultur. Sådan var det også med den fyrige og blod-vilde datter, der havde kastet sig ud i adskillige uforudsigelige dannelsesrejser ligefra interrail til natlige eskapader på passende afstand af de voksne.

„Men ligeså uberegnelig og fanden-i-voldsk vores datter er, ligeså tam og indadvendt er Thomas. Han er næsten ikke til at drive til noget og gider knap nok indfinde sig til måltiderne. Helst vil han ligge og sove det meste af dagen, og gymnasiet siger ham ikke noget. Jeg er ikke helt enig med min mand om opdragelsen. Min mand vil jo gerne køre ham lidt stramt, men jeg synes også, at Thomas skal have det godt, mens vi har ham hjemme. Pludselig er han jo ikke her mere.

Min mand siger, at det er nu Thomas skal flytte hjemmefra. Men jeg er i syv sind, om han kan klare sig selv overhovedet, for han kan jo hverken lave mad eller vaske tøj. Og hvordan skal han klare sig økonomisk? Mon han overhovedet kan komme op om morgenen, hvis der ikke er nogen, der kalder på ham. Jeg plejer jo at kalde på ham mindst fem gange hver morgen og ofte et par gange mere i sidste øjeblik. Han når heller ikke at spise morgenmad, for han er altid for sent på den, når han skal af sted. Det synes jeg også er synd for ham, så derfor kører jeg ham tit på gymnasiet med cyklen bagpå bilen. Men der er godt nok tæt trafik foran gymnasiet om morgenen, især hvis det regner eller blæser kraftigt.

Når han kommer hjem, spiser han et halvt franskbrød med nutella og lukker sig så inde på sit værelse. Jeg har også lagt mærke til, at han ofte låser døren, når han ser video. Hvorfor mon han gør det? Engang jeg bankede på, svarede han slet ikke, selvom jeg vidste, at han var vågen og var ved at lave et eller andet på sit værelse. Jeg kunne også høre at videoen kørte, for der var nogle lave menneskestemmer, vist nok tyske, der kunne høres i baggrunden, hvis man lyttede efter. Ikke, at jeg lyttede ved døren; men det var mere sådan, at når jeg nu stod der, kunne jeg ikke lade være med at tænke på, hvad der foregik. „Hvad laver du?“ sagde jeg. „Ingenting,“ sagde han. „Jeg

kommer senere.“ Skuffet over afvisningen måtte jeg opgive at komme ind på hans værelse. Gemmer han mon noget for mig? Drengene er underlige.“

Det var også lidt af et problem, dengang da forældrene skulle i sommerhus en hel weekend, og deres søn skulle være alene hjemme. Moren vidste, at han skulle til en eller anden fest; men ikke lige hvor det skulle foregå. Det havde hun det ikke helt godt med. Hvorfor kunne de ikke bare køre ham derhen, så de kunne se, hvor han blev afleveret, hvis der nu skulle ske noget. Og hvorfor kunne han ikke sove sammen med nogle af kammeraterne? Nå, men han sultede da ikke ihjel. Hun havde sat både en leverpostej, nogle pølser, noget pasta og kødsovs frem til ham i køleskabet, og der var selvfølgelig friter i fryseren. Og lige inden de kørte til sommerhuset, havde hun stukket ham to hundrede kroner i lommepenge, og det behøvede hendes mand ikke at få noget at vide om. Endvidere havde hun givet ham telefonnummeret på sommerhuset, hvis der skulle blive problemer. *„Bare ring til mig,“* havde hun sagt.

Det var også kun på grund af manden, at hun endnu ikke havde fået en mobiltelefon, så hun altid kunne findes. Men egentlig ville det jo være smart, hvis sønnen også fik én. Så kunne de altid komme i kontakt med hinanden. Nå, det var vist en god julegaveidé!

Da de havde været ude i sommerhuset det meste af en dag, og klokken efterhånden var blevet ti om aftenen, ringede sønnen bare lige for at spørge sin mor om, hvordan han tændte for ovnen, for han ville gerne varme nogle friter til pølserne. Moren forklarede ham, at det var knap nummer to fra venstre, den med gradtallene op til 250, han skulle dreje på, og at han skulle sætte den på 180 grader i ca. 25 minutter, så ville han få sprøde friter. „Fint“ sagde han, og moren kunne slappe af. Det kunne faren derimod ikke. Han måtte gå udenfor, bare lige sådan for at få lidt „frisk luft“, medens moren fik sin omsorgsfulde instruerende sønnesnak, omend hun med en lidt flovsvag stemme vendte ryggen til det øvrige sommerhusselskab.

SE MIG!

Lotte vandrede rundt i skolegården i sit helt eget centrum uden nogen egentlig kontakt med de andre. Hun glædede sig til i aften, hvor hun skulle til håndbold og spille en afgørende kamp i mesterskabsrækken. Det var hendes liv. Håndbold og så Ditmer, hendes lækre fyr fra parallelklassen, som hun havde scoret for snart otte måneder siden. Han var bare vild med hende. Det kunne hun mærke. Så vild, at han skrev hende beskeder på mobilen til hende hver dag, selvom de også gik sammen i næsten hvert frikvarter. Hun kunne næsten ikke undvære ham en hel dag. Han sagde sådan nogle søde ting til hende om hendes hår og hendes krop. Det kunne hun godt lide. Han kom også med langstilkede roser til hende en gang imellem.

Et par gange om måneden var hun med sin mor inde i byen for at købe det sidste nye tøj, for hun ville gerne være med på moden, selvom det kostede forældrene en del penge. Nu var hun jo også enebarn, og derfor gik især hendes mor meget op i, hvordan datteren havde det med sig selv. Og når nu hun så gerne ville have de sidste nye mærkevarer, skulle hun vel også have lov til det. Lottes forældre var også trofaste tilskuere til hendes håndboldkampe og kørte med hende i weekender til forskellige kampe og stævner.

Lotte havde haft veninder, da hun var mindre. Forskellige gode veninder som hun var meget sammen med, og som hun også overnattede hos indimellem. Veninder som hun sminkede sig sammen med. Veninder som hun dansede og skrålede sammen med – hyggede sig sammen med. Veninder som hun gik bytur sammen med, og som hun selvfølgelig også kunne blive uvenner med i perioder. Men nu var Ditmer kommet ind i hendes fjortenårige liv, og han rev alle veninderne med sig i farten. Der var ikke plads til både veninderne og til Ditmer i Lottes liv. Hun kunne ikke deles med nogen og kunne ikke dele Ditmer med nogen. Hun ville have ham helt for sig selv. Gå rundt med ham og vise ham frem i skolegården og på gågaden. Hun havde store billeder af ham på sit værelse ved siden af de mange collager af sig selv.

Et halvt hjerte om halsen og også et halvt hjerte om Ditmers hals. Inden i dem var der kun hele hjerter, og sådan ville det være for altid mellem hende og Ditmer. Lottes verden var som et tårn, hvorfra hun spejdede efter sig selv i andre. Et Lotte-tårn med alle andre uden om i periferien – nenedunder, ikke ved siden af. Hun ville helst ses op til i sit tårn. De andre skulle fortælle hende, hvor dygtig hun var. Før en håndboldkamp kunne hun nyde at fortælle højlydt om, hvordan de rigtig skulle knække og ydmyge modstanderen.

Det hele kørte perfekt så længe, hun ikke mødte modgang. Hendes sejrusrus kendte næsten ingen grænser. Sådan var det også i skolen. Lotte ville have de højeste karakterer. Hun ville simpelthen være bedst til alt. Engang, hvor de næsten havde fejret en håndboldsejr på forhånd, og Lotte havde ført an i forsmædelserne, gik det helt galt, da de overraskende tabte stort. Lotte viste sig ikke på gaden i flere dage og holdt sig helt for sig selv i alle frikvartererne. Så skidt havde hun det med et nederlag, at hun fik mavepine. Men senere ville hun aldrig snakke om de dårlige begivenheder, kun om de gode. De begivenheder som hun kunne hyldes for. Lotte opdagede ikke, at hun efterhånden mistede alle sine veninder, men ikke nok med det, hun blev langsomt mere usikker på sig selv, også i forholdet til Ditmer. Hun prøvede krampagtigt at holde fast i ham og var meget mere jaloux, end hun plejede at være. Ingen måtte kigge på ham. Hun begyndte at klæde sig i nogle mærkelige farvekombinationer. Tøj, som sad meget stramt om enden og om taljen for at fremhæve de dele, som Ditmer godt kunne lide.

En dag, da hun kom i skole, lignede hun nærmest en barbie dukke, med lyserøde sløjfer i håret og en meget kort bluse, der var strammet godt til under brysterne. Hun købte en skål af de større for at kunne vise sine former frem. Problemet var, at hun ikke rigtig kunne fylde dem ud, og det vidste de gamle veninder alt om. For sådan noget ved man i venindekredse. De har nærmest gennemborende mikroskopier på alle legemsdele i den alder.

I de andres verden var Lotte slet ikke en prinsesse i et højt tårn; men en selvcentreret skabagtig dulle, der ikke kunne se ud over sin egen næsetip. Ved flere lejligheder havde veninderne oplevet, at Lotte nok indfandt sig, når de f.eks. havde en hyggeaften med videofilm og snacks; men hun ville nødtigt betale for hverken drikkeelse, film eller chips – og så kunne hun endda tit finde på at klage over både det ene og det andet. Så var der for varmt, og så var der for koldt, og så kunne hun ikke sove på et gulv, men skulle ligge i en rigtig seng. Det var som om, hun bare var kommet for at brokke sig, og hvis de ikke gad lytte til hende, blev hun bare sur. Lotte frøs sig selv ud af venindekredsen og til sidst havde hun kun én veninde tilbage, en outsiders type, som hun kun brugte til at gå sammen med, når Ditmer ikke var i nærheden. For selv en pige som Lotte kan i længden ikke holde ud at være alene.

Selv et tårn kan rage for højt op og falde sammen, hvis det ikke understøttes. Lotte var i de andres øjne en oppumpet tom dåse, der pralede ved enhver lejlighed, og som nu også var begyndt at snakke lidt forvrænget med en ny accent.

En sådan dåse kan nok holde til at blive trådt på; men i det øjeblik, du sætter en finger ind i siden af dåsen samtidig med at du står på den, vil den falde sammen med et smæld så voldsomt, at du let kan miste dine fingre, hvis du ikke passer på. Dåser kan man flytte med. Dåser kan fyldes og tømmes. Men dåser er hule og kan let falde sammen under tryk fra siderne.

AT GÅ HJEMMEFRA

Alle har vi som små prøvet at gå hjemmefra. Det bestemte vi os nemlig for. Helt suverænt, uden at vi spurgte nogen til råds. „Nu går jeg hjemmefra,“ sagde vi, og så var der afgang. Vores forældre må have moret sig kosteligt. Tænk at have sådan et lille overbevist selvbestemmende væsen, der bare siger farvel og mener det. Tænk at være forældre og opleve det. Så heldig og så underfundigt alvorligt. Forældre ved jo godt inderst inde, at den lille eventyrer allerhøjst vandrer ud til randen af barndomskvarteret og derefter vender om og „rejsr“ hjem igen. Men bare det at barnet frigør sig i et trodsende modsætningsforhold til forældrene og tager alvorlig afsked med det kendte. Farvel og tak! Det er da gribende.

En mor fortalte mig, at da hun var lille, var hun også gået hjemmefra. Hun var ca. syv år, da hun forlod hjemmet i vrede. Efter at aftenscaffen var blevet indtaget i familiens køkken, var det slut med samvær. „Nu gider jeg ikke være her mere,“ havde hun sagt, „og nu går jeg min vej.“ Så gik hun afsted med sin dyne og havde besluttet sig for aldrig at vende hjem igen. Forældrene havde sagt farvel og døren var blevet lukket efter hende. Da hun var kommet et stykke hjemmefra, landede hun på den skole, hvor hun gik i første klasse, og her indrettede hun sig på skolebænken for natten. Det var jo et udmærket sted at sove alene, sådan den første nat. Hun havde aldrig prøvet at sove i det fri; men nu skulle det prøves. Det her bestemte hun jo selv. Ingen kunne blande sig i det. Det var jo også derfor, hun var gået i vrede. De ville simpelthen bare bestemme for meget, syntes hun. Og nu lagde hun sig til rette på skolebænken. Her havde hun tid til at tænke på det hele. På forældrene og alt det derhjemme.

Men så var det også lige, at det begyndte at blive mørkt oppe på skolen, og for øvrigt var der også en del fremmede lyde, som hun ikke rigtig kunne lide. I midten af stammen på det store kastanjetræ i hjørnet af skolegården kunne hun skimte et stort kroget ansigt med en grim åben mund. Det træfjæs brød hun sig ikke om her i tusmørket rundt omkring bænken. Hun var helt alene med de syner og lyde og kunne ikke spørge nogen om noget. Hun måtte beholde det hele inden i sig selv, og så hobede det sig op. „Hvad var det nu for en hvikken, hun kunne høre på den anden side af skolebygningen?“ Mørket trak sig sammen om hende. Mørkets mange ansigter viste sig fra deres værste side i sindets skyggeland, og landede som dunkende billeder i hendes pigebryst. Nu havde hun lært frygten at kende helt for sig selv. Hun skyndte sig at pakke dynen sammen og halvløb med næsten lukkede øjne og den ene finger i øret ad den kendte vej hjem til familiens hus, som hun havde forladt for evigt en time tidligere. Hjemme igen og væk var al hendes vrede, da hendes mor og far lagde hende i den kære gamle lille seng.

Sengen vil blive alt for lille med årene. Skolen vil skrumpes ind ligesom barndommens port. Lydene vil kunne forklares, men mindet om denne sommeraftens eskapade vil brænde sig fast i hendes erindring for altid.

Kvinden, der fortalte mig om dette rituelle „brud“ med forældrene, havde selv en datter på seks år, der for nyligt også var gået hjemmefra „for altid“. Datteren havde afgivet et meget beslutsomt farvel i døråbningen og havde begivet sig ud i den nye verden, for aldrig mere at sætte sine små ben i den gamle; aldrig ville hun se sine forældre mere. Hun havde fået nok af dem. En lille spirende furie med et brændende flammehav af retningsbevidst selvrådighed på vej ud i verden. En gående hidsighed med ryggen mod opdragelsens bastioner. Forældrene havde også her accepteret den beslutsomme dames arketyperiske afsked, og havde derefter, i det skjulte, sendt lange øjne efter deres oprørske afkom for at se, hvor langt hun nåede i livet. Da den løsrevne datter var kommet hen for enden af gaden, var hun nået til „vejs ende“ og efter kort tids nølen vendte hun om og traskede afdæmpet tilbage, som om ingenting var sket. „Hej! Det er mig!“ Og sjovt nok fik hun lov til at komme indenfor uden betingelser.

Dannelsesrejser gentager sig i mange forskellige afskygninger. Vi starter hjemme. Båndene bindes til de nærmeste. Vi ser op til forældrene, kigger på dem, som var de små guder med magiske evner. „*Se min far!*“ „*Det siger min mor selv!*“ Senere kigger vi på dem i et kritisk lys og synes, at de ofte kommer i vejen for vores planer. „*Dumme mor!*“ „*Gå væk far!*“ Så går vi hjemmefra. Vil selv, kan selv og tør selv. Lidt ad gangen. Så er vi i ude-rummet, i en af eksistensens dybe kløfter, og derude øver vi os på at kunne stå alene i mødet med det uhyggelige, og tåle afstanden til det kendte. Men fra at have været ude, vender vi atter hjem. I starten kan turen dreje sig om ganske kort tid. Nogle gange gemmer vi os bare for vores forældre. Men vi bliver ikke væk. Vi øver os kun på det. Andre gange går vi synligt og højlydt hjemmefra. Måske på den anden side af huset eller på den anden side af hækken eller naboens hæk. De skal ikke regne med at beholde os til evig tid, de gamle. Vi er kun på gennemrejse på vej mod vores udlængsels træksted. En dag smutter vi ud på en længere tur. Det er man nemlig nødt til for at lære sin frygt at kende. Sin kærligheds inderste væsen. Sin vredes afmagt og sin hjemves smertefulde gråklump. Måske til en ungdomsskole. Måske til et udlandsophold. Måske bosætter vi os i en fjern egn, et andet land. Måske?

Efter et års tid på en ungdomsskole ser man underligt nok sine forældre i et helt andet lys. Måske er det alligevel fornuftigt nok, at der er et par husregler, man skal følge, ligesom der også var på ungdomsskolen. Vi skal huske på, at alt det, vi samler op derude, vender vi jo hjem med i rygsækken på et tidspunkt. Erindringen er rund. Derfor vender vi gerne tilbage til de gamle steder.

DET SPLITTEDE KOLONIBARN

En mor fortalte mig, at hun havde meget svært ved at sige farvel til sin datter, der skulle på koloni med børnehaven; men hun havde virkelig taget sig sammen og sagt „farvel“ på en overbevisende måde.

Sidste år, da datteren var fire et halvt, havde hun været meget utryk ved at skulle overnatte et fremmed sted, og moren havde fortalt pædagogerne, at de bare skulle ringe, hvis der blev problemer. Så ville hun komme med det samme, for datteren skulle ikke lide nogen overlast. Da det var blevet sengetid ville datteren hjem og begyndte at græde. Pædagogerne havde forsøgt at trøste hende; men det lykkedes ikke, hvorefter de kontaktede den „vagthavende“ mor på telefonen og bad hende komme ud til kolonien. Moren tog straks derud og hentede sin datter, der absolut ikke ville overnatte i det dumme hus sammen med så mange andre børn. Det kunne moren godt forstå, sagde hun, og så hyggede de sig ellers, da de kom hjem med både slik og sodavand. Og godnathistorier på rad.

Nu stod den så på kolonitid igen, og moren var lige så nervøs denne gang. Om nu datteren ville af sted sammen med hele flokken igen? Om hun havde fået mod til at overnatte, nu hun var blevet et år ældre? Mon hun turde, tænkte moren usikkert. Hun havde ikke på noget tidspunkt villet presse datteren til noget. Det skulle være sådan, at hun af sig selv kom og foreslog overnatning på kolonien. Det var helt klart den bedste taktik. Så var der en chance for, at hun ville det i sig selv. Der skete imidlertid ikke noget, og tiden for kolonituren nærmede sig, men så pludselig en dag meddelte datteren, at nu skulle hun altså på koloni. Moren nævnte ikke et ord om overnatning; men datteren sagde af sig selv, at hun ville sove derude sammen med de andre. „Jo,“ sagde moren og tænkte sit. Da dagen kom, og datteren skulle afsted med den fælles bus, gik moren hen og tog afsked med hende og så var det hun sagde de meget „kloge“ ord: *„Kan du så have det godt, også når du skal sove ikk' også? Så bliver mor glad.“*

Så kloge var de ord, at datteren atter anede uråd og seancen fra året før gentog sig. Moren blev ringet op sent om aftenen, fordi datteren ville hentes. Ikk' også?

Det er svært at udholde den smerte, det er at slippe sit barn og vide, at det gør en smule ondt, når de længes hjem. Det er svært at klare den tunge følelse af hjemve, når man måske selv som forælder kender den følelse så godt.

Hvorfor kan vi ikke lære at udholde, at vores børn skal det samme følelsesregister igennem, som vi oplevede, da vi var børn. Hvordan kan vi tro, at vores børn kan lære at klare sig selv ved, at vi pakker dem ind fra de er små? Vedkend, at du har en blødfast ambivalent afskedsfølelse. Vedkend, at der altid er en dobbelthed i et farvel. Ingen følelser kan stå alene. Uden binding er der ikke noget reelt afsavn. For den, der er helt fri, har ikke nogen at miste. Det er det, børn skal have lov til at øve sig på i en sund balance mellem livets polariteter, og det skal vi forældre øve os på, at de får lov til.

Sunde børn frygter ikke livet med dets modsætningsfyldte tilskikkelser, hvis forældrene har tilstrækkelig megen indre fornemmelse til ikke at frygte det værste. Barnet optager, hvad omgivelserne byder på, men tilpasser også sig selv efter omgivelserne. Til alt i det indre, svarer der noget i det ydre, og til alt i det ydre svarer der noget i det indre. Det gælder også for dit og mit barn.

DET „MOBILE“ BARN

En 2. klasse var på cykeltur sammen med deres lærer og slangen af foroverbøjede pedaltrampende børn snoede sig muntert og asende igennem det bakkede terræn. De cyklende børn skiftedes til at synge og til at puste ud imellem op- og nedturene i denne selvbevægende landskabsorm af vuggende rygge. Mange af børnene var ikke vant til at transportere sig selv, og læreren mente, i samråd med forældreklasserådet, at der skulle gøres noget ved situationen. Derfor var de i dag på grøn selvkørende cykeltur uden hjælpemotor. Farten blev naturligvis tilpasset det enkelte barns udviklingshastighed, og snart blev der da også en vis spredning i flokken. Nogle kunne cykle hurtigt og andre døjede med at omsætte energien til pedalerne.

Særlig en af drengene var noget slap i pedaltrykket og sakkede efterhånden en del bagud i forhold til flokken. Nu var denne dreng ikke just kendt for at være af de allermest udholdende, og tit var en lille modstand nok til at slå ham ud af kurs. Også i denne situation, hvor han tabte terræn, var gode råd dyre, og efterhånden som drengen mistede synet af flokken, tænkte han på, hvordan han kunne klare skærene. Da fik han den gode ide at kontakte sin far på mobiltelefonen, og fortælle ham, at han ikke kunne følge med. Han ville gerne hentes så hurtigt som muligt, for det her cykleri gad han ikke. Det kunne hans far sagtens forstå, og han tog straks bil nr. to, som jo altid var til rådighed som børnenødhjælpstransport og kørte „med fuld udrykning“ ud til sin fortabte søn, der afventende sad for foden af en bakke og nød sit lette liv.

Da såvel søn som far var lykkeligt genforenet, kørte faren selvfølgelig hen til læreren, og fortalte ham, at en anden gang skulle hans søn i hvert fald ikke med på cykeltur på de betingelser. Læreren gav straks faren ret i dette med betingelserne og fik til alles fordel gennemført den regel på skolen, at børn for eftertiden ikke måtte tage på cykeltur med en mobiltelefon.

Det ligger hen i det uvisse, hvordan den omtalte „ambulancefar“ og den „mobile“ søn tog imod denne fundamentale ændring af betingelserne vedrørende fremtidige cykelture. Men det lader sig høre i mange sammenhænge, at vældig mange voksne synes, at det er en rigtig god ændring. Det synes jeg også.

Gid vi kunne få nogle flere af den slags, så børn igen kunne lære at komme til sig selv ved at stå noget igennem, uden at velmenende forældre kan blande sig. Den udbredte form for „indlært hjælpeløshed“ som mange praktiserer i forhold til netop deres barn, hjælper ikke børnene videre i livet. Idealet er ikke, at livet ikke må gøre en smule ondt. Det ville være at leve på en livsløgn, hvis vi ikke tog de tunge sider med – også i børnelivet.

Børn skal ikke pakkes ind, men have lov til selv at mærke og sanse verden – også der, hvor modvinden sætter ind. Kun den, der har maset sig op over bakken, vil vide hvor skønt et landskab, der kan folde sig ud på den anden side. At neddrosle udviklingen af denne evne til at stå noget igennem er en følelsesmæssig og mental amputering af sunde børns virkelyst. Hjælpeløshed og opgiveness er noget, vi lærer børnene, hvis vi værner dem til, at vi har tilkaldevagt i døgnets fireogtyve timer. Husk at livsduelige børn er forbundet med verden med krop og sjæl og ikke med en forlænget navlestreng, når de først er født.

DEN LILLE TYRAN

„Jeg gider ikke høre efter. Jeg er nemlig hersker i verden. Jeg bestemmer over dem, min mor, min far, min lillesøster og alle i hele verden. Min far skal ikke tro, at jeg er bange for ham, heller ikke min mor skal tro noget. Hun tager mig hårdt i armen, når jeg leger med min lillesøster; men min mor skal ikke tro, at jeg er bange for hende. Hun kan bare tage mig hårdt i armen, så slår jeg bare igen og løber væk. Jeg leger med vand, når det passer mig, og selvom min far siger, at jeg skal lukke for vandet, så lader jeg det bare løbe alligevel. Jeg er nemlig ikke bange for min far. Han kan godt skælde ud, men ikke så højt som min mor.

Min far er mere flink end min mor; men hvis min mor er i nærheden af min far, så bliver han også vred eller siger, at han er vred. Jeg kigger på min mor, for at finde ud af om min far virkelig er vred. Når jeg er helt alene med min far, hjælper jeg ham tit i haven. Så er det mig, der styrer plæneklipperen. Så zig-zagger jeg helt vildt rundt i alle retninger, indtil min mor opdager det og siger, at jeg skal køre lige. Så overtager min far plæneklipperen og siger, at det er nok for i dag. Min mor er tit meget træt, når hun kommer fra arbejde, og så skal jeg være stille, og meget tit skal vi også tidligt i seng. Vi spiser aftensmad allerede før aften, så vi kan blive lagt i seng. Min mor skal helst have meget ro.

I børnehaven går det fint. Her bestemmer jeg, hvad vi skal lege – altså Peter, Heinz og mig. Vi leger altid sammen, mest sådan cykelryttere, og soldater leger vi også. Så er jeg den, der vinder cykelløbet, og jeg er også den, der bestemmer, hvem vi skal slås med, når vi leger krig. Det kan godt være, jeg skal i skole snart; men min mor synes ikke, jeg er god nok til at læse endnu. Men jeg kan da godt tegne en del, hvis det skal være. Min mor har prøvet at lære mig at skrive mit eget navn. Det kan jeg godt, men jeg kan ikke skrive min lillesøsters navn.

Jeg er ikke bange for min mors øjne, for jeg kigger bare ned i jorden, når hun er vred, og så råber hun højt, når jeg vælter min lillesøster ned fra sandkassen. For hun vil altid bruge det, jeg har og tage mine ting. Det gider jeg ikke; men hun er selv ude om det, og begynder at græde, bare man skubber hende lidt. Det gør da ikke ondt. Min lillesøster kan ikke forstå, at jeg kom først. Når jeg bliver rigtig stor, vil jeg have en kæmpe bil og køre i den helt alene. Så bestemmer jeg selv. Det kan også være, at jeg vil have en lastbil og køre i den, eller måske vil jeg købe et stort skib og sejle ud i verden; eller en hest, som jeg kan ride på. Måske vil jeg også være pilot. Det kan man nemlig godt blive, hvis man får kørekort til en flyvemaskine. Så får man også en uniform, og det vil jeg gerne have, en uniform, så alle kan se, det er mig, der flyver maskinen.

Min mor græder mange gange, hvis hun ikke kan få sin vilje. Når min mor råber og fanger mig, spytter jeg nogen gange på hende. Min mor skal man ikke spytte for meget på, så bliver hun meget hidsig; men bagefter så bliver hun hurtig god igen, og når hun råber alt for højt, så vores naboer kan høre det, så hygger vi os bagefter. Men de fleste gange bliver hun meget hidsig i lang tid. Nogle gange kan det godt vare en hel dag, og så siger min far heller ikke noget. Han snakker mest med mig, når vi er alene. Han blander sig ikke så meget i, hvad jeg laver. Hvis jeg laver ulykker, og min far opdager det, siger han stille, at det må jeg ikke en anden gang, og så gør jeg det igen. Men så siger han bare, at det må jeg stadigvæk ikke. I går var jeg ude at lege med min lillesøster i vores gyngestativ. Hun vil altid have den bedste af gyngerne; men jeg skubbede hende bare ned, så jeg kunne få den gyng, der passer bedst til mig. Så begyndte hun at vræle og råbte til min mor, at jeg havde slået hende. Min mor havde travlt og blev meget vred over, at vi havde forstyrret hende. Men hun forstår jo heller ingenting, min mor. Det er ligesom henne i børnehaven. De vil

bestemme, hvornår vi skal gå tur, hvornår vi skal på biblioteket eller i svømmeren. De bestemmer, hvornår vi skal høre en historie. Det gider jeg ikke. Jeg vil hellere selv bestemme, at vi skal lege i puderummet. Jeg vil ikke sidde og synge sammen med de andre, så jeg går bare min vej; men bliver hentet igen. Jeg putter fingrene i ørerne, så jeg ikke kan høre, hvad de fortæller. For jeg gider ikke høre historie. Så siger Jette, vores pædagog, at jeg skal kigge på hende; men det vil jeg ikke. Hun har onde øjne. De skal heller ikke se mine øjne. Dem gemmer jeg imellem hænderne, eller også kigger jeg bare den anden vej.

Nu har jeg også fået en lillebror, men ham er der ikke noget ved, for min mor bruger al sin tid på ham, og min far løber hele tiden rundt og laver vores hus større og større og sætter nye vægge op, så vi kan få mere plads. Min mor står altid og kigger på, hvad min far laver og siger, at jeg ikke må gå i vejen; men så går jeg bare ud på vejen, og så leger vi cykelløb, mig og min legekammerat Kenneth, som er lidt mindre end mig. Så kører jeg forrest. Han må ikke overhale mig, for så gider jeg ikke lege med ham. Ovre på vores vejside bestemmer jeg, og det er der, vi leger cykelløb. Hvis vi spiller fodbold, så er det mig, der bestemmer, hvem der må score mål, og hvem der skal stå i mål. Det er altid Kenneth, der skal stå i mål. Det gider han ikke altid, og så går han hjem. Det er jeg ligeglad med, for så får jeg bare min lillesøster til at stå i mål. Men når jeg så skyder hårdt og rammer hende lige i hovedet, så vræler hun i vilden sky igen, og så kommer min mor og fjerner bolden. Den har jeg ikke fået tilbage endnu.

Jeg tager min laserpistol med i seng om aftenen, hvis der skulle ske noget, når jeg drømmer noget uhyggeligt. Min lillesøster må gerne tømme en hel kurv med tøjklammer. Det gør ingenting. Lad hende bare det, siger min mor. Det kan vi rydde op bagefter. Min mor skulle sove ligeså meget som min nye lillebror, og så skulle min far og mig tage på fisketur sammen helt alene.“

Kunsten er at opdrage barnet, således at det kan føle sig tryk og elsket, uden at det behøver at herske. At barnet kan indordne sig under bestemte regler og normer, uden at det mister sig selv. Børn i dag oplever tit et ydre pres fra en eller begge forældre, der gør, at de går en lille smule i stykker indvendigt. De bliver meget usikre og bange for omgivelsernes reaktioner og kan herigennem udvikle en trang til at herske over andre. Denne herskesyge er et udtryk for, at de inderst inde er forstyrrede og ikke har kontakt med egne følelser og specielt med den gode følelse, det er at kunne tilpasse sig i et kærligt forhold til voksne personer, som det værdsætter og har tillid til.

Når børnene støder sammen med deres omgivelser i et trodsende forhold, er det vigtigt, at man lader dem gennemleve trodsfølelsen og tolererer, at de bliver vrede og at de frustreres; men hvis vi afviser deres sunde reaktioner, vil de tro, at vi ikke kan lide dem, og derfor kan de udvikle en slags tyranni, hvor de, af angst for at miste sig selv, vil gøre en kraftanstrengelse for at komme til at beherske omverdenen. De er hadbesatte af angst for ikke at kunne finde sig selv i et oprørt hav af uudholdelige dobbeltfølelser i forhold til forældre, som ikke selv vil vedkende sig ambivalenser og som tror, at de kan knægte herskeren gennem negativ kærlighedsløs opdragelse. Det kan man ikke.

Den kærlighedsløse opdragelse kombineret med præstationskrav forstærker derimod herskerens tendens til at ville markere sig yderligere, og derfor spreder barnet sin herskesyge i andre sammenhænge f.eks. i børnehaven og i legen med kammeraterne. Den lille hersker vil gøre alt for at undgå situationer, hvor han mister magt og anerkendelse for sin position. Han vil ofte gå over stregen i sit herskeri, for endnu engang at vise omverdenen hvem der bestemmer. Han vænnes til at tage de ubehagelige konsekvenser af sin

opførelse, fordi negativ opmærksom langt er at foretrække frem for ingen opmærksomhed. Mønstrer går videre, indtil den lille udspekulerede hustryran opdager, at man godt kan elske uden at skulle herske.

Megen opdragelse handler om, at man som forældre må øve sig i at opdage sine egne glemte kræfter, sin evne til beslutsomhed og selvsikkerhed. Opdage, at man selv må acceptere, hvor ondt det kan gøre at leve sine ambivalente følelser ud, når man fastholder, hvem man selv er, under hensyntagen til at barnet også skal finde sig selv i en frigørelsesproces fra os. Vi skal kunne tåle at stå sammen mod barnets herskesyge og kunne tolerere dets vrede mod os. Så længe vi selv fornægter vores følelser og dobbelthed i opdragelsen, vil vi også fortsætte med at udvikle knækkede og forstyrrede børn, der ikke kan holde ud at vandre rundt i angstens bølgebisk, og derfor forsøger at sætte sig på omgivelserne. Trygge og elskede børn har sig selv med, samtidig med at de har let ved at give plads for andre. De mister ikke sig selv ved at tage hensyn til fællesskabet. Forældre må derfor lære at holde børnene fast i et kærligt forhold, så de kan blive frie og trygt drage ud i den store verden med livsmodet i behold.

DRÅBEN I BÆGERET

En mor fortalte mig, at der næsten ingenting skulle til før hendes to store døtre kom op at skændes. „Det er bare en lille forkert gnist, et lille forkert ord og så er helvede løs,“ sagde hun.

„Her til morgen var det bare helt umuligt for mig at komme ud ad døren. Jeg kan simpelthen ikke klare at tage af sted uden, at vi er gode venner. Men i morges gik det helt i fisk. Det tog mig to timer at få den klaret, så jeg kunne sige farvel med god samvittighed.

Jeg var ved at gå, da jeg hørte, at de smækkede med dørene. De råbte af hinanden, de hvæsedede som katte og ukvemsordene føg igennem rummet. Jeg var nødt til at mægle imellem dem. Ellers var det aldrig gået godt. Begge mine piger bruger kontaktlinser, og „den store“ havde åbenbart taget renssevæsken og ikke sat den på plads igen efter brug. Da „den lille“ så skulle bruge væsken til sine linser, spurgte hun, om der var nogen, der vidste, hvor den var. „Den store“ vrissede, at det kunne hun jo prøve at finde ud af selv, i hvert fald gad hun ikke lede efter den for tiende gang. Og hvis hun havde et problem med at finde den, kunne hun vel bevæge sit luksuslegeme og selv købe noget nyt. Så kan det nok være, at der blev råbt. Jeg forsøgte flere gange bare at sige til dem, hvad det egentlig handlede om, for den væske måtte da kunne findes. Men „den lille“ var kørt helt op i en spids, og sådan er det tit i øjeblikket. Jeg tog en alvorlig snak med min yngste datter; og hun forklarede mig, at hun bare havde været så sur, da hun stod op. Hun gad ikke altid at skulle rende rundt efter den skide renssevæske, bare fordi hendes storesøster var en kæmpe egoist. Hun ville ønske, at hun snart flyttede hjemmefra. Da jeg havde snakket hende til ro og hentet en ny flaske renssevæske nede i byen, kunne jeg med ro i sindet tage afsted. Men hårdt er det med sådan to kamphaner.“

Den der berømte dråbe kender vi alle alt for godt. Hvem har ikke prøvet at gå helt over gevind ved at overtænde på en mikroskopisk irritation og bagefter fortryde den store scene. „Jamen, jeg mente det jo ikke så slemt,“ siger vi angrende. En gnavnende ubalance, en tilbageholdt følelse kan sætte sig som en prikkende torn i det indre. En tikkende følelsesmæssig underhudssmerte, en kropsklump af afmagt, bitterhed, forsmåelse, angst, skuffelse, gammel vrede eller forurettethed smyger sig som skærende fehår rundt om hjertet og pludselig, som ved et ekstra drys salt i såret, åbnes der for det voldsomme følelsesudbrud. Vi gemmer i lang tid på de indestængte og farlige følelser. Vi putter dem hen i fortrængningens skab, indtil de banker på og maser sig ud. Vi prøver at bære over med den anden et langt stykke hen ad vejen og tænker: det går jo nok. Eller også orker man bare ikke at tage konflikten. Måske er man også bange for at tabe konflikten. Måske er man utryk ved at åbne sig over for den anden. Ængstelig for at gøre sig sårbar. Vi vil så nødtigt indrømme, at vi går rundt med en knude i maven, en last i brystet, en forestilling, som gnaver sig op i tankerne. Vi lægger låg på smerten.

Børn kan sagtens i perioder gå rundt med smertefulde rester af nye og gamle sår, fordi de involverer sig dybt i livets op- og nedture. De satser voldsomt. De kaster sig grådigt over hinanden og går derved tæt på sig selv. Det er jo, når man bliver viklet ind i de andres liv, at man opdager noget fundamentalt om sig selv. Også knuderne. De har en tendens til at opstå i kølvandet på det intense, de frydefulde øjeblikke. Vores børn er nødt til at vænne sig til, at livet indeholder en række sunde konflikter, hvor de kommer i god kontakt med deres indre knuder og øver sig i at løsne dem op.

Dråben rummer måske et helt spekter af forskellige følelsesmæssige sammenstød, og derfor virker det så voldsomt, når bægeret flyder over. Dråben går jo i et med alt det vand, den lander i, alle de følelser den dryppes ned i og derfor kan den aldrig helt spores eller forklares.

Da den konfliktløsende mor var gået, mødtes de to eksplosive søstre på toilettet for at gøre sig i stand:

„Hvad skal du lave i aften?“

„Jeg regner med, at vi skal være hos Pernille alle sammen.“

„Hvem?“

„Du ved Anja, Tanja, Maibritt, Helle, Louise, Anne, Tea og måske Nadja.“

„Kommer der ingen drenge?“

„Jo da! Bubbi og Heino.“

„Kommer du stadigvæk sammen med Heino?“

„Ja, vi er venner sådan... jeg vil hellere have Kenneth; men han har jo Anja“

„Er du så i scorehjørnet igen?“

„De har spredt så mange rygter om mig i øjeblikket. De ringer og kalder mig 'bitch' midt om natten.“

„Hvad gør de?“

„De ringer på min mobil og spiller musik. Den der 'You are a bitch.' Bare for at genere mig. Jeg tror, det er Duna og Martin, der gør det. Bare fordi jeg ikke vil have Martin. Så hævner han sig.“

„Jamen, det er da terror. Sådan midt om natten. Ved mor det?“

„Nej, for jeg har mobilen under dynen, så det kun er mig, der kan høre det.“

„Er du bange for dem?“

„Ja da! De truede Pernille, da hun slog op med Duna. De ringede og sagde de værste ting til hende.“

„Har de sagt noget til dig?“

„Nej, de ringer kun og spiller 'You are a bitch'. Men jeg er bange for dem. Man ved aldrig, hvad de kan finde på.“

„Var det også dem, der stjal din cykel forleden?“

„Ja, helt bestemt. Hvem ellers? Alle de andres cykler stod der jo også. Hvorfor tog de lige min?“

„Var den låst?“

„Ja, det ved jeg 100% for jeg gik tilbage en ekstra gang for at være helt sikker. Og det var den. Hvorfor tager de den så? De er bare feje er de. Men Heino har sagt, at han banker dem, næste gang han ser dem. Jeg er skidebange for at komme i klemme.“

„Du roder dig ind i så meget, synes jeg. Du skal passe på dig selv – ikk' også. Tænk dig om!“

„Det er da svært. Kan du ikke forstå det. Pludselig er man midt i det lort.“

„Er det rigtigt, at du har været med til at tage noget tøj i en forretning?“

„Nej da.“

„Jamen, jeg ved, at du har. For Bente har selv fortalt mig, at du har gjort det sammen med Kristina, og at du selv har indrømmet det.“

„Har hun det? Hvor ved hun det fra?“

„Fra Kristina... Hvorfor gør du sådan noget?“

„Har du aldrig gjort noget forkert måske?“

„Jo da; men det bliver jo ikke opdaget det hele.“

„Hvad har du lavet?“

„Nå, men jeg har... du ved for at kunne sove sammen med Søren ... så har jeg sagt til mor, at jeg sover hos Katrine eller hos Lene. Men så går jeg hen til Søren.“

„Hvad siger Sørens mor og far til det?“

„De siger ikke noget. Han har et kældervindue, så de opdager det ikke.“

„At du tør. Hvad sker der, hvis mor opdager det?“

„Stuearrest, tror jeg. Andet sker der vel ikke. Hvad kan hun gøre?“

„Hvad nu hvis mor ringer hen til Katrine og spørger efter dig?“

„Så har jeg aftalt med Katrine, at jeg 'er' der. Vi stoler på hinanden. Katrine bruger også mig som alibi, når hun sover sammen med Niels.“

„Her er renselvæskan. Der er vist nogle dråber tilbage.“

Spejlsøstrene side om side kan sagtens efter et skænderi med mor som overvågende tilskuer gå over i en helt anden grøft, når blot de er alene. Den psykiske bane, situationen er en ganske anden, når man er alene uden voksne. Der er ganske enkelt tale om en ny dagsorden for mødet, fordi de ydre betingelser har ændret sig.

En pige, en dreng, kan sagtens gå rundt med en masse tunge tanker, komme i klemme i pubertetens forskellige sandwiches uden at kunne betro sig til sine forældre. Selv forstående forældre udelukkes fra fuld kontrol over børnenes følelsesregister. Der er ting vi gemmer på. Ting som også har det bedst nede i mørket. Tit kan de ikke bringe de indre tanker videre, fordi de føler sig ensomme, svigtede, magtesløse og selvbegyrdende. Det er svært at vide, hvor man skal hente hjælp, når livet opleves som stumper af glasskår, der er spredt ud i alle mulige retninger. Hvilket skår skal man tage op og hvor hører stumperne til hende? Da gør det godt med en storesøster eller en storebroder. Da gør det godt med en lillesøster eller en lillebror, en ven eller en veninde man kan snakke med i et spejlbillede.

En sølvbrud fortalte mig, at hun i mange år havde opsparet en aggression mod sin mand, men aldrig havde fået den levet ud. Det turde hun ikke, da han var meget temperamentsfuld. Der var så mange ting, som hun synes, at hun var gået glip af i sit ægteskab. Da børnene var flyttet hjemmefra, havde hun set ind i et stort tom hul. Der – i dette hul, kunne hun ikke finde et nyt sigtepunkt i livet. Hendes mand var hjemmemenneske. Modsat ville hun gerne ud imellem andre og slå sig løs. Hvor han fandt stor fornøjelse ved at sidde og se på alle TV-avisere en hel aften, var hun den, der kogte indvendigt af længsel efter at blande sig i det rigtige liv udenfor. Hun havde forsøgt at få ham med hen til nogle venner en aften; men hver gang skulle hun mobilisere en strategisk overtalelseskunst for at få ham i bevægelse. Han var mester i undskyldninger for at blive hjemme.

Hun drømte tit om et helt andet liv; men knyttede sig i stedet til sin søn og levede gennem ham, selvom han var gift og havde børn. Hun affotograferede hans ugeliv og fulgte ham i tykt og tyndt. Hvis han skulle på café, traf hun ham der. Hvis han skulle på tur sammen med sin kone og børnene koblede hun sig på, og kunne legalt komme væk fra manden.

Sølvbrylluppet blev holdt; men så kom dråben. Han havde sagt, at det ville være rigtig fint, hvis hun flyttede på eget værelse, så kunne hun være helt sig selv. Han sagde det ganske vist sådan lidt skævt ironisk; men hun følte sig ramt lige midt i sit undertrykte uliv. Ikke som en synlig hændelse for ham, men inde i hende kom forklarelsens øjeblik. Uhyllt. Barskt. Blottet. Hans ironiske dråbe blev blandet med en flodbølge af bitterhed og oprør. Nu ville hun bryde ud af buret. Og det havde hun så gjort. Da han den næste dag kom hjem fra arbejde, havde hun pakket alt sit tøj, og hun har ikke siden ønsket at se ham.

Dråben kan falde dramatisk og tirrende ned i den falske forestilling, vi har bygget op om hinanden og udløse et ubehageligt men nødvendigt sporskifte.

*Din drøm var skrøbelig barn
og dømt til at dø.
Din renhed blev mindre ren
af de ting du lærte.
Mod stenbroen faldt dine fine
og frugtbare frø
en aften da virkeligheden
brød ind i dit hjerte.*

TOVE DITLEVSEN

- € Alt i barnet hænger sammen, indtil vi forstyrrer det
- € Et godt børneliv veksler mellem at give og at modtage
- € Livsduelighed kommer ikke af sig selv, men først når voksne optræder som det personlige spejlbillede, børnene kan have et stabilt tilhørsforhold til.
- € Børn er ikke for fine til det rådne. Det er noget vi lærer dem.
- € Når man har trådt i råddenskab, ved man, hvad det friske er.
- € Vi kan arbejde med os selv; men de givne opvækstvilkår kan vi ikke løbe fra.
- € Der er to vendinger vi skal igennem på livsbuen: vendingen mod forældrene og vendingen mod os selv
- € Ingen kan bade i den samme flod to gange. En oplevelse kan ikke gentages.
- € Har vi ingen traditioner at give videre, får børnene heller ikke noget at sætte af fra.
- € Selvbestemmelse er at have sig selv med i et opmærksomt samspil med andre.
- € Gamle hoveder er svære at modernisere; men den største frihed er friheden til at ændre indstilling.
- € Først når det uvirkelige bliver konkret og det konkrete gøres fantastisk begynder livet.
- € Det er den sanselige selvbevidsthed, der er den indlysende grundsandhed i menneskelivet.
- € Det menneske har ikke levet længst, som har de fleste år på bagen, men den som dybest har følt livets pulsslag.
- € Børnene involverer sig dybt i livets op- og nedture.

€ Sunde børn roder.

€ Børn er små eksperimenterende professorer, der nysgerrigt går løs på verden.

€ Det vilde i børns liv kan ikke spærres inde bag høje hegn

AT SMELTE SAMMEN MED VERDEN

€ om poesien i børnehøjde

€ om helheden i barnets verden

€ voksnes betydning for dannelsen af barnets livsduelighed

€ om livsappetit og råddenskabens nødvendighed i et godt børneliv

€ ar i sjælen og selvaccepten

€ at være den man er

€ de fem sanser

€ at gå til sit eget land

€ forældrenes drejebog

€ knuder i søskendelivet

€ sunde børn roder

€ barnets to verdener

€ børns blinde tillid

€ børnene og det eventyrlige liv

€ følelser i klemme

€ at prøve tingene af

€ med barnets briller

€ vildskaben bag hegnet

€ et sted at sunde sig

NÅR DET HELE SPILLER

Endelig lykkes det for Maja at komme op i gyngen helt alene. Helt op i gyngesynge-land, sådan som hun så tit har gynget sammen med sin skubbende mor. Men i dag er hun helt alene kommet op på brættet, og nu sidder hun der, verdensmesteren i gyngeklating. Først stille gyngende. Langsomt frem og tilbage for lige at komme i gang. Hun ved, hvordan man gør, for hun har set sin storebror gøre det. Frem og tilbage. Frem og tilbage. Benene ud. Benene ind. Benene ud. Benene ind. Ben og pige i takt med verden. Nu begynder hun langsomt at synge med sin krops stemme:

*„Ging gang, dagen lang!
Ting tang, tingelang!
Ging gang, dagen lang!“*

Efter et stykke tid i gyngesynge-land er det havemuren, hun balancerer på med vingehænderne slået ud til begge sider, som en svæveflyver flugtende lidt flaksende usikkert, men med fuld musik gennem den kæledende vinds mavesus:

*„Falde falde falde!
Falderi og faldera!
Falde ned! Falde op!
Lukke øjne, lukke op!“*

Nu løber hun ind til sin mor og kravler op på hende i stolen. Hun kan mærke, at mor er klar i dag. Klar til at hun kommer op. Det er hun jo ikke altid. Men i dag er hun. Meget varm og klar. Hendes mor og så er hun den lille pige på mors skød. Lander på mor. Har hende helt alene for sig selv, når lillebror sover. Nu skal de synge, de to, og hun læner sig ind til sin mors bryst og mærker den sang fra det bryst, så det bruser igennem hende fra nakke til tå. Hele vejen langt og dybt i hende, den mor i hendes mave. Helt igennem alle porrer slikker hun spindende mors sang i sig.

Moren vugger sin pige frem og tilbage i takt med gyngesangens rytme lige ind i barnekroppens tavse viden. Mors sang, barnets sang i den fælles rytmevugge stille fra side til side, lullende sig ind i en sælsom fællesverden. Rytmisk nodeland i skødets urgamle sangfavne. Mor som kærligt ryglæn for datterens sviretanker til sange om Pippi Langstrømpe, trolde, dyrene i Afrika og den lille stær.

Nu ringer telefonen og Maja skynder sig hen for at tage den.

*„Hallo det er Maja!“
„Det er morfar.“
„Ved du hvad, morfar?“
„Nej, det ved jeg ikke.“
„Ved du hvad, morfar?“
„Nej.“
„Jeg har gynget i dag – alene.“
„Det var fint.“
„Ved du hvad, morfar? Jeg har også gået på muren.“
„Nå, har du det.“
„Uden at falde med lukkede øjne.“*

„Det var da farligt. Du skal da passe på.“

„Og ved du hvad, morfar... hvad laver du?“

„Har du din mor i nærheden?“

„Morfar, ved du hvad?“

„Kommer mor nu?“

„Farvel, farvel, farvel... Det er morfar... farvel.,,

„Farvel Maja.“

Maja finder nu sine tuscher og et stykke papir frem og giver sig nu til at tegne til morfar, mens hun synger til arbejdet:

„Her er så min morfar

tjulehej tjulemorfar hej!

Her er så min morfar.

Tjulehej tjule hopsasa!“

Et stykke tid senere folder hun tegningen sammen og lægger den ind i en stor kuvert. Kuverten er helt hvid, og Maja begynder nu at dekorere den. Så kan posten se, den er til morfar. Ellers kan den jo let blive væk. Hun laver en tegning af morfars hus, og morfar står i haven foran huset, og solen sidder oppe i hjørnet. Morfar ryger på sin pibe, og Maja leger med en bold ved siden af ham.

Maja har tit været på ferie hos morfar, og så spiller hun bold med ham eller med sig selv. Han er også rigtig god til at spille kort. De spiller gris, og det er sjovt, når morfar sidder og ryger pibe ude i køkkenet, og de to spiller helt alene i sommerferien. Det kan Maja godt lide. At være på ferie hos morfar, så er der altid god tid til at spise, god tid til at sove, god tid til at lege med morfar og med morfars gamle hund og god tid til at spille kort. Selv når det regner, gør det ikke noget, for de sidder jo sammen og hygger sig i køkkenet. Der er lige plads til to i den lille spisekrog, og så er morfar jo ikke alene, når Maja er der. Det er næsten det bedste. Hun sover i den anden seng i morfars soveværelse. Den seng som mormor også lå i, da hun levede. Men nu er mormor død og sover et andet sted. Der, hvor stæren flyver op. Der, hvor morfar også kommer hen engang. Det har han selv sagt. Så kan Maja ikke spille kort med ham mere. Men så kan han drikke kaffe sammen med mormor igen, og det glæder han sig til. Men Maja kan stadigvæk blive ved med at synge for ham. Bare hun kigger op mod skyerne. Og når det regner og er helt mørkt midt om dagen, kan hun mærke ham. Det har hun gjort så tit.

Morfar kan så mange gamle historier, om dengang han var en lille dreng. Da fangede han tit mus og fik en øre for hver, og det var mange penge dengang. Hvis de fangede rotter fik de to øre. De var farlige at fange, for de kunne jo bide. Det siger morfar. Nu tegner jeg en rotte i morfars lomme.

Barndommens penselstrøg, tankernes himmelflugt, det dansende barn, det syngende barn, det tegnende barn, det fortællende barn, det nynnende barn, det legende musiske barn, hvor alt er flettet sammen som vuggende vande mellem sjælenes kyster. Barnets verden. Ikke fagdelt, opdelt, adskilt, særskilt; fragmenteret men hel. Når man tegner, synger man, når man synger, tegner man, når man balancerer, rimer man, når man gynger, digter man, når man skriver, drømmer man, når man regner, tæller man på fingre. Alt i barnet hænger sammen, indtil vi forstyrrer det. Det poetiske barns poetiske univers gror på bunden af et godt børneliv, hvor man lærer at regulere sig selv, lyttende til den inderste strøm og opmærksomt læner sig mod tillidsfulde voksne, der baner vejen for det sansende barns livsappetit.

Et godt børneliv veksler mellem at give og tage imod. Det må vi aldrig glemme. Og det opdager man kun, hvis man har opmærksomme voksne, der kan skelne mellem, hvornår det er godt, at barnet selv får lov til at opdage sammenhænge, og hvornår det har behov for, at vi leder dem til de frugter og forestillinger, som de så får smag for. Vi kan sagtens lære vores børn noget, måske det vigtigste i livet, hvis vi har blik for både barnet og os selv.

Hvis målet er, at vores børn skal lære selvbestemmelse, må de føres ind i, hvad vi står for, lytte til sig selv, vide hvem vi er og lære at se på verden omkring sig med forskellige perspektiver, så de kommer hele vejen rundt på livets klaviatur. Det er i de flugtende fantasier hen over de bølgende græsstrå på barndommens vejbrinker, dér hvor det hele står stille, og du knapt nok tør trække vejret for ikke at forstyrre din sitren midt i livets store pulsslag, at du fyldes med livsmod. Tilbageholdt åndedræt i højder, dybder, på vaklende stakitter og knagende gynger. Dit livs mening i en glidende bue fra toppunkt til toppunkt ud i polerne af dit eget svingfelt.

BARNETS TO VERDENER

Det er i det berusende risikable selvsving, at vi når ud til kanterne af det forsvarlige og står ansigt til ansigt med livsmodet.

En far fortalte mig:

„Da jeg var dreng, var vi to, der skød de fredede svaler, og det var uendeligt spændende. Vi fodrede dem først med frø i fuglehuset, og så kunne vi ligge i køkkenvinduet og skyde dem med fast anlæg, når de sad i en tæt flok og tog for sig af retterne. Da vi således selvforglemmende og fuldstændig opslugte af skyderierne havde pløkket en ordentlig portion fugle ned, opdagede vi et eller andet sted nogle „alarmklokker“ inden i os. Vi skyndte os at putte en masse sne over svalerne og fik således fjernet både blodspor og de døde fugle. Nogle dage senere kom min onkel gående hen imod os med en plastikpose. Han spurgte os, om vi ikke var klar over, at svalen var en fredet fugl? Det var vi, sagde vi. Men vi havde da heller ikke skudt nogen. Da åbnede han for plastikposen og viste os ca. fyrrer døde svaler, som han havde fundet i græsset under fuglehuset. Vi sagde forbavset, at de måtte da være døde af noget andet. Måske var der gift i kornet? Nej, sagde han og viste os nogle hagl, han havde pillet ud af fuglene. Nu skiftede vi hurtigt kulør og måtte indrømme, at det var os, der havde lokket dem i døden. Vi fik begge en lærestreg for livet og en erfaring for, at man aldrig skal begrave det forbudte i sneen.“

Vi tvinges til at leve i to verdener: den vi oplever, og den vi kan fortælle om. Og børnene er verdensmestre i begge verdener. Det er derfor, vi skal samle på oplevelser, på sansninger, fortætninger i hele opvæksten, så vi har en klangbund af fornemmelser at mærke efter med i livets flimrer. Livet er jo i bund og grund totalt uoverskueligt – indtil nogen begynder at fortælle om det. Fortællingen kan være med til at lære børnene, hvordan de kan håndtere vanskelige tildragelser i barndommen. Husk på at alle de fortællinger, du er fyldt med som voksen om din barndom og ungdom, kan give næring til de børn du omgås. Du er en omvandrende kilde, som de kan øse af. På samme måde bliver det jo ligeså vigtigt, at dine børn og de børn, som du har ansvar for, også får mulighed for at samle på stærke øjeblikke ved at stikke fingrene i mudderkager, tygge på regnen, vippe på grenene og putte vand i støvlerne:

SPIS VINDEN

Tyg på regnen
spis kun vinden
drik hele åen!
Gå med bare fødder
dine gulerødder
liste let på tåen.

*„Jord der lugter
mudderkager
sorte hænder*

*stærke sager.
Her tilberedes flere godter
er der noget der er flotter'?"*

Ud til kanten
hen til hullet
helt ned i grøften.
Vand i dine støvler
uha hvor du bøvler
ind imellem snøften.

*„Jord der lugter
mudderkager
sorte hænder
stærke sager.
Her tilberedes flere godter
er der noget der er flotter'?"*

Vip på grenen
så den svipper
højt op i luften.
Kravl kun hvor det knager
gerne hvor det brager
fyld dig op med luften.

*„Jord der lugter
mudderkager
sorte hænder
stærke sager.
Her tilberedes flere godter
er der noget der er flotter'?"*

BARNDOMMENS RÅDDENSKAB

Her forleden dag var jeg i haven for at slå græsplæne. Jeg var næsten færdig og manglede kun et par enkelte ture frem og tilbage. Der var fuld fart på plæneklipperen, og jeg gik og nynnede, da jeg pludselig med et voldsomt refleksryk opdagede, at jeg havde standset skubberiet samtidig med, at jeg lige foran skæret på plæneklipperen så en død nøgen fugleunge på størrelse med en babyhånd. Jeg havde instinktivt besøgt en gammel forskrækkelsesfølelse og drog et lettelsens suk over, at jeg ikke var kommet til at køre den døde fugleunge over. Jeg tror, fuglen var nydød, og tog den forsigtigt op, betragtede den på nært hold og begravede den så inde mellem buskene i haven. Da jeg ti minutter senere var ved at rive i min køkkenhave gentog forskrækkelsen sig, men denne gang med en anden styrke omgivet af en voldsom hørm fra noget dødt. Da jeg kiggede ned foran riven, lå der også her en nøgen livløs men gammeldød fugleunge, som var ved at gå i opløsning i en fremskreden forrådnelse. Jeg indstillede mit åndedræt på lav udånding, pustede luften ud i små ryk for at spare på den, trak næseborene sammen og lukkede den grimme liglugt ude, præcis som jeg havde gjort i tusindvis af gange som barn, når man pludselig stod med næsen midt i råddenskab.

I dag stod den på jagt efter kolde æg. Æg, som de gamle fugle havde forladt, fordi der ikke var fred og rugero alligevel. Kolde æg var en lækkerbidsken for en nysgerrig drengenhånd, der glubsk greb muligheden for at kaste de spraglede vibææg i en stor bue hen mod den hvidkalkede ladevæg for at se på det fascinerende fyrværkeri af gulrøde brændende farver, der spredtes ud i en solcollage og langsomt bevægede sig nedad mod det bølgende sommergræs, der strakte sig mod soklen. Så endnu et koldt æg. Samme eksplosion, samme koncentration og samme fornemmelse. Samme kaste fryd ved tanken om håndkraftens formåen med det kolde ægs gule slimklat. Nogle gange viste der sig også at være en død fugleunge inden i ægget. Det var ikke så rart.

I dag var han heldig kun at finde gode kasteæg med store klumper af guldgelé indvendigt. Han kom nu forbi hønsegården og spejdede efter ægbomber. Flere kasteæg. For hvis han fandt et hønseæg så... Der i hulningen under det gamle mirabelletræ lå der tre store brungule hønseæg, vindkolde som morgendug, dragende og ventende på ham og hans brændende samleinstinkt. Han tog æggene op, smadrede dem mod slibestenen, der stod i hjørnet af hønsegården og bød sig til som en fristende målskive for kæmpegranater i en drengs slyngehånd. I går havde de leget springleg på en død ko, der lå ved siden af møddingen og ventede på død-bilen. Det havde de gjort før i flok. Man tager tilløb og hopper med samlede ben op på en død oppustet komave og ser beundrende på den stråle, der skyder ud af dens bagerste hul. Legende børn, der kender det døde fra det levende ved at gå ind i begge dele. Der var masser af børneliv i at springe op på en død ko, så spyfluerne stod til alle sider, mens koen gloede statisk med sine matdøde kæmpeøjne lige ud i den rådne luft. Hørmen, som man vænnedes til, når man sprang ind i den, betrådte den, indsnusede den, indtog den, neddæmpede den og legede med den.

Børn er ikke for fine til noget. Finder de en død fugl, samler de den selvfølgelig op for at finde ud af, hvad det er. En død høne, der har ligget et stykke tid, bliver meget let til ingenting, forgår, skrumper ind. Et frit barn, der går løs, vil af sig selv begrave et dødt dyr for et stykke tid senere at konstatere denne indskrumpning, når det graves op igen. Han havde også set sin egen bedstemor, da hun havde ligget i kisten i nogle dage. Hun var også skrumpet ind og blevet så underlig lille,

som om hun var en anden end den levende bedste. Sådan var hun også at føle på. Kold og stiv som en død fugl i frostvejr. Og dog så levende i sin dødsøvn.

Nogle gange er livet og døden flettet helt ind i hinanden, der hvor man er. Det havde han været helt alene om at opleve som dreng, når han sad vagt ved en so, der skulle føde grise. De små grise kom, i takt med soens grynten, ud i halmen med jævne mellemrum, og så skulle han nappe deres navlestreng over og tørre dem af. Grise fødes indpakket i naturens beskyttende hylster, og når denne hinde er fjernet starter kampen for føden. Selvom han havde været grisevagt mange gange, var det forbundet med en brusende følelse af betydning, en rislen af stolthed at tage imod nyt liv. Det var ham, der gav liv til det levende. Hindegrisenes befrier. Sammen med soen. De få dødfødte grise kom også ud af soen blandet med de levende. Sådan kunne det også være med en kalv. Han havde været med til kalvefødsler, hvor den lille brune og drivvåde kalv var død ved ankomsten til livet. Døden hørte livet til ligesom råddenskab er indbygget i det friske.

De pæne drenge og piger kunne sagtens i flok eller to og to opføre sig råddent. Dunstende af forkert eftersmag havde han selv været med til at ødelægge ting som andre møjsommeligt havde bygget op. Gøre det af med det smukke. Gennemføre onde togter mod glatte overflader og ridse sit eftermæle ind i barndommens råddenskab. Således havde de stjålet æbler fra præstens have og kastet dem efter hinanden i vildskabens tegn. De havde ødelagt nye møbler i skolen ved at overtegne dem og skære i dem for at holde sig selv ud. De havde snittet i pæne facader uset og uselt for at vise hinanden grimhedens mørke fristelse og kogende dæmoni. Små vandaler i ødelæggelsens rus vandrende gennem de voksnes friserede forhaver og trimmede baghaver, nysgerrigt fejt lurende efter at brække det pæne ned uden afsløring. Livsappetitens amokdans i de velopdragne børns dobbeltliv.

Han huskede skammens højdepunkt en nytårsaften, hvor han sammen med en kammerat havde låst sig ind i et tomt nabohus ved hjælp af et bundt gamle nøgler. De to små „indbrudstyre“ vandrede frit rundt i det forbudte land og kunne tage hvad som helst. Der lå æbler, der lå penge, der lå slik, alt var tilgængeligt. Her stod de så og blev begge overmandet af flovhedens og usselhedens snærende samvittighedsnet. De lod alt ligge og uden at snakke om det, låste de omhyggeligt efter sig og listede hen til det næste oplyste hus og bankede på de levende ruder. Det gør godt at mærke sig selv på den rigtige side, når man har været på den forkerte. Når man har trådt i råddenskab, ved man, hvad det friske er. Det ved man også, når man har prøvet at kaste sig ud i en rådden gren for at vise sig for tøserne. Eller hvis man er faldet igennem et råddent loft og arrigt kravler op igen for at famle sig videre gennem landskabet af rustne søm og gyngende brædder. Livsduelighed er noget man sanser sig til.

Gå ind i dig selv
og se
hvad du finder
og hvis ikke
så skab
andre og bedre huller
til øjnene.
I armhulerne
for eksempel.
Det vil give dig
en hidtil
uset

vinkel
på verden
eller i knæhaserne.

Hvis ikke det virker
så stig ud
gennem ørene.

CECIL BØDKER

DE TO TRÆSTAMMER

Han går langs stranden og får i det fjerne øje på to uens træstammer, der er skyllet halvvejs op på den fugtige sandbanke. Grunden gynger betænkeligt under ham til den skvulpende lyd af havets vandslynger mod de rundslebne kampesten. Den ene stamme er dobbelt så stor som den anden. På den lille stamme sidder der en stump gren midt på og rager nysgerrigt ud i luften lige over de rytmiske vandkrusninger. Den gamle stamme har til gengæld et rundt øje midt i sig og åbner sig mod den fugtige bølgeverden på vej mod det tørre land. Den lille stamme stikker engang imellem af fra den store ud i vandet; men bliver straks skyllet tilbage af bølgenes kraft og lægger sig mageligt ind til den gamle rundtunge voksenstamme, som ville den i ly for livets farlige understrøm. Pludselig med et overdøvende plump forvandler de to stammer sig til menneskeskikkelser. Den lille stamme bliver til en halv voksen dreng og den anden til en kvinde mærket af tidens tand. De ligger i begyndelsen helt stille og tavse i vandkanten på den sugende undergrund; men langsomt blæser vinden liv i dem. Hænderne vokser ud af siderne og benene spirer frem fra de knudrede stammer og begynder at sparke til sandet og de nærmestliggende sten. Der pipler vand ud af munden på dem og kvindens hår bølger livagtigt i den vuggende kamp mod de grønne alger. Nu rejser de sig. Først kvinden, så drengen lige i træfødderne. Hun kalder på ham, fører ham ved hånden og lærer ham, hvordan han skal gå på denne fine grænse mellem havet og fastlandet, og hvilke sten han skal bide mærke i. Det er rav, hun ved noget om. Hun giver ham ravøjne at se med og ravtænder at bide med. Hun bevæger ham nænsomt i retning af ravklumperne, til han selv kan finde dem.

En dag spørger han kvinden, som er hans mor, hvad egentlig meningen er med at samle rav dag ud og dag ind? Om ikke der er andet at tage sig til? Han kunne godt tænke sig at se, hvad der var på den anden side af bjerget. Det bjerg, som han har haft udsigt til i hele sin barndom. Moren siger så „Her er den lille fortælling om den store mening min søn:“

Lyt til verden

mærk havets melodi

mærk når det bruser i oprør

mærk når det dovent skvulper

mod det varme sand en hed sommerdag.

Lyt til vandet i den isskærende frostnat

og mærk støjen fra den piskende vintervind

gennem marv og ben.

Snus til verden

giv dig tid til at dufte

til blomsterne bag havet.

Træk vejret dybt ind

midt i en rose.

Lad duften forplante sig

helt ned i hjertet.

Ånd på verden med din rosenånde.

Snus til din livssødme

i skovens i havens underbund.

Føl på stængler og blade,
snegle, hunde og skildpadder.
Mærk deres forskellighed.
Luk øjnene
og se den brogede verden.
Se med dine hænder
se med din krop.
Læg dig i armene på en kvinde
sig ikke noget.
Lad nattens lyde komme til jer
og mærk
hvordan det hele hænger sammen
der hvor I er.
Hold om hende
som hun holder om dig.
Kys hende
kys din verden
både godnat og godmorgen.
Drik af livets dråber
pluk de modne solbær.
Lad tungen slikke kanten af glasset
Lad saften
som du drikker
forplante sig til en gylden rislen
i din indre frugthave.

Gå i ét med græsset
læg dig på ryggen i det.
Leg at du skal dø.
Stræk dig ud i hvert et græsstrå
der kæler for din kind
og kildrer dig på benene.

Lyt til fuglene
Se på skyerne
Flyv af sted over bjerget.
Intet holder dig tilbage
– kun dig selv.

KLÆDEBØJLEN

Der er en grænse for, hvor rodet man kan tage, at der er på børnenes værelser.

En noget samvittighedsfuld mor fortalte mig følgende episode:

„Der var tre børn, to piger der ikke ville rydde op, og en dreng der godt ville, hjemme hos os. Jeg havde sat mig i hovedet, at de skulle komme til at sætte tingene på plads, om jeg så skulle tvinge dem. Pigerne fik tre advarsler og det hjalp stadigvæk ikke en dyt. Det var bare for meget, og når man nu har været pædagogisk en hel dag fra morgen til sen eftermiddag og har prøvet alle overtalelsesevner og intet hjælper. Ja, så var det bare, at jeg kom til at sige: Hvis der ikke bliver ryddet op nu, får I én i numsen af klædebøjlen. Der skete stadigvæk ingenting, og jeg syntes derfor, at jeg var nødt til at slå dem. Det gjorde også ondt i mig, men det var nødvendigt, tænkte jeg. Da min mand kom hjem, stillede vores tre børn op helt ude ved vejen og stoppede deres far: Mor har slået os! Hvad har I dog gjort? spurgte han. Ingenting sagde de, og det havde de jo ret i. Der findes en uskreven sandhed som alle har del i, men som kun få benævner. Voksne, der har det rigtig godt med sig selv, kender sandheden. For de gamle, der kan huske langt tilbage i tiden, står det ligeså lysende klart. Børn ved det helt af sig selv. De har sandheden med sig fra starten af livet. Der er ret mange forældre og voksne, der bruger en masse tid på at fjerne denne sandhed; men det forholder sig altså sådan, at SUNDE BØRN RODER.

Mit ønske til alle forældre kunne være, at vi alle kunne slappe af over for det roderi, som ethvert sundt barn nødvendigvis må leve i, og respektere de tusindvis af eksperimenter med det levende og det døde, som de skal have ind under huden, for at de kan få samling på verden. Barnets værelse er et værksted, en workshop, hvor man har fingrene i ting og sager, som både kan lugte og give bagslag. Ting som kan vælte, ragelse som fylder, gammelt tøj som kradser, kasserede radioer, som skilles ad i tusind stumper, søm og skruer, redskaber, som man kan save i verden med og søm som man kan slå i sine erfaringer. Husk, at vi alle bor sammen med små eksperimenterende professorer, som hver dag må igennem nye landvindinger ved at bore sig ind i verdens brædder og gamle cigaræsker. Børn som må samle på alskens insekter, stikke nåle i dem for at placere dem i flamingokassens udstillingsrum. Børn som samler på fugleæg, klistermærker, frimærker, computerspil, plakater, dukker og krigslegetøj. Vi skal beslutte os for, at vi ikke kan tænke i livsmod og livsglæde, som noget der ligger ved siden af at fingerere ved noget. Jeg synes derfor, vi skal bevare barndommen og lade børnene rode.

DET VAR KATTENS!

*„Der er stubbe og sten på vor vej
der er modgang for dig og for mig
men hvad glæde har vel den,
der ej kendte at græde?“*

POESIBOGEN

En dreng, der havde set sin far køre en kat over, fortæller:

„Vi kom kørende i min fars bil og lige pludselig bremsede han op; men det var for sent, for så gav det et ordentligt brag. Da min far steg ud af bilen, så han, at der lå en død kat, og så tog min far den døde kat og bar den ind til huset lige ved siden af bilen og bankede på. Så lukkede hun op, hende damen som ejede katten; men den voksne kat, som sad i døren sammen med hende damen, spurgte min far, om den lille kat var død, og det var den, sagde min far til katten. Så spurgte den store kat selv den lille kat, om den var død, og så sagde den, at det var den. Det var den store kat ked af, og så fik de den døde kat, inden min far gik tilbage til mig i bilen. Jeg vinkede til dem, da vi kørte derfra.“

Når man lytter til børns fortællinger, får man gang på gang indblik i deres eventyrlige verden, hvor naturlovene er ophævet. Denne magiske verden, som med den største selvfølgelighed præsenteres for den voksne. Selvfølgelig kan man spørge en død kat efter, om den er død. Den er jo stadigvæk levende i barnets verden. Døden er blot en anden måde at leve på. Som da en lille pige på fire år var med sin mor oppe på kirkegården og de stod ved bedstefarens gravsted og moren til sin forbavselse så, at datteren trampede på graven. *„Hvad laver du lille ven?“* sagde hun. *„Jeg tramper på graven, så bedstefar kan høre, at vi er her,“* sagde pigen.

Børn har en herlig evne til at klare sig ved hjælp af de indre billeder og gennem deres besjæling af det døde. På samme måde trækker de på fantasien i de vanskelige situationer, som pludselig opstår midt i det trykke:

*En familie med en treårig dreng er på weekendtur sammen med mormor og morfar. Moren til den lille dreng har lovet ham, at han nok skal få en svømmetur i poolen. Men på grund af megen snak og festivitas arter det sig sådan, at der ikke bliver tid til en svømmetur alligevel. Den lille føler sig stærkt svigtet. Det var jo en aftale, at han skulle svømme. Her tager mormor over og siger, at hvis datteren har lovet barnet en svømmetur, så skal der svømmes, om de så skal blive der lidt længere. Man må holde det, man lover. Det bliver efter et kort familieråd bestemt, at de lige kan nå et hurtigt bad, og drengen kommer løbende ind i svømmehallen med luffer på skuldrene. Her sker der det til alles overraskelse, at han springer ud på det dybe vand. Mormoren, der er nærmest bassinet, kigger desperat på den lille kæmpende vandhund og råber hans navn. Hun ser, at han arbejder voldsomt med både hænder og fødder for at komme i land. Moren kommer nu også til, og de kan kun stå og kigge på „den lille motorbåd“ i vandet og konstatere, at han faktisk har held med at komme hen på det lave vand af sig selv. Mormoren spørger ham nu, da han kommer ind til kanten: *„Blev du ikke bange Jonas?“* *„Nej,“* sagde han, *„jeg svømmede som en mus og druknede kun lidt.“**

Det er den helt klassiske måde at overleve på i alle livets værste situationer. Uden fantasien går det ikke. Når barnet er ude i verden på egen hånd for at opdage, hvordan den hænger sammen, går de rundt med helt andre tanker, end vi kan forstille os. Hvis vi møder to drenge på vores villavej, der går i cowboytøj med glinsende pistoler, er det ikke Jesper og Michael vi møder. Nej, det vi bliver udsat for, er et voldsomt angreb fra de to meget farlige cowboys, som råber: *„Hænderne op eller bukserne ned! En af delene vil vi se!“* Det er vigtigt at forstå, at de ikke sammenligner sig med cowboys. De er cowboys! Og når de ligger på lur i buskene og hvisker om de næste hemmelige planer, mens man selv går og fløjter i urtehaven, er de i færd med at tillægge virkeligheden det skær af magi, som de får så hårdt brug for i hele livet.

Ingen kommer på indersiden af sig selv, uden at de har været på ydersiden af de store. Igennem vores fantastiske identifikationer med helte og skurke, opbygger barnet en klangbund af handlemuligheder og snarrådighed, som kan afspilles i den uforudsigelige virkelighed, som da to drenge havde været på en forbudt tur inde på en kornmark. De to havde leget sammen i nærheden af marken, som de udmærket vidste, at de ikke måtte gå ind i. Pludselig kunne de voksne ikke finde dem, og de begyndte at lede efter dem forskellige steder. En af mødrene fik øje på en sti, som førte ind i kornmarken og gik frem der, hvor stråene var trampet helt ned. Hun så, at der var lavet mange stier rundt omkring på marken. Lidt for mange. Endelig fandt hun drengene og spurgte dem forbavset: *„Hvad laver I dog?“* Drengene sagde i munden på hinanden: *„Vi leger elefanter, der tramper.“* Og så kan man jo sagtens gå ind i den ulovlige mark og trampe løs på de opstrakte strå. Der er uendelig mange ting man kan klare i denne verden ved hjælp af billederne fra fantasilampens skær.

DEN GODE ELLER ONDE HANE?

En mor spurgte mig, om jeg synes hun skulle købe en ond eller en god hane til hønsene, nu da den gamle var død. Den havde været god, så måske var det passende at købe en ond, mente hun. „Hvad tror du er allerbedst for min søn på fem år?“ gentog hun. Jeg svarede hende spontant, at hun skulle lukke øjnene og købe en tilfældig hane og se, hvad der skete. Haneliv og drengeliv, pigeliv og voksenliv kan ikke beregnes. „Din femårige dreng har bedst af den hane, han får,“ sagde jeg.

Vi har mange gange som forældre en tendens til at ville det så godt for vores børn, at vi glemmer spændvidden i livet. At lade tingene ske og se sig omkring, det er der god mening i for børn. Børns liv er ikke en evig skattejagt, hvor der altid er sikre præmier at finde. Børns hverdag er ofte at lede efter en sneorm, en hestefugl, en strudsekat, en skævbidder, en øgletang eller en næsebæver og sjovt nok finder de faktisk mange af den slags dyr, når man snakker med dem. Det kan godt være, at de ikke lige kan se en næsebæver nu; men de har i hvert fald set sådan en i dag, siger de med overbevisning i stemmen. „Sådan én kender jeg også,“ kommer det straks fra et andet barn.

Børn, der smelter sammen med verden i de gode stunder, er først og fremmest sig selv der, hvor de er. En mor fortæller:

„Jeg levede det meste af min barndom oppe i træerne i en nordsjællandsk skov. Vi var på udkig i træerne hver dag med alle sanserne spændte. Vi lå og lurede på alt, hvad der kom forbi. Flere kilometer væk kunne vi høre fremmede stemmer, registrere det, der ikke hørte til skoven. Med tilbageholdt åndedræt kunne vi klatre os ind på de største fugle i trætoppene, og lige når vi troede, at vi kunne skyde dem med vores bue, fløj de småkrattende hen til det næste træ. Selv om de havde magten over os, kunne vi forfølge dem en hel dag og glemme tid og sted i denne overskov af eventyrlige oplevelser. Som tolvårig kravlede jeg ned igen.“

Dette er essensen af et heldagsliv for børn. Trækroner, tilbageholdt åndedræt, spænding, sansetid i luftlag og svajende grene blandt de frie fugle. Daskende børn uden mål og med, men ikklædt en eventyrlig legedragt med plads til fantasiens scenarier. Præcist som når to små drenge drager på fisketur med ventilgummi på krogene for at fange nogle kæmpestore fisk i den nærmeste dam. Da de ankommer til fiskepladsen kaster de deres ventilkroge ud i vandet og holder øje med korkproppen i overfladen af det stillestående sommervand. Krogen sætter sig på bunden af dammen fast i et gammelt fiskenet, som dovent ligger og vugger på bunden af det mørkebrune hul med en indespærret ørred. Da den tilfangetagne ørred ikke kan slippe fri af garnet, bliver den trukket op af vandet med drengenes krog. Da de to små gutter får øje på byttet i nettet haler de til af al kraft og får den kæmpende ørred bakset op på land. Efter en vild kamp med den levende storfisk får de den pakket ind i en gammel avis og begiver sig stolte hjemad med dagens fangst. På denne almagtsrute, i takt med den indpakkede kæmpefisk, møder de to drenge en mand, der interesseret spørger, hvad de dog har i pakken, som de „begge“ bærer på? „En kæmpefisk,“ svarer de i munden på hinanden. „Hvordan har I dog fanget den?“ spørger manden nysgerrigt. „Med ventilgummi,“ svarer de, og det havde de jo ret i.

Så fantastisk er børns liv, når de får lov til at gå løs på det. Men sådan en frihed har børn jo ikke altid. En far fortæller:

„Som dreng boltrede jeg mig i høje træer og engang, hvor jeg var uheldig, faldt jeg pludselig ned og lå helt stiv uden at kunne bevæge mig. Jeg husker tydeligt, hvordan jeg langsomt kom til mig selv og meget forskrækket mærkede efter, om jeg var hel, og om noget var brækket. Stille og roligt kom jeg på benene, og heldigvis skete der ikke andet end, at jeg havde mistet pusten i mødet med den bløde skovjord; men den barske hændelse kan jeg huske, som var det i går. Nu da jeg selv er spejderleder, og vi tit er ude i skoven med børnene, tænker jeg på episoden. De får ikke lov til at kravle nær så højt op, som jeg gjorde. Det kan jeg simpelthen ikke klare.“

Det er vist et gennemgående træk hos mange voksne, at deres børneliv var alt for farligt til, at de kan klare, at deres egne eller andres børn gør sig de samme erfaringer. Det vil de simpelthen ikke kunne tage ansvaret for. Derfor passer de ekstra godt på børnene, så de kan holde deres egne erindringer ud.

I KLEMME

En mor fortalte mig, at hun havde haft det svært efter den sidste fødsel, hvor hun havde fået barn nummer to. Den ældste var en fireårig pige, som hun havde et meget tæt forhold til.

„Vi har bare haft det så godt sammen i de år, jeg har haft hende. Jeg har leget med hende, nusset hende, gået ture med hende. Det har bare været så skønt det hele. Men så var det, jeg kom hjem fra hospitalet med den nye, vores lille dreng her. Da blev jeg simpelthen lige på en gang så bundulykkelig. Det hele faldt bare sammen for mig. For pludselig kunne jeg se, at alt det jeg havde haft sammen med Katrine, nu var borte for altid. Ham lillebror var jo kommet imellem os, og det kunne jeg næsten ikke klare at tænke på. Det var simpelthen frygteligt for Katrine. Og hvordan ville hun reagere på den nye situation? Ville hun ikke bare blive jaloux og ulykkelig? Jeg sagde det til min mand; men han forstod mig ikke. „Du overreagerer,“ sagde han. Og det gjorde jeg selvfølgelig også. Nogle dage senere var jeg ligesom kommet mere til mig selv og kunne se, at Katrine klarede det fint. Men det var næsten ikke til at bære, at jeg skulle sige farvel til hende om morgenen, når min mand tog hende med i børnehaven.

Jamen, som hun græd, når han gik ud til bilen med hende, og jeg gjorde næsten også. Men mest når de lige var kørt. Tænk, hun må have haft det dårligt, Katrine, når der bare sådan lige kommer en ny, og hun så skal af sted i børnehaven, og det har hun slet ikke lyst til. Hvad stiller man så op? Hun skal jo ikke bestemme selv, om hun må blive hjemme, bare fordi jeg går her og passer den lille. Hun skal jo ud imellem de andre børn ikke?

Nu har jeg vænnet mig til de der morgenscener med Katrine, og efterhånden er hun også holdt op med at græde, når hun skal af sted. Jeg tror, hun har accepteret, at sådan er det bare. Men det er stadigvæk ikke helt godt for mig, det her. Jeg tænker stadigvæk på den tid, der var før vi fik lillebror. Den tid da jeg havde Katrine helt for mig selv. Den tid kommer aldrig tilbage, ved jeg nu. Det var bare så overraskende. Men jeg tror ikke, det forholder sig sådan for hende. Når jeg siger, at vi skal gå en tur sammen, Katrine og mig alene, siger hun helt af sig selv: „Jamen, vi skal da også have lillebror med.“ Jeg tror hun er glad for sin lillebror, og det er jo kun godt. Men svært er det.“

Et barn kan let komme i klemme i et søskendedrama – også den slags dramaer, som vi ikke kan redde dem fra; men som de nødvendigvis må gennemleve. Et usikkert forældrepar kan også sagtens få deres følelser i klemme, hvis de smelter sammen med barnet. En dagplejemor fortalte mig:

„Sofies forældre tager meget af min tid i øjeblikket. Pigen er i den alder, hvor hun helst vil have sin vilje og problemet er, at de alt for ofte spørger hende om den. Når de kommer med hende om morgenen, og det vil hun jo, at de skal begge to, så har de det meget tungt med at få sagt farvel, og derfor spørger de hende, om de kan gå nu? For hvis Sofie ikke synes, at de kan, så bliver de bare lidt længere. De har jo begge flextid. Jeg synes ikke, det er særlig smart, at de sommetider tager afsked en halv times tid for hendes skyld. Den samme scene finder sted, når de kommer for at hente hende, og det skal de også begge to, synes Sofie. Far og mor sætter sig ned på gulvtæppet, når de skal hente deres treårige datter. De snakker pænt med hende og spørger forsigtigt, om hun synes, at de skal køre nu eller de skal vente lidt? Ingen af forældrene vil

tilsyneladende tage ansvar for at sige, at så er det nu! Datteren skal også selv finde ud af, hvor hun allerhelst vil sidde i bilen, og det kan også tage meget lang tid. Ofte går der en halv time med disse afhentninger, og jeg ved ikke rigtig, hvordan jeg skal gribe sagen an? Hvad skal jeg gøre? Skal jeg gribe ind eller bare lade stå til? Selv har jeg aldrig problemer med Sofie. Hun følger fint de andre børns rytme og brokker sig aldrig.“

Alt for ofte overlader vi ansvaret til vores børn, uden at de ved, hvad de skal stille op med det. Det er os som forældre, der må tage beslutning om, hvornår vi skal køre fra et barn, og hvornår vi skal af sted fra dagplejen eller børnehaven. Det er heller ikke meningen, at børnene skal tage magten over forældrene. Børn har et medfødt anlæg for gensidig forståelse; men det er et anlæg, der skal udvikles kraftigt i barndommen, ellers kan de nemt ende som rå egoister, der kræver alt og intet giver.

Kære dagplejemor!

I morgen når Sofies forældre kommer begge to for at aflevere deres lille krævepige, skal du forlange at få en samtale med dem, uden at Sofie er med. Til den samtale skal du fortælle dem, hvordan Sofie er i dagligdagen, og at hun ikke er den samme hele tiden. Fortæl forældrene, at hun er en sød pige, som endnu ikke dirigerer med de andre børn og heller ikke med dig som dagplejemor. Fortæl dem, at sådan er det ikke sikkert, det fortsætter med at være. Fortæl dem, at de er en del af denne bekymring. Sig til dem, at du har et forslag til, hvad de selv kan gøre for at lette på afleverings- og afhentningstrykket. Sig til dem, at hvis de følger forslaget, vil det gavne Sofie på langt sigt og gøre hende selvstændig. Hvis de fortsætter med at afgive magten til hende, vil de måske ikke kunne holde hende ud som teenager. Sig til dem, at din prognose ikke er sikker, men at det er set før, at små tyranner bliver værre med årene.

Sådan kan du cirka sige det til forældrene:

Bestem hvem af jer, der skal aflevere Sofie og gør det med den største selvfølge i verden. Sig farvel og gå!

Gå ikke tilbage! Vis beslutsomhed, så får I også et beslutsomt barn.

Bestem hvem af jer, der henter hende og fortæl hende det, så hun kan opbygge tillid til jer. Gennemfør aftalen og vær et godt eksempel. Tag hende med hjem, når det passer jer. Gennemfør en kort afhentning. Udsæt snakken med dagplejemoren til en anden gang, hvor det er mere naturligt. Vis sikkerhed og kø! Fortæl Sofie, hvor hun skal sidde i bilen. Giv hende en fast plads og hold ved!

Jeres fasthed bliver hendes styrke, så har hun noget at sætte af fra senere hen i livet.

Et lille selvcentreret væsen kan mægtig godt lide at have forældre som tjenere, og får hun lov til at styre „hotellets personale“, er der lagt op til barndommens betænkelige room-service. Usikre forældre kan let, alt for let glide ind i tjenerrollen, for det er jo så synd for barnet, hvis det selv skal sætte sin tallerken på plads. Men et godt hjem for børn er ikke et hotel, hvor man bare knipser med fingrene, når der mangler noget og hele tiden bliver vartet op. Gode forældre danser ikke en eftergivende dans til barnets fløjte; men viser barnet, at de godt selv kan finde ud af tingene. Hvis vores børn skal lære at stå på egne ben, må de have forældre, der selv kan vise dem, hvordan de gør.

NÅR DRENGELIVET TIPPER

„Selvbestemmelse er individets evne til at yde indflydelse på sine livsomstændigheder på baggrund af en autentisk oplevelse af egne og andres behov og erkendelse af de objektivt foreliggende handlemuligheder.“

SCHOUSBOE, UDKAST 1989

En far fortæller, at han selv har haft alle tiders far. En far, der forstod at give udfordringer og at lade drengene selv klare sig i livet på godt og ondt.

„Min far var god til at lade os selv prøve tingene af. Jeg har nok altid følt, at Gud har holdt sin hånd over mig. Når jeg tænker tilbage på min barndom, er der specielt én begivenhed, jeg husker meget tydeligt. Der var frost; men isen ved fjorden var tøet så meget, at der kun var et par flager tilbage. Resten var drevet til havs. Jeg faldt for fristelsen til at træde ud på den ene af flagerne, og mens jeg stod her, blev der pludselig fralandsvind, og inden jeg havde set mig om, var jeg ført så langt ud i fjorden, at jeg ikke kunne komme ind igen. Jeg råbte til nogle drenge på land, at de skulle kaste en kæp ud til mig. Heldigvis fandt de en lang kæp, som de af fuld kraft kastede ud i vandet til mig, sådan at den landede lige ved min isflage. Det er et helt under at tænke på, at den kom til at ligge inden for min rækkevidde. Tænk, hvis de ikke havde været så gode kastere! Tænk, hvis jeg ikke havde kunnet få fat i den. Det allerstørste øjeblik indtraf, da jeg lettet opdagede, at den lige akkurat var så lang, at den kunne nå bunden, så jeg dermed kunne stage mig i land og komme i sikkerhed. Puha, det var tæt på!

En anden gang faldt jeg i et ålehul ude på fjorden og nåede lige akkurat at få albuerne ud til siden, så jeg ikke kom under vandet. Pyha tænker man! Ikke sandt! Men sådan er et drengeliv jo. Jeg er sluppet heldigt igennem, og nu kan jeg kun glædes over de mange drengestreger, vi lavede.

I mit eget arbejde med børn, prøver jeg også at tillade, at børnene får lov til at prøve sig selv af. Det hører til i et godt børneliv at gå linen ud ind- imellem. De må gerne lege med ild og lave karameller i ilden og stege kartofler, eller hvad de nu finder på. Sådan var min far også. Han lod os gøre det, og det princip vil jeg selv føre videre i mit arbejde med andre børn.“

Det er ud fra ovenstående beretning en tanke værd at forestille sig, hvad der egentlig ligger gemt bag begrebet autentisk oplevelse af egne og andres behov og erkendelse af de objektivt foreliggende handlemuligheder. Når de kaotiske tilstande er så vigtige at få med i barndommen som en modpol til de organiserede aktiviteter, skyldes det netop, at børnene skal derud, hvor de autentisk oplever et behov for en ændring af en situation, som de selv har været medskabere af. At bygge en bro over flere dage, at hamre, at banke, at slæbe materialer, at lægge brædder tilrette, at fantasere og realisere, at afprøve og mærke hele konstruktionen brase. Det er det, der skal til for at barndommen lykkes. Kun den, der får mulighed for selv at skabe noget ud fra egne behov i samarbejde med andre, lærer at erkende og håndtere de objektivt foreliggende handlemuligheder. Sådan er det også i vores tid, som når nogle drenge betror mig, at de uden deres forældres vidende går ud på den yderste mole for at fange fisk. Nærmest stolthviskende fortæller de til mit øre, at de stiller sig på de glatte sten for at mærke suset.

Det er underligt at forestille sig, at dette stenglatte drengefiskeri vil sidde i dem som nogle af de bedste oplevelser, de kan tænke tilbage på som voksne. Men at præcis disse autentiske oplevelser også vil lægge sig ind i forældresindet som den spærrende smerte, hvormed mange af dem vil forsøge at indhegne deres egne børns naturlige tilbøjeligheder til at nå ud til kanten af livet for at udvikle erkendelsen af de foreliggende handlemuligheder i kaos. Drengeliv og pigeliv finder ikke kun sted i den overskuelige og kendte verden, hvor alt er på det tørre, men i udtalt grad også i de gråzoner, hvor alt kan ske, og intet kan beregnes. Opdrager vi vores børn til også at kunne klare disse skær? En mor indrømmede over for mig, at det gjorde hun i hvert fald ikke.

„Her forleden dag opdagede jeg, at vores datter på fire år var kravlet op på taget af høsehuset. Hun havde mærkelig nok magtet at kravle på stigen derop, og jeg skyndte mig at få hende ned igen og formanede hende, hvad der ville ske, hvis hun gjorde det igen. Bagefter tænkte jeg på, at jeg selv som barn elskede at lege på taget af høsehuset.“

En far fortalte mig, at hans dreng havde leget med ild ude i garagen. Drengen og en legekammerat havde godt vidst, at det var farligt at lege med ild, og derfor havde de da også lavet visse sikkerhedsforanstaltninger. De havde, for at ilden ikke skulle løbe løbsk, stablet en mængde store sten op i en rundkreds omkring bålet; men gnisterne der fulgte med ilden, havde de ikke skænket en tanke. Nu gik det godt i det her tilfælde, for faren havde opdaget det og taget dem på fersk gerning. Men som sønnen sagde: *„Vi kunne jo ikke vide, at det med gnisterne var farligt. Vel far!“*

Hvis man skal lære sin fortrydelse at kende, må man indse, at man valgte forkert i en given situation. Disse grunderfaringer hører til et godt børneliv, hvor man går på jagt efter en struds på størrelse med en elefant og affyrer sin hjemmelavede pil mod en mening med tilværelsen. Lykken får man ikke foræret, den må man kæmpe sig til også i al fremtid. Lykke er, i samspil med denne menneskeret til at eksperimentere med livet, at være vokset op i et hjem, hvor meningen med livet var tydelig. Hvor man fik en indføring i, at der var noget, der var større end én selv, og som gav én en klar fornemmelse af, at der var en mening med, at man var her. Så har man noget at sætte af fra. Et sted at se verden ud fra, og resten af livet kan man så bruge til at genskabe eller forandre dette synspunkt i forhold til egne oplevelser.

ORM I BARNET

En mor fortalte i en forsamling følgende historie om sine to børn:

Forleden dag var de begge ude på toilettet, og den mindste var i gang med at „lave stort“. De snakkede ivrigt om forskellige ting, og ind imellem lo de højt i kor. Pludselig blev tonen på badeværelset lidt skarp fra den ældste, og jeg kunne høre ham sige til den mindste:

„Du skal tørre dig bagi, når du er færdig!“

„Hvorfor det?“ sagde den lille.

„Det skal man bare. Ikke også!“

„Hvorfor skal jeg tørre mig?“ gentog den lille.

„Fordi ...“ sagde den store.

„Jamen, hvorfor?“ vedblev den lille.

„Fordi ... fordi ... ellers får man bare orm bagi.“

„Jamen,“ sagde den lille, „hvordan fylder de ormene på?“

Så var det, at den store gik ud fra badeværelset, opgivende og rystende på hovedet.

Det er ikke let over for en lille nysgerrig professor at skulle svare på de påstande, man fremsætter. Ingen kan spørge så inderligt, så vedholdende, så skarpt som et lille barn, før det har mødt for mange facitlister. Ingen kan fremsætte så utrolige forundringer, så borende hvorfor'er som en lille livsudforsker. En far fortalte mig, at han havde været i brusebad sammen med sin lille datter. Hun havde været meget opmærksom og sanserne var slået til med fuld kraft. Hun var åbenbart blevet helt klar over, at hendes far ikke havde en tissekone foran, og pludselig, da hun også havde kigget grundigt på ham bagfra, udbrød hun forbavset: *„Far! Hvorfor har du en tissekone bagpå ligesom mor?“*

Børn er meget dygtige til at iagttage deres omgivelser og tager meget præcise billeder af disse fra mange „skæve vinkler“, og det er disse overvirkelige indre malerier, vi voksne betragter som guldkorn på barndommens frugtbare marker. En mor fortalte mig om en sådan skæv vinkel, hun for nylig havde oplevet fra hendes fireårige datter: *„Vi har en rigtig krudtugle, som har for vane at klatre meget højt op i træerne. Vi synes begge to, det er lidt for højt, og en dag var hun bare helt oppe i toppen. Det var helt forfærdeligt at se på. Som en stor fugl sad hun der på en høj gren og svajede frem og tilbage, som var hun født i forlængelse af træernes blade. Jeg råbte desperat til hende: Hvor er du henne, Kirstine? Jeg er helt oppe ved solen, svarede hun og det kunne hun jo have ret i.“*

Vi skal, én gang for alle, bestemme os for, at sådanne oplevelser hører til de allerbedste for vores børn. Det er disse oplevelser, de kan leve højt på resten af deres dage. Har vi gode barndomsstunder, bliver det meget svært helt at gå ned i det voksne liv, selv om vi ofte ryger ind i farlige skær og ufremkommelige landskaber på livets vej. Selvfølgelig kan det gå galt i barndommen, og ind imellem går det galt, når man risikerer sit lille liv i trækronerne og i mange andre sammenhænge, som da en lille treårig abekat med lynets hast kravlede rundt i en trætop på sin egen behændige måde. Moren fortalte mig, at han altid havde været meget til højder og konstant udfordrede sig selv, det kunne bare ikke blive vildt nok. Han havde udviklet en særlig evne til at svinge sig fra gren til gren således, at han slap en gren, før han havde fat i den næste. Hun brød sig ikke om det og valgte at kigge en anden vej, når han lavede sine akrobatnumre; men stoppe ham, ville og kunne hun ikke. Men en dag gik det galt. Han slap en frisk gren og i springet

greb han fat i en rådden pind, som knækkede, og han faldt ned til jorden med stor fart og slog sig voldsomt på det ene ben. Moren fortalte videre:

„Han klagede sig ikke særlig meget; men han haltede stærkt, og vi bar ham i en lang periode for at skåne hans ben. Vi ville nødtigt, at han skulle få mén. Det undrede os ikke på noget tidspunkt, at han var så lang tid om at komme sig, og at han altid rakte armene op efter os, når vi skulle hente ham i børnehaven. Men det undrede åbenbart pædagogerne, for en skønne dag efter langs tids bæren rundt på vores efterhånden noget tunge søn, spurgte én af de ansatte i børnehaven, hvorfor vores søn altid kun ville bæres, når vi kom for at hente ham. Det var et stykke tid siden, at han var begyndt at gå normalt igen. Om vi ikke vidste det? Vi kiggede på hinanden og var enige om, at det vidste vi aldeles ikke noget om. I en stille aften uden børn måtte vi erkende, at vores lille uskyldige og slemt tilskadekomne søns klogskab og evne til at udnytte vores blødhed gik ud over vores forstand. Heldigvis kender vi ret mange velmenende forældre, der er faldet i præcis det samme hul. Det trøster os da lidt!“

Der er den meget indlysende fordel ved at komme lidt eller meget galt af sted, at der er fuld service for barnet, mens man heles eller bliver lappet sammen igen med plaster og gazebind.

FIND DIT STED!

En dag så jeg i en svømmehal en meget dygtig „svømmemor“ demonstrere offentligt, hvordan man „former“ en lille elitesvømmer på niveau med hende selv. Problemet var blot i dette tilfælde, at hun brugte magt for at få sit projekt gennemført. Den lille svømmesøn blev kastet ud i vandet, uden at han tilsyneladende brød sig særlig meget om det. Han kunne lige så godt lære det fra starten. Bare ud til farmand, der stod ude i vandet og tog imod det forskrækkede barn. Skidt med om han klynkede en smule. Det skulle nok gå over igen. Strategien var klar, og der var ingen slinger i valsen. Flere gange den samme tur og den lille „elitesvømmer“ på fire år kæmpede modigt imod sine forældres forehavende, men uden held. Dog lykkedes det til sidst for ham at hundecrawle ind til kanten af bassinet for at komme op ved egen hjælp. Men straks da moren fik øje på hans flugt-forsøg, løb hun hen og trådte ham over fingrene, så han mistede lysten til at komme op. Sådan et forældrepar skal bare have en lille fremragende svømmer, skal de. Det har de nemlig bestemt i deres „drejebog“ om barnet. Jeg synes, at vi andre skal bestemme, at sådan vil vi aldrig behandle vores egne eller andres børn.

I en børnehave, som jeg forleden besøgte, udløste ovenstående eksempel en fortælling om et barn i deres børnehave, hvor forældrene havde taget fri i to dage for at drage til Sverige efter ishockeyudstyr til deres treårige søn. De besøgte en meget velassorteret forretning og returnerede med udstyr til otte tusinde kr., som de puttede deres ishockeysøn i, inden de satte ham på isstadion. Men så var han også klar til „kamp“.

Det børn let går glip af ved, at de har sådan nogle emsige projektførelde vimsende omkring sig med udstyr i læssevis, er retten til at sunde sig og selv bestemme over tiden.

Frederik sidder på en træstub og ser meget fraværende ud. Han har siddet der i lang tid, og intet har han foretaget sig. Hans far spørger ham utålmodigt, hvad han egentlig sidder og laver? „Jeg tænker på, hvor Gud kører hen på sin aftentur.“

Lidt efter sidder han og smiler, men foretager sig stadigvæk ingenting. „Hvad laver du nu?“ spørger den nysgerrige far igen. „Jeg er ved at se en video i mit hoved. Du må ikke forstyrre mig, far.“

Det er disse helt naturnødvendige stille stunder børn ikke kan undvære. Vi kender alle børn, som når de kommer hjem fra børnehaven eller fra skolen, bare slænger sig en halv time i sofaen for at lade op igen. TV bruges også til bare at danne en flimmervæg for de indre oprydningsseremonier. Børn kan sagtens se TV uden at se andet end det, de selv har i hovedet. Den indre film og de daglige fordøjelsespåuser hører til i en god barndom. Alle bliver vi på et tidspunkt mætte af nye indtryk, og så gør vi klogest i at lave stilletid, så sindet kan sunde sig og fylde sig med de langsomme glæder i det indre spejl.

Kære Barn!

Find dit sted. Stedet hvor alting kan gro indeni. Stedet med elefantræer og girafsokker. Stedet med vikingekonger og skindbørn som for tusind år siden. Smagen af gamle dage og fremtidens musik i stilkeører. Lugten af mugne bær og stjålne mirabeller i din kuglepose. Blanding af snavs og grums på dit sted. Mørkets sted og fantasiens hule. Roen og uhyggen. Lys og skygge i din varme-flamme. Barn, søg det sted! Lad dig ikke nøjes med mindre. Lyt til stilheden og du vil høre den

allerstørste musik. Lyt til regnen. Lyt til vinden. Lyt til månens sange og den klare stjernehimmels store fortællinger. Pluk de stjerner ind i din nat og lad dem lyse dig op, når livet gør ondt.

Find dit sted og spænd så buen og bæltet godt fast, før det går løs. Læg ikke for mange planer. Lad dig ikke nøjes med rammer. Opdag hvor du er lige nu, og gør det til en vane at være opmærksom. Sid på dit sted og fald gerne i staver, kig ud i luften og lav ingenting. Så laver du nemlig mest. Det er i pauserne, at tingene sker.

Stol på dig selv. Sørg for at ingen kan høre dig. Snak med Tarzan og de vilde dyr. Sørg for at ingen overvåger dig, at ingen rager i dit liv, når du helst vil være alene. List hen til dit sted, din stille plet og slå dig ned i al hemmelighed på bagsiden af de voksne. Lad dem ikke snage i dit liv. Lær at stå på egne ben ligesom den nyfødte kalv. Lad det vakle under dig, men bliv ved med at øve balancer både højt og dristigt. Dit sted er ikke for krystere. Kys dit sted og de piger du tager med dig ind i hemmeligheden. Lad tingene ske som de skal, når du mærker foråret i din krop.

Tag hemmelige ting med hen til dit sted, lys på dem med din lampe og se dit livs spændingsskær, som kun du kan se og forstå det. Hvis nogen vil stjæle dit sted, forsvar det! Kæmp for din ret til at bevare det. Går det i stykker, så lad dig ikke slå ud, men genopbyg det tålmodigt.

Træk dig tilbage til dit sted, når du skal græde ud eller klynke over rifter i livet. Tag din bedste ven med og betro ham eller hende de største hemmeligheder og husk at sværge sammen. Luk eventyrene ind i dit sted. De grusomme og de gode trolde. Lad dem fylde i kroge og dunkle hjørner. Mærk efter om de har sat sig under de gamle kasser og jag de værste væsener ud, før du går ind. Besøg dit sted og øv dig på din viljes kraft, og du vil lære at stå på egne ben. Det er de løse børn, der får en fast vilje!

LITTERATUR OM BØRN

Armstrong, Thomas: Mange intelligenser i klasseværelset, Adlandia 1999

Bergström, Matti: BARNET – den sidste slave, Socialpædagogisk Bibliotek 1992

Brodin, Marianne m.fl.: At blive sig selv, Hans Reitzel 1998

Broström, Stig: Børn, virksomhed, udvikling – i teori og praksis, Socialpædagogisk Bibliotek 1986

Buschard, Birgitte Kaas: Et liv med børn, Gyldendal 1997

Cecchin, Daniela: Den integrerende baggrund, Børn og Unge 1997

Colorose, Barbara: Børn er det hele værd, Aschehoug 1997

Dobrick, Barbara: De unge og forældrene, Samtid 1994

Gardner, Howard: De mange intelligensers pædagogik, Gyldendal Undervisning 1998

Gardner, Howard: Sådan tænker børn – sådan lærer de, Gyldendal 1998

Goleman, Daniels: Følelsernes intelligens, Borgen 1998

Grünbaum, Pia: Børn og computere, Gyldendal 1997

Halse, John Aasted: Skolens sociale liv, Dafolo 1995

Halse, John Aasted: Børn har brug for ...

– om kvalitet i daginstitutionen, Børns Vilkår
Forlag 1996

Hansen, Mogens: Håndværkets skole – om un-
dervisning og læring, Kroghs Forlag 1998

Harriet, Ole m.fl. (red.): Undervisningsdifferen-
tiering, Undervisningsministeriet 1992

Henriksen, Holger : Samtalens mulighed bidrag
til demokratisk didaktik, Holger Henriksens
Forlag 1994

Hermansen, Mads: Læringens univers, KLIM
1996

Hermansen, Mads: Fra læringens horisont, Klim
1999

Hohr, Hansjörg m.fl.: Æstetiske læreprocesser,
Dansklærerforeningen 1996

Håkonsson, Erik: Med ført hånd – om naturlig
læring og læring i skolen, KVAN 1993

Jerlang, Espen (red.): Selvforvaltning – pæda-
gogisk teori og praksis, Socialpædagogisk Bib-
liotek, Munksgaard 1989

Jerlang, Espen: Udviklingspsykologiske teorier,
Munksgaard 1992

Jerlang, Espen og Jesper: Socialisering og habi-
tus – individ, familie, samfund, Munksgaard.
Rosinante 1996

Johansen, Bodil m.fl.: Mulighedernes barn i
mulighedernes skole, Gyldendal 1995

Juul, Jesper: Et æble til læreren, Schönberg
1993

Jægerum, Niels: Da far var lille og spiste fisk,

Krogsh Forlag 1997

Jægerum, Niels: At bakke med livet – Om et godt børneliv og om mod til opdragelse,

Krogsh Forlag 1999

Kragh-Müller, Grethe (red.): Samspil og konflikter, Børn & Unge 1994

Krogsh-Jespersen, Kirsten m.fl. (red.): Lærer i tiden – en antologi, KLIM 1997

Larsen, Steen: Den videnskabende skole, Steen Larsens Forlag 1993

Lindén, Nora: Stilladser om børns læring, KLIM 1997

Løgstrup, K. E.: Den etiske fordring, Gyldendal 1996

Meldgaard, Kirsten m.fl. (red.): Fokus på skolestart, Billesø & Baltzer 1994

Miller, Alice: Det selvudslettende barn, Munksgaard 1997

Mousten, Leif: Identitet og udvikling, Leif Moustens Forlag 1990

Nielsen, Bent Nabe: Undervisning og dannelse, Gyldendal 1994

Nissen, Morten: Delebørn, Nyt nordisk Forlag Arnold Busck 1994

Poulsen, Arne: Børns udvikling, Gyldendal 1996

Rasmussen, Jens: Socialisering og læring i det refleksivt moderne, Unge Pædagoger 1997

Saint-Exupéry, Antoine De: Den lille Prins, Bonniers Bøger 1991

Savater, Fernando: Mod til at opdrage, Forum
1998

Sigsgaard, Erik: Om børn og deres virkelighed,
Hans Reitzels Forlag 1995

Sigsgaard, Erik: Er opdragelse nødvendig,
Tiderne Skifter 1997

Sommer, Dion: Barndomspsykologi, Hans
Reitzels Forlag 1997

Sommerville, C. John: Barndommens storhed
og fald, Spektrum 1992

Storyline-pædagogikken – nye veje til tværfag-
lighed og undervisningsdifferentiering, Gylden-
dal 1994

Storylinemetoden – undervisning på fantasiens
vinger, Kroghs Forlag 1997

Thuen, Harald m.fl. (red.): Opdragelse til det moderne, KLIM 2000
10 bud for fremtidens skole, Det musiske ud-
valg, Undervisningsministeriet 1997

Varming, Ole: Børneopdragelse i Danmark.
Skal børn opdrages eller inddrages? Gyldendal
1997

Varming, Ole m.fl.: Opslagsbog om opdragelse,
Gyldendal 1999

Varming, Ole: Selvværd og selvværdsudvikling,
Kroghs Forlag A/S 1998

Ziehe, Thomas: Ny ungdom og usædvanlige
læreprocesser, politisk revy 1996

Østergaard, Martin: Mor er den bedste, Tiderne
skifter 1997

